JOHNSON MEKTUBU MESELESİ

YÖN
HAFTALIK GAZETE

DAHA MUTLU BİR YIL!

Yıl: 5 - Sayı: 144 31 ARALIK 1965 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖNE

Komünizmle mücadele!

Sağmalcılar İstanbul'un bitişiğinde, çoğunun işçi olduğu 70 bin nüfuslu, kanalizasyonsuz, susuz, sokakları çamurlu bir yer. Çevresi fabrikalarla dolu. Bu fabrikaların işçileri günde üç vardiye halinde aylık ücretleri 300 - 400 liraya karı - koca nöbetleşe çalışmaya gider - gelirler. Çocuklarını sonsuz bir istekle okutmak isterler. Ama okula yazdırmak, ellerine de 25 kuruş simit ya da dergi parası vermekten gayrısı gelmez. Bu çocuklar lâstik sandaletlerle yağmurda, karda okullarına gider, sahipsizlikleri, bakımsızlıklarıyla sokaklarda oynarlar. Yüzde 15'i ancak ilkokul sonrası okullara gidebilir. Diğerleri çırak, minibüs muavini olurlar...

İşte burada, bu çocukların 200 öğretmeni içinden üç öğretmen Sağmalcılar Komünizmle Mücadele Derneğini kuruyorlar. Binalarını döşeyip açış töreni yapıyorlar. Öğretmenlere de birer çağrı salıyorlar. Sağmalcıların her yönüne duyurular asıp, dağıtıyorlar.

Törenlerini kırk dakika — câminin dağılmasını bekleme gerekcesiyle — gecikerek açtılar. Yetmiş - seksen kişinin bulunduğu bu toplantının konuşmalarını çok kuvvetli hoparlörlerle Sağmalcıların meydanı ve ana caddesine verdiler. Ama kendilerinden, gazetecilerden, az bir meraklı grubundan ortaya çıkan bu topluluğa yukarıda anlatmaya uğraştığım halk katılmadı. Dinlemedi.

Ertesi günü, Derneğin Genel Başkanının tefrikalarını yayınladığı bir gazete «Kalabalık bir halk topluluğunun takip ettiği, Sağmalcılar Komünizmle Mücadele Derneğinin açılış merasiminde Darendelioğlu... dedi. Bir öğretmen de...» diye bir haber çıkardı.

Gelelim konuşmalara: Genel Başkanları Darendelioğlu, bir saat kadar kin, nefret dolu yuvarlak cümlelerle konuştu. (Konuşmasının bu kısmına dek sesinin tonu ile tavrı ile alkış beklediği halde alkışlayan olmadı.) Sonra dünya alanında armağan almış olan sanatçılarımızı komünist diye «teşhir» ettiklerini ve artık zararsız duruma getirdiklerini söyledi. «En mühim şey bunları Türkiye'de komünist diye teşhir etmektir» dedi. Bir kaç örnekten sonra A. Nesini verdi. «O artık teşhir edildi. O artık birşey yapamaz. Onun komünistliğini Kars'tan Edirne'ye herkese duyurduk. artık zararsız oldu» dedi. Ve şunları nakletti: «Şimdi, sevgili dinleyicilerim bakın! Bu moskof uşağını teşhir etmeseydik ne olacaktı? Ama şimdi biliyoruz. Mani oluyoruz. Olmasaydık n'olacaktı? Bunun kitapları var. Bizim 12 - 13 yaşındaki çocuklarımız bunları bilmeden alıp okuyacaktı. Ve onlar da Allah korusun onun gibi olacaktı.

Bir de hepimizin bildiği Çetin Altan var. Ama mahkum olmadığı için ona komünist diyemiyeceğiz!»

Sonra kökü dışarıda komünist, moskof uşağı dediği sanatçılarımızın «birer azılı aile düşmanı» olduklarını «ispatlamaya» geçti. (İşte buradan itibaren dinleyiciler duyduklarının (!) şaşkınlığı içinde konuşucuyu alkışlamaya başladılar.) Örnek olarak M.C. Anday'ı aldı. Cumhuriyet gazetesinden bir buçuk yıl önce yayınlanmış denemesinden bir cümle okudu. Cümle: «Buluğa ermemiş kızların babalarına karşı duyduğu his» diye Freud'un bilimsel açıdan açıkladığı, Dostoyevsky'i ve diğer sanatcıların işlediği Oedipus kompleksi gibi psikolojiye ve sanata değin bir cümleydi. Yazarın bu cümlesini okuduktan sonra: «Bakın bakın! Görüyor musunuz? Haşa hasa 12 - 13 yaşlarındaki kızlarımızın babalarıyla yatmasını istiyor. Sonra da kalkıp sosyalist geçiniyorlar. Zaten sosyalizm komünizme giden yoldur ya, ama bu meseleyi fazla uzatıp zamanınızı almıyayım.» deyince dinleyicilerin nefret ifadeleri görüldü ve alkış sesleri duyuldu.

Ve ekledi «Şimdi iyi düşünün arkadaşlar, orta okula giden körpecik yavrularımız ders kitaplarında bu adamların şiirlerini, yazılarını okuyorlar. Gazetelerde mecmualarda bunların yazılarını okuyorlar. Yazılarını şurda burda görünce elbette, bu amcalarının dediklerine inanmaya başlıyacaktır. Bakın, bakın! Kökü dışarıda komünistler nasıl çalışıyorlar, görüyor musunuz? Yazısını size okuduğum adam üstelik T.R.T. dedir de. Bu gibiler T.R.T. ye sızınca T.R.T. nasıl olur?. Şimdi radyoya bir cinsiyet saati koymuşlar. Ahlâkımızı bozmak için ne lâzımsa yapıyorlar. Dinliyor musunuz o saati? Aman aman yavrularımızı Allah korusun.»

Sonra tiyatrolara geçti. «Sırtında onbeş bin liralık kürkleriyle sosyetemiz gidip bu kökü dışarıda komünist eserleri alkışlıyorlar, Düşünmüyorlar ki bu eserler kendilerinin aleyhine! İşte anlayın, anlayın da görün milletçe ne büyük gaflet içindeyiz. Önce bu halkı gafletten uyandırmalıyız. Bakın komünizmle mücadele etmek istiyorsak önce gafletten uyandırmaya çalışmalıyız. Evet bu halk fakirdir. Komünistler için en müsait zemin ama gaflet onlar için daha iyi gelir. Bunun için önce gafletten uyanalım. Uyandırmazsak Allah korusun Macaristan gibi oluruz... Gafletten uyandırmanın yolu da komünistleri teşhir etmektir.»

Konuşmacı sık sık kullandığı komünist kelimesinin başına bir «kökü dışarıda» sözü de ekliyordu. Yine böylesi bir cümlede «Türkiyedeki dışarıdan idare edilen faal komünistlerin sayısı 1955 de üç bin iken 1964 de oniki bini bulmuştur» idi. Bu haberini ise «Dünya antikomünistlerinin Fransadaki bir yayın organından aldığını» söyledi. Böylece kökü dışarıda bir faaliyetin, Türkiyenin bile bilmediği rakamları ülkemizden gizlice elde ettiğini, kendisinin de bunlarla işbirliği kurduğunu belirtmiş oldu.

Konuşması arasında, Atatürk'ü andığında hep «Büyük asker Mustafa Kemal Paşa» diyordu. Bu, galiba Atatürkçülük anlayışını anlatmaya yetiyor... Onun için Atatürkün nereye kadar kabul edileceği beliriyor.

İşte bu çizgi üzerinden konuşmalar bitti. Arkasından derneğin A.P. ile olan ilgisi konusunda tartışmalar başladı.

Böylece ne söylediklerini, nasıl çalıştıklarını aktarmaya uğraştım. Şimdi, konudan başka bir soruna geçeceğim.

Bir edebiyat öğretmeni yurdumuzun insanlarını konu almış bir romanı öğrencilerine salık verdiği, yasalara dayalı olarak yayınlanan ilerici dergileri okuduğu için hakkında koğuşturma açılıyor. Ekmeği ile oynanıyor. Son günlerde bir kısım basında durmadan «Solcu öğretmenler şiddetle takip ediliyor» baslıklı haberler salınıyor.

Şimdi ortaya şöyle bir durum çıkıyor. Bilime, sanata, halka giden yolda bulunan öğretmenlere bakanlığı, suç yükleyip ekmeği ile oynuyor. Bu yola maskeli sosyalistlik, komünistlik diyenlere suç yüklenip ekmekleriyle oynanmıyor!

1961 Anayasa sonrasının partizanlığı böyle oluyor. Teneke romanını okuyan, okutan, ezilen yurttaşlar karşısında (arkadaşlarına, günlük konuşmaları arasında) duygularını söyliyen öğretmen koğuşturmaya uğruyor. Buna komünist diyen, çevresinin gerçeklerine gözleri kapalı öğretmene ilişilmiyor. Yani sağcı bir iktidar sağcı olmıyan düşüncelere, eserleri okumasına «memursun» gerekçesiyle izin vermiyecek. Bunlara komünist diyen öğretmenlerin her türlü faaliyetlerine karışılmıyacak. Komünizmle Mücadele Derneği kuran öğretmenleri kaymakam tebrik edecek. Halkının topyekûn, sahiden çağdaş yaşama düzeyine ulaşmasını arkadaşlarıyla yaptığı sohbet esnasında konuşan öğretmenin peşine de Millî Emniyet hizmetlileri taktırılacak. Yürütme organının tarafsızlığı böyle mi olacak? Anayasamız böyle mi uygulanacak? Ve de demokrasi ile yönetiliyoruz diyeceğiz öyle mi?

Sen var Komünizmle Mücadele Derneği diye bir dernek kur. Oraya ayağı düşenlere Ortaokul kitaplarına, radyolarımıza, tiyatrolarımıza komünist de. Sonra da ülkesinin sanat yapıtlarını izliyen, halktan yana konuşan, bilim yolunu savunan öğretmeni «Bu komünisttir» diye, gerçekleri bilmiyen çevresine yay ve yetkili makamlarına düzmece ihbarlar yap, yürütme organı da bu yola paralel işlemler yürütsün. Bunun adı da demokrasi olsun. Ve de Türk halkının mutlu geleceği olsun!

Turan YÜKSEL

BASINDAN

ULUS

MESELELER ARASINDAKİ «TEHLİKELİ ALAKALAR»

Genel Müdürlerin değiştirilmesi olayı, Türkiye'de bir yeni kriz doğuracaktır. Doğurmalıdır!.. Çünkü bu olay Türkiye'de bir kriz doğurmazsa, Türk demokrasisinin memlekete yararlı işleyebileceğinden de, bağımsızlığımızın korunabileceğinden de şüphe etmek gerekir.

Değiştirilen Genel Müdürler arasında, yabancı ortaklıkların çıkarlarına ve sömürme tertiplerine karşı, Türkiye'nin haklarını ve yararını cesaretle savunmuş kimseler vardır. Bu kimselerin, işlerinde, herhangi bir başarısızlıkları değil, ancak üstün başarıları görülmüştür.

Onun için, Genel Müdürlerin değiştirilmesi olayı, olağan bir «idari tasarruf» sayılamaz. Gerçi iktidar, yaptığı işleme öyle bir görünüm vermek üzere, başka nedenlere dayanan - veya «iktidarın takdiri» nden başka bir gerekçeye dayanmayan - bazı işlemlerin de kararnamelerini aynı zamana rastlatmıştır. Fakat, bu, kimseyi kandıramıyacak bir zayıf kamuflajdan ibarettir.

Acı gerçek çırılçıplak ortadadır: Türkiye'nin yararı ile Batı dünyasındaki iş çevrelerinin çıkarları çatıştığında, Adalet Partisi iktidarı, Türkiye'nin yararını korumak isteyen yöneticilere, işletmecilere düşman kesilmektedir.

Buna sessiz sedasız katlanmak, kapitülâsyonların kısa zamanda bütün ağırlığıyla geri gelmesine, ekonomik ve dolayısiyle siyasal bağımsızlığımızın göz göre göre ve süratle kemirilmesine katlanmak demektir.

Gerçi, bazı aşırı iyiniyetlilerle, «sureti hak»dan görünen bazı kötü niyetliler,

— Şimdi ortada, bütün iç çekişmelerin durmasını gerektiren, Kıbrıs gibi bir millî dâva var; böyle bir zamanda, bir kaç Genel Müdürün değiştirilmesini mesele yapıp da kriz yaratmak ve millî birliği sarsmak, memleket menfaatleriyle bağdaşamaz, yollu öğütler vermeğe, iri sözler söylemeğe kalkışabilirler.

Oysa, Genel Müdürler meselesi, Kıbrıs sorunuyla da yakından ilgilidir.

Bir iktidar, Türk topraklarının servet kaynaklarını yabancı sömürücülüğüne karşı korumak isteyen yurtsever, milliyetçi, dürüst insanları cezalandırıyorsa, toplumda uyanan ve uyanacak bütün tepkilere rağmen, onları cezalandırmağa kendini mecbur sayıyorsa, o iktidarın, Kıbrıs topraklarındaki Türk haklarını korumak için gerekli direnişi gösterebilmesi, bunun için gerekli dış politika kararlarını alıp yürütebilmesi herhalde beklenemez.

Partileri ne olursa olsun, hiç bir yurtsever ve milliyetçi Türk, o arada, Kıbrıs sorununun heyecanını yüreğinde duyan gençlik, Genel Müdürler olayı ile Kıbrıs sorunu arasındaki bu bağlantıyı gözden uzak tutmamalıdır

Sayın Süleyman Demirel, tam petrol meselemiz bir millî dâva olarak ele alındığı ve Kıbrıs konusunda müttefiklerimizin (özellikle Johnson Amerikasının) olumsuz davranışlarına karşı bazı yapıcı dış politika tedbirlerine girişildiği sırada Türk politika sahnesine çıkarılmıştır ve daha politika sahnesine çıkarken, millî petrol dâvasına ve o dış politika tedbirlerine cephe almıştır.

Sayın Süleyman Demirel, Adalet Partisi Genel Başkanlığına gelmeden ve Türkiye'nin Başbakan adayı olmadan bir kaç gün önceye kadar, Türk halkının, o arada Adalet Partililerin büyük çoğunluğu için, bilinmeyen bir kimse idi. Bazı Adalet Partili yayın organları, bu bilinmeyen insanı, Türk halkına takdim ederken, «Türkiye'deki geniş halk kütleleri Süleyman Demirel'i henüz bir siyasi şahsiyet olarak tanımıyorsa da», kendisinin, «yabancı muhitler»de, bilhassa «mevcut ilgilerini iş münasebetleriyle büsbütün arttırdığı Birleşik Amerika'»da, «Başkan Johnson dahil bütün siyasi mahafil ve büyük iş müesseseleri» tarafından çok iyi tanındığını anlatmışlardı.

Süleyman Demirel'in, bu şekilde, «yabancı muhitler»den, Amerikan «siyasi mahafil» ile «büyük iş müesseseleri»nden destek alarak, ve millî petrol dâvasına karşı da, dış politikamızda başvurulan tedbirlere karşı da bayrak açarak, Türk siyaset sahnesine ansızın çıkması olayı ile; şimdi, petrolümüzü ve madenlerimizi yabancı sömürücülüğünden korumak isteyen yurtsever yöneticilerin işten atılması ve Kıbrıs sorununun bugünkü çıkmaza sokulması arasında bir bağlantı bulunmadığına inanabilmek için, en hafif deyimle, pek «saf» olmak gerekir.

Türk halkı, bu olan bitene boynu bükük baka kalacak bir halk olmadığını gösterecektir. Göstermelidir!

Bülent ECEVİT

HAFTALIK FIKIR VE SAN'AT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES : Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89 — İstanbul Bürosu (Satış, İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 86 70 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

BAKIŞ

KIBRIS VE ÖTESİ

Her şey gösteriyor ki, yeni iktidar, Kıbrıs'ı gözden çıkarmıştır. Başka türlü, Kıbrıs'ı unutup, kraldan fazla kralcı bir taassupla, Enosis isteyen Amerika'nın savunmasına koyulamazdı.

Birleşmiş Milletlerde Amerikanın tutumu, iktidarın göstermek istediği gibi olmamıştır. Makarios lehindeki «31'ler karar taslağı» nın can alıcı noktası, Türkiyenin müdahale hakkını kaldırma amacını güden ikinci paragraftı. Amerika, Türkiyenin müdahale hakkını açıkça inkâr eden bu paragrafın aleyhine oy kullanmış değildir. Müzakereler sırasında da Amerikan delegesi, 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi kararında, Kıbrıs delegasyonunun ısrarı ile yer alan «egemen cumhuriyet» deyiminin, «tamamen egemen Kıbrıs» anlamına geldiğini açıklayarak, Rumların teşekkürlerini kazanmıştır. Demek oluyor ki Birleşmiş Milletlerde Amerika, müdahale hakkımızı kabule yanaşmamış ve Makarios'un «tamamen egemen Kıbrıs» tezini desteklemiştir. Türk Dışişleri Bakanının, buna rağmen Amerikaya teşekkür etmesi, herhalde Kıbrıs ile ilgili bir teşekkür olmasa gerektir. Esasen Amerikanın Kıbrıs tutumu, Johnson'un mektubu açıklansa da açıklanmasa da artık herkesçe bilinmektedir. Sayın Nihad Erim, Johnson'un tutumunu Mecliste ana hatlarıyla açıklamıştır:

"Amerika Hükümeti Türk Hükümetine der ki: Benimle istişare etmeden herhangi bir fiilî harekete geçmeyiniz. Garanti Andlaşmasının 4. maddesindeki şartlar müdahale için yerine gelmemiştir. Ben askerî müdahaleyi sizin Adayı taksim için yapacağınız kanaatindeyim. Öteki garantör devletlerle istişare lâzım, henüz istişare imkânlarını tamamen tüketmediniz. NATO vecibelerine de dikkatinizi çekerim. Evvelâ, bir Türk - Yunan harbi asla olamaz. Buna müsaade edemeyiz. NATO üyelerinin rızası alınmadan girişeceğiniz bir darbe hareketi neticesinde Sovyetler Birliği elbette ise karışabilir, karışacaktır, müdahale edecektir. NATO vecibeleri işlemez, böyle müdahaleye Birleşmiş Milletler sert şekilde tenkit gösterecektir. 1947 tarihinde Amerika ile Türkiye arasında imzalanmış olan askerî yardım andlaşması, bu andlaşma gereğince size verilmiş olan silâhların kullanılacağı zaman, maksat içinde kullanılıp kullanılmadığı Amerikaya söylenip, Amerikanın mutabakatını almanız lâzımdır. Bunu bize söylemediniz. Bizim mutabakatımızı almadınız. Askerî bir müdahale yaptığınız takdirde fiilî netice bakımından Kıbrıs Türk cemaatinden onbinlerce Türk katledilecektir. Eğer bir müdahale sonunda çıkacak harbin yalnız bir Türk - Yunan harbi şeklinde kalacağını sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Genişleyecektir ve nerede biteceğini kimse kestiremez. Eğer herhangi bir çıkarmaya girişmeden önce Amerika Hükümeti ile istişareyi kabul etmezseniz, derhal NATO Konseyini toplantıya çağıracağım.»

Türkiyenin müdahale hakkına kesinlikle karşı koyan Washington, Acheson Plânları ile de Enosis'ten yana olduğunu apaçık ortaya koymuştur. Ama yeni iktidar, varsa yoksa Amerika demektedir. Türkiyenin elini kolunu bağlayan, fakat Yunanlıların Adaya 10 bin asker çıkartmasını sağlayan Enosis'ten yana bir Amerikanın dümen suyundan tereddütsüz gitmektedir. Böyle bir politika, Kıbrısı gözden çıkarmakla mümkündür.

Artık apaçık gözükmektedir ki, Kıbrıs tezimiz silâhla değil, diplomasiyle kurtarılabilir. Bütün büyük devletler gibi Amerika, kendisine boyun eğenlerin değil, kafa tutmasını bilenlerin sesine kulak vermektedir. Washington'da bir Nâsır'ın ağırlığı, Türkiyeninkinden kat kat fazladır. Komünist Yugoslavya, Amerikanın Türkiyeden daha çok yardım sağladığı ve saydığı bir ülkedir... Ancak bağımsızlığa yönelmiş bir Türkiye, dosta düşmana sözünü dinletebilir ve Kıbrıs dâvâsını kazanabilirdi. Dâvâ, bile bile kaybedilmektedir.

KOMPRADOR DİPLOMASI

Mesele bir Kıbrıs dâvâsını çok aşmaktadır. Johson ile yanyana çekilmiş resimlerle politika piyasasına çıkan iktidarın basının, CHP'den gelen «Johnson mektubunu açıklama» talebi karşısındaki sözleri, Cumhuriyet Türkiyesi için tehlikeli bir yenilik teşkil etmektedir: «Johnson mektubunun açıklanmasında ısrar eden zihniyet, soldan gelmektedir. Bu suretle memlekette bir Amerikan düşmanlığı yayılmasına çalışılmaktadır». Demek ki, Morrison temsilciliği ile iş hayatına atılan politikacıya göre, Johnson mektubunun açıklanmasını istemek solculuktur ve bunu isteyen CHP ve İnönü'nün maksadı, Amerikan düşmanlığı yapmaktır. Kıbrıs gidebilir, Johnson Türk Başbakanına hakaret edebilir, bunlar önemli değildir; önemli olan Johnson'dur, Amerikadır! Nitekim yeni iktidarın ilk işlerinden biri, kamu oyunu tatmin edecek bir gerekçeye dahi ihtiyaç görmeden, petrol ve madende milliyetçi bir politika izleyerek, dev Amerikan şirketlerine karşı çıkan genel müdürleri değiştirmek olmuştur.

Durum açıktır: Kişilik ve haysiyet sahibi bir dış politika, Atatürkçü bir dış politika akımları gittikçe güç kazanırken, Türkiye, Amerikadan fazla Amerikacı ekiplerin elinde, bir Eyüp Hana, bir İnönüye tahammül edemiyen Johnson yönetiminin arzuladığı tarzda bağımlı bir dış politikaya yönelmektedir. CIA'nın ünlü generali Porter, durumdan her halde memnundur: 27 Mayıstanberi dalgalanmalar geçiren Türkiye, Güney Kore, Formoza, Filipin gibi emin ülkeler safında yerini tekrar almaktadır. Unutmamak gerekir ki, Menderes dahi son günlerinde, Washington'un boyunduruğundan kurtulma çareleri aramış, Kruşçef'i Ankara'ya dâvet etmiş ve kendisi de Moskova seyahati hazırlıklarına başlamıştı... Halbuki şimdi Türkiye'de Enosis yolunu açan Amerika'ya teşekkürler yağdıran, Johnson uğruna parlamento savaşları veren bir iktidar vardır. Kompradorlar ve başta petrol ve maden şirketleri olmak üzere yabancı tekeller ne kadar sevinseler haklıdırlar: Türkiye artık onların istedikleri anlamda «istikrar» a kavuşmaktadır. Cumhuriyet gazetesinin belirttiğine göre, Amerikan Yardım Teşkilâtı, Türkiye'nin kalkınma reçetesini Konsorsiyum'a sunmuştur: «Kalkınma hızı yüzde 7 den yüzde 6'ya indirilecek, kamu yatırımları azaltılacak, yatırımlar özel sektöre kaydırılacak ve Konsorsiyum kredilerinden yerli - yabancı kapitalistler yararlandırılacaktır.» Buna paralel olarak yurt içinde ve yurt dışındaki askerî üslerini geniş ölçüde azaltan Washington, Türkiye'deki üslerinde yeni yatırımlara girişeceğini açıklamıştır. Gidilen köy görülmektedir, kılavuza ihtiyaç yoktur.

ÇOMBELİK ÖDEMEZ

Yalnız bütün bu hesaplarda unutulan bir şey vardır: «Türkiye Cumhuriyeti, sömürgecilikten kurtulamamış boynu bükük bir Orta Amerika devleti değildir. Türkiye imparatorluklar kurmuş, daha bir kaç yüzyıl önce Avrupayı titretmiş ve sömürgecilere karşı yeryüzünde ilk başarılı savaşı vermiş bir ülkedir. Böyle bir toprak üzerinde, uzun ömürlü bir komprador saltanatının yeşerebileceğini sananlar yanılmaktadırlar. Şimdiden, «Hür Dünya, Batıcılık, Moskof tehlikesi» propagandasıyla gizlenen komprador diplomasisinin yıldızları dökülmeye başlamıştır. Oyunun artık pervasızca oynanması, maskeleri düşürerek, büyük uyanışı hızlandıracaktır.

Amerikan dostluğunu korumak için, büyük bir sabır ve tahammülle uzun süre çaba gösteren İsmet Paşa'nın, Amerikan politikasının vesikalarla millete açıklanmasındaki ısrarını, Kıbrıs sorumluluğundan kurtulma telâşı sayanlar fena halde aldandıklarını kısa sürede anlayacaklardır. Bu ısrar, Türkiye'de yeni bir bağımsızlık savaşının geliştiğini gösteren önemli belirtilerden biridir. Komprador ve efendileri görecekler dir ki, Atatürk'ün Türkiye'si, Çombe'nin Kongo'su değildir.

Doğan Avcıoğlu

Mecliste Genel Görüşme

Çombeler açık bir hezimete uğradı

İnönü'nün basın toplantısına karşı, «Devlet arşivlerindeki ve sikaları konuşturacağız» tehdidiyle ortaya çıkan Demirel ve ekibi, Johnson'un mektubunun açıklanması istenince tam bir bozguna uğradı. Mecliste AP Grubunun, Amerika için de zararlı, perişan Amerikancılığı Cumhuriyet tarihine unutulmaz bir ibret vesikası olarak geçecektir.

Genel Başkandan «Johnson mektubunun açıklanmasını solcular istiyor. Maksatları Amerikan aleyhtarlığını yaymaktır» direktifini alan AP Sözcüsü, büyük bir gafla işe başladı: «Mektup şahsidir». O halde mektubu İnönü açıklayabilirdi. AP tuşa gelmişti. İktidarın başı, ya partisinin sözcüsünü yalanlamak, ya da Johnson mektubunun açıklanmasına rıza göstermek durumunda kalmıştı. Johnson mektubu açıklanırsa, sonra Johnson ne derdi? Bu yol kapalıydı. AP sözcüsünü yalanlamak da hezimeti kabul etmekti. Susmak ve sözcüyü sahneden çekmekten başka çâre yoktu. Nitekim Erol Akçal çekildi ve meydan İhsan Ataöv'e bırakıldı. Ataöv, şaheser bir konuşma ile Johnson'u ve iktidarı savundu: «Memleketin yüksek menfaatleri yoksa, CHP iktidarı neden o gün gizlilik istedi? Amerikan Cumhurbaşkanlarının mektubu ile memleket idare etme devri geçmiştir. Johnson'un kendi kaderi ile başbaşa bırakalım. Ordumuza mı güvenemiyorduk? Neden çıkartma yapmadık? Johnson'un mektubunu bunun içine sokmanın hesabını vermek lâzım evvelâ. O mektubun hesabı da bir gün sorulacaktır».

Bu şaheser savunmadan sonra oylamaya geçildi ve Meclis, Johnson mektubunun açıklanmasını reddetti.

CEVAP BEKLEYEN SORULAR

Kıbrıs müzakerelerinin bir birlik ve beraberlik edebiyatı içinde geçirilmesi için büyük çaba sarfedilmişti. Amerikan Elçiliği çevreleri de, ister istemez Amerikan politikasının muhasebesinin yapılmasına yol açacak bir iktidar-muhalefet tartışmasından çekinmekteydi. YTP'nin ortaya attığı gizlilik formülü, iktidarın işine gelmekteydi. Türkeş'in liderler toplantısı fikri de fena değildi. Ama İnönü'nün böyle bir toplantıya gelmiyeceğini öğrenen Demirel, üzülerek liderler toplantısına «hayır» demek zorunda kaldı. Ama bu arada, basının da desteği ile bir birlik-beraberlik havası yaratılmıştı. Atatürk'ün manevi huzurunda üç dakikalık saygı duruşuyla başlayan Meclis müzakerelerine bu hava CHP Sözcüsü Nihad Erim de bu havaya uydu. Ama tam bir yumuşaklık içinde meseleyi ele alan Erim, sesasta en ufak bir yumuşaklık içinde meselevi ele alan Erim, esasta en ufak bir tâviz vermeyen mükemmel bir konuşma yaptı. Enosis'ten yana Amerikan politikasını apaçık gözler önüne serdi ve Çağlayangil'in kolayca altından kalkamıyacağı bir sürü soruyu ustaca sıraladı.

Nihad Erim
Tescil etti

Günün ikinci başarılı hatibi TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar oldu. İrticalen sâkin ve rahat bir konuşma yapan Aybar, sözlerini dinletmesini bildi. Fakat Aybar'ın konuşması bir parlamenter konuşmasından çok, bir üniversiter konuşmasıydı. Erim, son bir yıllık Kıbrıs politikasını didik didik ediyor, iktidarı, meselenin içinde olmanın verdiği ustalıkla fena halde sıkıştırıyordu. Aybar ise, AP iktidarının politikası üzerinde hiç durmıyarak, geniş bir tarihî perspektif içinde Kıbrıs meselesini ortaya koymaya çalışıyordu. Aybar, ancak sözlerinin sonunda «şimdi ne yapmalı» meselesine geldi ve TİP'in bilinen Kıbrıs görüşünden biraz farklı bir tez ortaya attı: TİP, bütün partilerin aksine, şimdiye kadar askerî müdahale tezini açıkça savunmuş değildi. Halbuki İnönü, on gün kadar önceki basın toplantısında «askerî müdahale yolunun kesinlikle kapandığını» belirtmiş ve Johnson mektubunun açıklanmasını bunun için istemişti. Bu yeni duruma rağmen, TİP'in askerî müdahale tezini son günlerde benimsemiş olması dikkati çekti. Aybar'ın getirdiği bir başka yenilik, Makarios'un ne Birleşmiş Milletlere, ne de Türkiyeye hukuken muhatap sayılamıyacağını belirtmesi oldu. Halbuki TİP'in başından beri tezi, iki cemaat ile Türkiye ve Yunanistanın bir Yuvarlak Masa Konferansına oturmasıydı. Devlet Başkanı Makarios, Rum cemaatinin lideri olduğuna göre, Makarios'u muhatap saymamak demek fiilen, Rum cemaatının katılacağı Yuvarlak-masa toplantısını reddetmek anlamına gelmekteydi. Ayrıca 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi kararında da açıkça belirtildiği üzere Birleşmiş Milletler Makarios'u muhatap olarak seçmişti. Teferruattaki bu ufak karışıklıklara rağmen, TİP'in Kıbrıs tezi, en sağlam ve doğru görüşü getirmekteydi: «Askerî üslerden temizlenmiş, milletlerarası garanti altında bağımsız, federatif devlet».

Başbakan Demirel ve Dışişleri Bakanı Çağlayangil
«Yolunuz açık olsun, böyle devam edin!»

CHP tezi de bu görüşe yakındır. Ne var ki, CHP, iktidarda iken Üçüncü Dünya ile yaptığı temaslarda İngiliz üslerinin kalkmasına taraftar olduğunu ihsas etmekle beraber, üsler meselesini önplâna çıkarmaktan dikkatle kaçınmıştır. Dışişleri Bakanı Çağlayangil de New York'taki «kulis çalışmaları» sırasında, bu üsler meselesi ile karşılaşmış, ama hariciyecilerin «üslerin kaldırılmasını savunalım» tezine iltifat etmemiştir.

YENİ İKTİDARIN KIBRIS POLİTİKASI

Muhalefet sözcülerinin, özellikle Erim ve Türkeş'in, yeni Hükûmetin Kıbrıs politikasının ne olduğu konusundaki ısrarlı sorularının Dışişleri Bakanı Çağlayangil kürsüye çıkınca cevaplanacağını sananlar vardı. Yeni iktidar taksim tezini mi savunacaktı, federatif devlet mi istiyordu, başka bir görüşü mü vardı, bu, su yüzüne çıkacaktı. Fakat böyle olmadı. Çağlayangil'e göre, yeni iktidarın Kıbrıs politikası, karşı taraflarla anlaşmaya göre «taayyün» edecekti...

Bir oldu bitti ile halledilen görüşmelerin, mihverini teşkil eden Johnson mektubu konusunda Çağlayangil, Erim'in sözlerini telmihle, «Herkes sanki açıklanmamış gibi konuşuyor» dedikten sonra, mektubun açıklanmasının yakışıksızlığını «diplomatik» açıdan izah etti: Efendim, bu mektup, Johnson'un şahsî müsaadesi olmadan açıklanamazdı. Açıklanırsa, artık hiç kimse Türkiyeye gizli ve samimî mesajlar göndermez, bunun yerine gazetelere demeç verirdi v.s., v.s.. Bununla beraber, Çağlıyangil, mektubun üslûbunun uygun olmadığını da söz arasında belirtti. Kıbrıs meselesinde Amerika'nın tutumunun günahı, eski hükûmetlerindi. Ne diye Amerika ile istişare edilmişti? Amerika garantici bir devlet değildi, bu mesele ile ilgisi yoktu. Onunla istişare yoluna gidilmesi bu sonucu vermişti. Çağlayangil, Amerikayı savunmaya devam etti: Amerika samimî idi ve Türkiyeyi desteklemişti. NATO üyeleri de Türk görüşünü destekleyecekti ama, «31'lerin çeşitli kulis oyunları, usûl hokabazlıkları» yüzünden çekimser kalmışlardı. Esasen, müttefiklerimiz bu ülkelerle de arayı bozmak istemiyorlardı. Sovyetlere gelince, Gromyko'nun beyanatını da okuyan Çağlayangil'in belirttiğine göre, tutumlarında bir değişiklik olmamıştı. Sovyetler İnönü hükûmetini ne kadar tutmuşlarsa, yeni iktidarı da o kadar tutmuşlardı. Doğu Bloku desteğinin kaybedilmesi diye bi mesele yoktu.

«Birlik, beraberlik», «6 haftalık bir iktidarın bu işte ne kusuru olabilir» temalarının bol bol şilendiği Çağlayangil'in konuşması, beklendiği gibi, Amerikanın tutumunun bir savunmasından ibaret kaldı.

OLDU DA BİTTİ MAŞALLAH

Genel görüşmeler, Çarşamba gecesi çok geç vakit bir yeterilk önergesinin kabulü ile sona erdi. Yeterlik aleyhinde konuşan C.H.P.sözcüsü Erim, «Günlerden beri konuşuyorsunuz, gazeteleriniz yazıyor, yazdırıyorsunuz... Hani arşivler, hani vesikalar, hani Genelkurmay dosyaları...» diye çırpınıyor, fakat bu sesler beyzadenin sünnet düğününde sesinin def ve dümbelek gürültüleri arasında kaybolduğu gibi, çoğunluk korosunun büyük gürültüsü arasında güçlükle duyulabiliyordu.

İktidarın başının, «bu, solcuların Amerikan aleyhtarlığı yaratma çabasıdır» görüşünü tamamen benimseyen A.P. Grupu, kraldan fazla kralcı bir davranışla ve Kıbrıs gibi önemli bir meselemizin ortada olduğuna hiç aldırmadan, Amerika'ya toz kondurmama gayretini son sınırlarına kadar götürmekten çekinmiyordu. Nihad Erim'in kürsüden seslendiğini tekrarlamaktan daha uygun bir şey oktur: «Yolunuz açık olsun, böyle devam edin!»

AGIT ÖNÜ

Perviz Nikhah'la on üç yoldaşı balam,
— Kara ekmek parlarken aslanın ağzında, tâ içerde —
Birleştiler,
En eski tarlalar için, en eski açlığı yok etmek için,
Birleştiler,
Tutsaklığa karşı yalaz düşüncelerde,
Burası İran'dır, seversen dur biraz,
Her karanlık bir Şehname olmuştur biraz.

Gerçeklere uyandılar ilkin, çırılçıplak,
Masalların kan ağladığı yerde.
Toplumlara erince gün,
Unutulmuş köylerde, göz leri binbir tırahom, gözleri binbir ışık çizgisiyle yırtıla yırtıla hep,
Toplumlara erince gün,
Işıdılar, yansıdılar, aktılar deli sular gibi kereliklerde.
Burası İran'dır, seversen dur biraz,
Her karanlık bir Şehname olmuştur biraz.

Öldürülmediniz ya, dağ arası daralmıştır, öldürülmek üzresiniz,
Yaşamanız büyürken bir ak mermerde.
Kişinin soluğu gökçedir.
Kendine değilse, yurdun yüreğine dönükse hey,
Kişinin soluğu kökçedir,
Çağlar ötesinde yönelen ülkelerde.
Burası İran'dır, seversen dur biraz,
Her karanlık bir Şehname olmuştur biraz.

İşte gecedir, allı yeşilli bir kasnak uzanır yeryüzü boyunca balam,
Bilinmez, bir ucu nerde başlar, bir ucu biter nerde.
Sallanır yıldızlar,
Perviz'in elleri mi, on üç yoldaşının elleri mi, balam, Zaloğlu Rüstemin elleri mi,
Sallanır yıldızlar,
Bir güç kocaman bir kurtuluşu işler de.
Burası İran'dır, seversen dur biraz,
Her karanlık bir Şehname olmuştur biraz.

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Vietnam'da Türkiye!

Atatürk politikasına dönüş çağrıları yurdun her köşesinden yükselirken New York Times'dan okuyoruz ki, Türkiye Vietnam'a yardım yapmaktadır! Gerçi yardım askerî değildir. Ama bu yardım, bir millî kurtuluş savaşına karşı tarihin en barbar savaşını veren Amerika'nın safında olduğumuzu göstermek için yapılmaktadır. Üstelik Amerika, bu kadarına razı değildir. Güney Kore, Filipin ve Avustralya gibi, NATO ülkelerinin de Vietnam'a asker göndermelerini istemektedir. Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Rusk, «NATO ülkeleri Vietnam'a asker gönderecekler mi?» sorusuna, gülerek, «Bekleyin, yakında görürsünüz» cevabını vermiştir.

Amerikaya Birleşmiş Milletler aldatmacasından dolayı teşekkür eden ve Johnson mektubunun açıklanmasını «Solun Amerikan düşmanlığını yayma çabası» sayan kraldan fazla kralcı zihniyetin, Kore'den sonra bir Vietnam mâcerasına girişmesine karşı uyanık olmalıyız.

Türkiyedeki Amerikan üsleri

Amerika yurtiçi ve yurtdışı üslerinin birçoğunu kapatıyor. Ama bu arada Türkiyedeki üslerinde kalıcı olduğunu belirten yatırımlar yapıyor. Türkiye, Amerika için gerek askerî, gerek politik bakımdan Polaris füzelerine, uzaydaki casus uydulara rağmen önemli. Uygun Başbakanlar arayan General Porter'ler bu önemli durumun belirtileri. Büyük askerî önemin yanı sıra, siyasî bakımdan da Türkiye, İran ve Pakistan'dan Uzak Doğuya uzanan ülkeler kadar Orta Doğu güvenliği için de ön plânda geliyor. Amerikan ittifakından kopan bir Türkiye, Amerikanın en büyük kâbuslarından biri. Bunun içindir ki, üs giderlerinin kısılmasına rağmen, Türkiyedeki üsler geliştirilmektedir.

Türk milliyetçileri, Amerikan Associated Press Ajansının aynen yayınladığımız haberini dikkatle okumalıdırlar:

WASHINGTON (AP) — B. Amerika Savunma Bakanı Robert S. Mc. Namara, Amerikan Savunma bütçesindeki askerî inşaat harcamalarının yarı yarıya kısıtlanmasını istemiş bulunmaktadır. Ancak bu arada, bu konuda öncelik tanınan projeler için 36 eyâlette ve 16 denizaşırı tesiste yapılacak inşaatlar için 685 milyon dolarlık (6 milyar 850 milyon liralık) bir tahsis çıkarılacağı belirtilmektedir.

Denizaşırı tesisler için yapılacak inşaat harcamalarına Türkiye'de Çiğli hava üssü ile İncirlik hava üssündeki tadilât ve ilâveler dahildir.

Bir milyon 184 bin dolar (1 milyon 840 bin lira) tutarındaki bu tesis şu işler için ayrılmıştır:

— Çiğli hava üssü: Oto bakım atelyesine ilâve inşaat için 101.000 dolar (1 milyon 100 bin lira), üs deposunun açılması için 45.000 dolar (450.000 lira), Amerikalı askerlerin çocuklarının okudukları ilkokula ilâve inşaat için 171.000 dolar (bir milyon 710 bin lira) ve fırtına tesisleri için 220.000 dolar (2 milyon 200 bin lira).

— İncirlik hava üssü: Havacılar yatakhanesinin havalandırma tertibatı için 220.000 dolar (2 milyon 200 bin lira), subaylar koğuşunun havalandırma tertibatı için 51.000 dolar (510 bin lira), satış yerine ilâve inşaat için 146.000 dolar (bir milyon 460 bin lira) ve subaylar yemekhanesi için 230.000 dolar (2 milyon 300 bin lira).

Mecliste dar gelirliler

En az geçim indirimi uygulanmasının iki yıl ertelenmesini isteyen kanun tasarısının öncelik ve ivedilikle görüşülmesi sırasında çıkan tartışmalar, AP çoğunluğunun tutumunu göstermesi bakımından ibret verici. Tartışmaları kısaca özetlemeyi uygun bulduk:

COŞKUN KIRCA — Tasarının bastırıldıktan sonra 48 saat geçmeden görüşülmesi istenmektedir. Halkın yararına bir konuyu erteleyen tasarı, Meclisten böyle sür'atle geçiştirilemez.

MUSTAFA KAPTAN (AP) — Ufak ve önemsiz bir tasarı.

COŞKUN KIRCA — Şu anda AP iktidarının, kendi iktisadî ve içtimaî felsefesini bütün açıklığıyla ve çıplaklığıyla ortaya koyan bir kanun tasarısı görüşülmektedir. Dar gelirli köylü, dar gelirli işçi, dar gelirli memur ve dar gelirli esnafın sırtına böyle bir yükün yükletilmesinin sağladığı gerçeği bu millet er geç anlayacaktır. Başbakan ve Maliye Bakanı nerededirler? Görüyorum ki, cesaretsizlik ve aczin pençesinde, tasarının savunulmasını dahi yüksek dereceli memurlara bırakmışlardır.

BEHİCE BORAN — Tasarı, AP'nin mutlu azınlık partisi olduğu gerçeğini bir kere daha ortaya koymaktadır. Eğer bütçe açığı varsa, bu yük ödeme kabiliyeti en az toplulukları değil, malî yönden güçlü sınıflara yüklenmelidr.

NURİ BAYAR (AP Sözcüsü) — Bizden önceki hükûmetler de aynı işi yapmışlardır.

İHSAN ATAÖV (AP — Burada duyduğumuz lâfları Bizim Radyo'dan dinliyoruz.

TURHAN FEYZİOĞLU — AP'nin getirdiği bi ilk kanun bir vergi zammı kanunudur. Tasarı, vatandaştan alınmıyacak bir vergi miktarını almak için getirilmiştir. Biz erteleme kanunu getirirken, bunu işçilere uygulamadık. Ayni zamanda büyük kazançlardan vergi ödemeyenleri vergilendirmeye gittik. Tasarı, Anayasanın sosyal devlet anlayışıyla, vergi adaletine ve 5 yıllık Kalkınma Plânına karşı atılmış aykırı bir adımdır.

ÇETİN ALTAN — Biz AP'nin Hükûmet Programını tenkit ederken, önümüzdeki en kısa zamanda bizi doğrulayacak, bu iktidar, mutlu azınlığı koruyan kapitalist bir iktidardır, demiştik.

AP MİLLETVEKİLLERİ — Siz de komünist bir muhalefetsiniz.

ÇETİN ALTAN — Büyük çoğunluğa verilen bir ümit, bu kanunla söndürülmektedir. Ama biz yurttaşın haklarını arayacak, ezilenleri koruyacağız.

AP MİLLETVEKİLLERİ — Moskova'ya, Moskova'ya... Moskova Radyosu...

ÇETİN ALTAN — Yurttaşlarımız, bu konuşmalarımızı başka radyolardan değil, Anayasanın teminatı altındaki Türk Radyosundan dinleyecektir.

KEMAL NEBİOĞLU (TİP) — Bugün 11 lira gündelikle geçinmek zorunda olan vatandaşlar var. Değerli milletvekillerimiz 3600-3700 lira ile geçinemiyoruz diyorlar.

AHMET BİLGİN (Başkan) — Milletvekillerinin maaşları burada mevzuubahis değildir, rica ederim.

CİHAT BİLGEHAN (Devlet Bakanı) — Hükûmet iki yıl değil, bir yıl ertelenmesinde ısrar etmektedir. Aşağı sınıfların durumu gözönünde bulundurulacaktır.

TURHAN FEYZİOĞLU — Devlet Bakanının aşağı sınıf sözüne biz katılmıyoruz. Aşağı sınıf yoktur.

CİHAT BİLGEHAN — Ben aşağı sınıfı, gelirleri aşağı olanlar demek için kullandım. Ben de o sınıftanım.

MEHMET ERDEMİR (MP) — Her şeyi açıkça söyleyeceğiz. Siz köy köy, meydan meydan dolaşıp CHP vergi istiyor diyeceksiniz, sonra da vergi zammına gideceksiniz. Yani AP hem vergiye karşı olacak, hem de dolaylı yoldan vergi alınacak. Bu gerçek, Parlâmentoda tesçil edilmiştir. Hâmid Fendoğlu, dikkat et, burası Vatan Cephesi ocağı değildir.

Bizim sizi yıkmamıza lüzum yok. Şu telâş ve heyecanınız, korku içinde bulunduğunuzu gösteriyor. Sizi, yerine getiremediğiniz vaadlarınız yıkacaktır.

TURHAN FEYZİOĞLU — Bugün saat 19 ajansında radyo, Maliye Bakanının İzmirdeki bir demecini yayınladı. Bu demeçte Maliye Bakanı yeni bir vergi getirmediğini söyledi. Bundan yarım saat sonra Hükümetin başka bir üyesi bu kürsüye çıktı ve şu vergiyi getireceğiz, bu vergiyi getireceğiz diye konuştu. Bu hal, AP Hükümetinin devlet işlerindeki ciddiyetini göstermesi bakımından ilginç bir örnektir.

İki günden beri bu kanunun hiç olmazsa işçilere uygulanmamasını ısrarla istedik. Nihayet bugün Devlet Bakanı, Hükümet adına teminat verdi. Bu teminatın yerine getirilip getirilmiyeceğini izleyeceğiz.

ORDU VE POLİTİKA

Ordu ve politika konusu üstüne son günlerde pek çok söz söylendi.

Orgeneral Cemal Tural'ın mektubu basına açıklanınca Başbakandan muhalefet liderlerine kadar uzanan bir alanda çeşitli fikirler ileri sürüldü. Böyle dâvalarda çok dikkatli ve ihtiyatlı bilinen İsmet Paşa da meseleyi ele aldı, ilgi çekici ölçülerle konuştu.

Gerçi o tartışmalar şimdi soğumuş görünüyor. Ama toplum hayatımızda başka yönlerden ön plâna çıkıyor Ordu.. Çünkü Türkiye Kıbrıs dâvasının ağır bir kesimindedir. Gençler heyecanlı mitingler yapmakta:

«Ordu Kıbrıs'a!» diye bağırmaktadırlar.

Kuvvet kumandanları demeçler vermektedirler.

Bunun yanısıra silâhlı kuvvetlerimizi çok yakından ilgilendiren başka büyük dâvalar da vardır, Türk vatanı üstünde Amerikan egemenliğinde üsler bulunması, ve bu üslerden Türkiyenin güvenliğini tehlikeye sokacak davranışların Türk silâhlı kuvvetlerinden habersiz yürürlüğe konabilmesi düşünülmesi gereken en büyük problemdir.

Hemen hemen bütünüyle NATO emrine verilmiş silâhlı kuvvetler itiraza sebep olmakta ve millî kuvvetlerin artırılması ısrarla istenmektedir.

CHP milletvekili eski Millî Birlikçi Orhan Erkanlı, askerlik süresinin kısaltılmasını istemiş ve şunları sormuştur:

«Ordumuzun mevcudu niçin 4 milyon 800 bindir. Niçin 3 milyon değil?»

Bütçe Karma Komisyonunda sözlerine devam ederek şunları söylemiştir Orhan Erkanlı:

«Yurt savunmasında esas olan millî orduyu birinci plâna almalıyız. Bu olmadığı için maalesef Türk ordusu NATO'nun ileri bir karakolu olmaktan ileri gitmemiştir.»

Türkiyede doğrudan doğruya Pentagon'a bağlı bir Amerikan Kumandanlığı bulunması ve ikili anlaşmalarla bu kumandanlığın olağanüstü yetkiler elde etmesi de düşündürücü bir mesele olarak kamu oyunu heyecanlandırmaktadır.

Denebilir ki son beş yıl içinde çeşitli ve ıstıraplı ameliyat geçiren silâhlı kuvvetler bugün bütünüyle Türk kamu oyunun gözlerini üstüne çevirmiştir. Silâhlı kuvvetlerin mensupları yıldızlarda yaşamadıklarına göre ve memleket dâvalarıyla yakından ilgilendiklerine göre aynı meselelere onların da kafa yorduklarına hükmetmek yanlış sayılmaz.

ORDU POLİTİKAYA KARIŞMALI MI?

Çok kişinin aklına takılan sorudur bu... Ve ezberlenmiş cevabı şöyledir:

«Hayır! Ordu politikaya karışırsa çok tehlikelidir.»

Ne var ki bu iddiaya rağmen ordu politikaya karıştırılmak ve birtakım politikacı entrikalarına âlet edilmek istenmiştir. Bunun son örneği Orgeneral Cemal Tural'ın mektubu olayıdır. Bu mektubun basına açıklanış şeklinden, oynanan oyunun küçüklüğü ortaya çıkmaktadır. Hemen söyliyelim ki askerlerin böylesine küçük politikaya karıştırılması hem ordu ve hem de memleket için çok zararlıdır.

Ancak bir de politikayı gerçek anlamıyla ele alıp düşünürsek politika sınırları içinde bulunan büyük yurt ve dünya sorunlarını, bilmeden askerlik yapmanın artık mümkün olmadığını görürüz. Petrol dâvası bunlardan biridir. Yeryüzündeki petrol politikası hakkında kesin fikir sahibi olmalıdır kumandanlar... Yeryüzü politikası hakkında çok yakından bilgi sahibi olmalıdırlar. Çünkü savaş biçimlerini tayin eden ve karşılıklı müdafaa ve taarruz cephelerini tespit eden dünya politikasıdır. Askerlikle politikanın kesiştiği yüksek kumandan mevkilerinde bulunan bütün askerler bu sorunları çok iyi hazmetmiş olmalıdırlar. Askerlikten başka hiçbir şey bilmiyen klâsik asker tipi artık tarihe kavuşmuştur... General Maxvell Taylora kadar bütün askerler klâsik asker tipinin dışındaki yakın örneklerdir.

Bizde de öyledir. Atatürk daha gençliğinde dünya politikasıyla ilgili idi. Denebilir ki Meşrutiyet yıllarında Osmanlı ordusunun genç subaylarının politikaya yakından ilgi duyması Türkiyeyi kurtarmıştır. Eğer Atatürk yurt ve dünya meselelerini çok yakından bilmese ve izlemese idi Millî Kurtuluş Savaşını zaferle sonuçlandıramazdı. O sıralar İstanbulun, Londranın, Parisin, kapitalist dünyanın politika akımlarını çok iyi bilmesi Mustafa Kemale Millî Kurtuluş savaşı stratejisini gerçekçi olarak tespit etmek imkânlarını sağlamıştır.

1965 dünyasında yüksek kumanda mevkiinde bulunup dünya ve yurt politikasıyla ilgilenmiyen bir kumandan tasavvur olunamaz.

Gerçi Millî Kurtuluş savaşından sonra ordu «depolitize» edilmiş, yani politikadan uzaklaştırılmıştır. Ama bu olay bazı çevrelerimiz tarafından çoğunlukla yanlış yorumlanmıştır. Atatürk çağı devrimcilik çağı idi. O çağda yalnız ordu değil, bütün toplum Atatürk devrimleri yönünde tek bir düşünce sistemine göre eğitilmek istenmişti. İhtilâlin ilk yılları yaşanıyordu.

Atatürk devrimlerinin koruyucusu silâhlı kuvvetlerdir. Cumhuriyetin bekçisi silâhlı kuvvetlerdir. Küçük politikadan uzak, fakat büyük anlamda devrimci, halkçı, devletçi, lâik politikanın bütün milleti kapsıyan ortak ilkelerini paylaşır ordu. Nitekim bu hasletini Atatürkün ölümünden sonra da sürdürdüğü, 27 Mayıs devriminde belli olmuştur.

YİRMİNCİ YÜZYILIN ÜÇÜNCÜ ÇEYREĞİNDEYİZ

1966 yılında yaşıyoruz. Çağın, dünyanın ve memleketin dışında yaşıyan ordular düşünülemez. Üstelik her ordunun bir kuruluş gerekçesi vardır. Osmanlı ordusu kuruluş gerekçesiyle cumhuriyet ordusu arasında geniş farklar vardır. Fransız ordusuyla Türk ordusu arasında da geniş farklar vardır.

Kapitalist ülkelerin orduları emperyalizmin emrinde ordulardır. Emperyalizm, başka ülkeleri egemenlik altına alıp sömürmek yönünde orduyu kullanır. Fransanın Cezayiri sömürmesi, Belçikanın Kongoyu sömürmesi, İngilterenin Hindistanı sömürmesi...

Böyle bir durumda Fransız ordusu yabancı bir ülkeyi sömüren iktisadi düzenin bekçiliğini içerde ve dışarda yapmaktadır. Fransız ordusu Fransız burjuvazisinin emrinde ve Fransız kapitalizminin buyruğunda sonuna kadar emre hazırdır.

Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkede durum tamamiyle başkadır. Türk ordusu cumhuriyetten sonra Atatürk'ün liderliğinde gerçek kimliğine kavuşmuştur. Türkiye ne sömürücü olabilir, ne kapitalist... Çünkü sömürecek pazarlara sahip değildir. Böyle bir ülkenin ordusu, Fransanın, İngilterenin, Belçikanın ordusundan çok farklı bir felsefeye ve dünya görüşüne sahip çıkmalıdır... Çünkü bizim fakir Anadolumuzdan başka pazarımız yoktur.

HANGİ SONUCA VARIYORUZ?

Her memleketin silâhlı kuvvetleri küçük politikanın dışında kalmalıdır. Ama her ülkenin ordusu, ülkesinin millî varlığını korumakla görevlidir. Şu halde millî varlık anlamının tespiti yapılmalıdır.

İlhan Selçuk

Bildiri

Bağımsız halk ozanları Aşık İhsanî, Güllüşah, Aşık Cevlânî, Aşık Bağdadî, Aşık Zeminî, Aşık Şahturna, Aşık Kamerî, Aşık Ummanî, Aşık Çırakman, Aşık Derunî, Aşık Figanî ve Aşık Reyhanî şu bildiriyi yayınlamışlardır:

«Din ve oy cambazlığı ustalığıyla şahsî çıkarları uğruna sırtımızı merdiven yapıp tepemize tırmanan belki ikibin yüzlü politikacılardan şairi olduğumuz halk adına dâvacıyız.

Memleketin bir tek çakıl taşı bile yabancıya terkedilemez diyen politikacılara sorarız:

Yarı buçuk dostluklar uğruna âdeta etimizden koparılıp yabancı ellere terkedilen Kıbrıs acaba bir çakıl taşı mı? Yoksa bir vatan parçası mıdır?

Atatürk'ün başı dik politikasından ayrılmamız, bizi dünya milletlerinin gözünden düşürdüğü gibi, bugün dünyada yapayalnız kaldığımız da belli olmuştur.

Atatürk zamanında dünyaya örnek olmuş olan Türk Milleti bu keşmekeşliğe aslâ lâyık değildir.

Bizler, halkın sesini ileten halk ozanları olarak, başı dik bir Atatürk politikasına hemen dönülmesini ısrarla istiyoruz.

Halkın sinesinden kopup gelen biz

Kökten er doğmuşuz er oğlu eriz

Başı yüce Atatürkün izinde

Tarafsız bir dış siyaset isteriz.»

A. I. D. ve Demirel

Kalkınmacı Demirel'in yatırımlar için Amerikaya güvenmesinin boş bir hayal olduğunu, Amerikan Yardım Teşkilâtı (AID) nın Türkiye temsilcisinin Yardım Konsorsiyumuna sunduğu rapor açıkça ortaya koydu: **Sam Amca, Türkiyenin hızlı kalkınmasından yana değildir.** Yüzde 7 kalkınma hızının yüzde 6'ya indirilmesini istemektedir ve yıllık programlardaki yatırım miktarlarını çok aşırı bulmaktadır.

AID'nın tavsiyeleri şöyledir:

— Kamu sektörü yatırımları azaltmalıdır.

— Konsorsiyumun finanse edeceği projeler için özel sektörün payı arttırılmalıdır.

— Bunlar yapıldığı takdirde dış finansman ihtiyacı 221 milyon doların altına düşecek ve bunun Konsorsiyum tarafından karşılanması daha kolay olacaktır.

Amerikanın bu reçetesinin anlamı şudur: Az yatırım, az kalkınma, az borçlanma ve yerli - yabancı büyük şirketlere azamî iç ve dış destek.

Demirel de pek yakında Amerikan desteğinin, Kıbrısta olduğu gibi, kalkınmada da Amerikaya yardım olduğunu anlıyacak ve fazla muhabbetin fayda vermediğini görecektir.

İÇ DURUM

Müttefikimiz Amerika

Şevket Süreyya Aydemir

«Amerika, kemâle varmadan *dekadansa sürüklenen bir ülkedir»* sözü bizim değildir. Ama, Amerika da dahil olduğu halde dünyada, hemen her aydın bu sözü bilir. Bugünkü idarecilerinin elinde bugünkü Amerika, her geçen gün bu sözü biraz daha doğrulamaktadır. Evet Amerika, yani teknik terakkilerin bütün kollarında her gün yeni fetihlere koşan şu güçlü ve kudretli Amerika, manevî değerler, dünya görüşü, milletlerin psikolojilerini anlayış ve dünyada dost kazanma alanlarında, her gün geriliyor, çöküyor, halsizleşiyor. V- bundan, sanıyoruz ki, sağduyulu Amerikalılar da muztariptir. *Gerçek şudur ki, bugün dünyanın* neresinde olursa olsun Amerikalı, etrafındaki insanlara, hele aydınlara, artık başı yukarıda bakamıyor! Çünkü kendisini *yönetenlerin duygusuzluklarından*, anlayışsızlıklarından, milletleri kaybedişlerinden o da müztarip olsa gerektir. Bugün Amerikayı idare edenler, Amerikanın *hem idarecisi, hem yüzkarasıdırlar*...

Bugünkü Amerikanın en büyük düşmanı, evvelâ kendi silâh gücü, kudretidir. Bir harp sanayii *düşünülsün ki, yarattığı tahrip* vasıtalarıyla dünyayı bir anda mahvedebilir. Ama ne var ki, bu harp sanayii, doymayan bir dev gibidir. Ne kadar çok yaratıyorsa, *ondan daha fazlasını* da yemek zorundadır. Öyle bir çarklar manzumesi ki, bir an bile duramaz. Her gün daha fazla, her saat daha fazla yaratmalı ve ondan daha fazlasını da yemeli, tüketmelidir. Bu korkunç üretim kudreti «Cincinin meydana çıkardığı cinler» gibidir. «Cinci, cinlere hâkim olmanın ve onları geriye götürmenin sihirini unutunca, cinler, cinciyi boğarlar». Amerika şimdi bu haldedir ve *cinler, cinciyi yiyeceklerdir.* Çünkü Amerika, er geç öyle bir buhrana sürüklenmek zorundadır ki, bu buhran, bildiğimiz iktisadi buhranlardan başka türlü *bir şey olacaktır: Harp vasıtalarının* tüketim yetersizliği buhranı! Hatta Amerika, bugün bu buhranın içindedir bile...

Bu adı konulmamış buhrandan korktuğu içindir ki, Amerikan yöneticileri, kendilerine dünya yüzünde harp vasıtaları için tüketim sahaları aramak zorundadırlar. Peyk dünyanın üstünü kaplayan *üsler* yetmez. Amerika'nın uşak ülkeleri yetmez. Kûba, Santa Dominik, Kongo, Kore, hatta Vietnam dahi kâfi değildir. Öyle ülkeler ve öyle fezalar lâzımdır ki, Amerikanın dev harp sanayii, bu ülkelerde ve bu fezalarda, bir milyon, beş milyon, yirmi milyon insan ve onların vatanları üstünde değil, elli mil*yon, yüz milyon, bin milyon* insan ve onların vatanları üstünde ateşlerini ve pisliklerini kusabilsin... Çünkü Amerika bugün tarihin en büyük oligarşisidir ve *bu oligarşi, aynı zamanda militarist* bir klik ile idare edilir. Dean Rusk'ın borsa şirketleri, Mc Namara'nın Maxwel Taylor'un, Cabot Lodge'un ortakları, bunu istiyorlar...

Vietnam, bu işler için sadece *bir tecrübe alanıdır. Gerçi Vietnam* ile Amerikanın ne ırk, ne dil, ne soy, hatta ne menfaat birliği var. Amerika Vietnam'dan, verdiğnden daha azını alır. Gerçi Amerika dünyaya, «Beni buraya çağırdılar» der. Fakat çağıran kim? Amerika, kendisiyle yardım paktı imzalayan bedbaht bir acuç insanı, bir gün kendisine «yeter» dediklerini görünce, kendisi tahtlarından attırdı! On*dan sonra ise Vietnam'da satılık* generaller iktidarı, her yıl, her mevsim, her ay, hatta bazan günde iki defa değişir! Ama Amerika için her gelen, Vietnam *halkının temsilcisidir! Vietnam* halkına gelince, bu halk, hem kendini idare eder görünenlere, hem Amerikaya aynı şiddetle lânet eder. Ama ne var ki, Amerikanın Vietnam'da günlük masrafı 17 milyon dolardır ve bu paranın içine, kim başa gelirse, o elini sokabilir ve hissesini alır. Fakat gene de Vietnam'ın üçte ikisi, Amerikan tâbirince Vietcong komünistlerinin, Vietnam halkı tâbirnce «Vietnam Kurtu*luş Hareketi Cephesi»* nin kontrolu altındadır ve Vietnam Kurtuluş Hareketi Cephesinin komünistliği hakkında ise Amerika dünyaya tek belge gösterememiş*tir! Bunlar o «Kuvâyı Milliyeciler»* dir ki, onlar için olduğu gibi, bizim Kuvâyi Milliyecilerimize de 1919-1922 arasında, Amerika da dâhil olduğu halde, *emperyalist dünya «komünist»* demişti. Komünistlerden yardım ve silâh alıyorlar demişti. Tıpkı Vietnam'da olduğu gibi... Hen.. şu benzerlik de vardır ki, o topraklarımızn üçte biri, tıpkı Vietnam'da olduğu gibi, İstanbul'da satılmış beş on uşakla, onların yabancı parasıyla topladığı, ama adına «Hilâfet Ordusu» ya da «Kuvâyı Muhammediye» dedikleri bedbaht, fakat kanlı katil tedip kuvvetlerinin ve *düşman ordularının istilâsı* altındaydı.

Şimdi *müttefikimiz Amerika*, Vietnam'da, her gün yeni silâhların tecrübesi peşindedir. Tonkin Körfezinden dritnavtlar, uçak gemileri, Vietnam köyleri ve köylüleri üzerine her gün yeni tip uçaklar yollar. Yeni tip bombalar savurur. Günde bazan *30 çıkış, 50 çıkış, 100 çıkış!* Bu çıkışları yapanlar, para ve nişan alırlar. Yaptıranlar da borsa değerleri ve takdir toplarlar! Amerikanın en yetkili insanına *göre, «Vietnam Harbi, 1966'da* Amerikaya görülmemiş bir refah getirecektir»!.. Ama bombalar Vietnam köylerini yerle bir ederler. Ne gariptir ki, Vietnamlı *teslim olmaz! Tersine her gün* mücahit orduya, hem de silâhları ve bir avuç yiyeceği ile, yeni mücahitler katılır.

Sonra Amerika çalılıkları, ormanları yakan, yaprakları döken icatlarını savurur. Çıplaşan topraklarda binlerce Vietnamlı ölür. Ama sonra, gene garip bir şey olur: Ertesi gün aynı topraklarda, *binlerce yeni insan*, karınca gibi kaynaşır durur ve yeni bombaların atılışını beklerler!

Vietnamlının ne kayığı, ne gemisi, ne topu, ne uçağı vardır. Ama Amerikanın gemileri, topları, uçakları, bombaları bu çıplak ayaklı mücahitler kalabalığını yenemez, bitiremezler! Tıpkı İstiklâl Savaşında Anadoluda olduğu gibi...

Şimdi kahraman müttefikimiz Amerika, *yeni bir silâhını* ortaya atmıştır: Kurtuluş ordusu elindeki bütün yetişkin ve hasat bekleyen pirinç tarlaları yakılacaktır! Vietnam köylüsünün tek *varlığı olan pirinç tarlaları*, Amerikan profesörlerinin, uzmanlarının icat ettikleri ve büyük mükâfatlar aldıkları zehirli ilâçlarla yakılmakta kurutulmakta*dır! Zaten köylere çekilip dağlar* kovuklara sığınan mücahit Vietnamlılar, bu sefer de aç bırakılacaktır! Ne muazzam terakki Müttefikimiz Amerika, bu yeni silâhı ile ne kadar övünse *azdır!*

Çünkü bu keşiflerle Amerika, *son çağı, bir adımda ilk çağa* bağlıyor: Asurlular da bazan düşman mülkünde, meselâ Orarto'da, tarlaları yakarlardı. Ama onlarla bizim zamanımız arasın*da bugün, en az üç bin yıl var...*

Ama Amerikanın müttefiki olan bir ülkenin vatandaşları, aydınları olarak bizler, Amerikanın başı dönmüş, gafil, dünyayı anlamıyan *yöneticilerine değil*, aydınlarına, mühendislerine, uzmanlarına seslenmeliyiz. Bu sesleniște de, bütün Türk aydınlarını, bilginlerini, uzmanlarını ve bütün sağduyulu vatandaşları, hele bütün eski istiklâl mücahitlerini söz birliğine dâvet etmeliyiz. Müttefikimiz Amerikaya şöyle haykırmalıyız:

1 — Dünya nice kudretler görmüştür. Nice imparatorluklar, cihangirler görmüştür. Ama so*nunda daima şu olmuştur ki*, inançlar, iman bağlılıkları, millî uyanışlar ve kurtuluş hareketleri, bu yenilmez sanılan kudretleri daima yere sermişlerdir... Silâh ve para, hiç bir zaman, en büyük güç ve her şey demek de*ğildir. Artık çağ değişiyor.* Ve bu çağ, imparatorluk gücünde devletlerin değil, milletlerin, halkların çağıdır.

2 — Bir takım ittifaklar içinde, seninle kader birliğine giriş*miş ülkeler halkı, davranışlarından* utanıyor; paraların ve silâhların içinde gittikçe yalnızlaşıyorsun. Bugün birçok ülkelerde, birçok aydınlar için, bir Amerikalıya *el vermek, gittikçe utanılacak* hale gelmektedir.

3 — Kaba kuvvetin zaferi, hiçbir zaman ebedî değildir. Kaldı ki, sen Vietnam.da daha şim*diden yenilgidesin. Çünkü* dürüst insanların kalbi, iyi insanların kalbi ve hepimizin kalpleri, seninle değil, köylerini, ocaülarını yıktığın, ormanlarını, tar*lalarını yaktığın* Vietnamlılarla beraber çarpıyor...

POLİTİKA VE ÖTESİ

HALA GÖREMİYORLARSA...

Hükûmetlerin yaptıklarını halktan gizle*memeleri, açık tartışmadan* kaçınmamaları, her şeyin halkın önünde ve gıllıgışsız konuşulması ancak toplumcu muhalefetin cesaretle ortaya çıkmasından sonra başlamıştır. Bundan önce hükûmet etme bir «sır» dı. Zaten «es*rar-ı devlet» deyimi bizim icadımız olan* bir garabetti. Hükûmetlerin halkın önünde ve halkın hakemliği altında hesap vermeleri daha da genişliyecektir. Buna alışmak istemiyenler daha da alışacaklardır. Alışmak istemezlerse, *toplumcu muhalefet gücünü arttırdıkça*, hükûmetleri buna mecbur edecektir.

TURNSOL KÂĞIDI

***Kıbrıs sorunu bir «kapalı kutu» idi.* Bu kapalı kutu açılmıştır. İçinden dökülenleri seyrediyoruz. Her olaya Amerikan ve İngiliz gözlüğü ile bakanlar, bu gözlüğün kendilerini miyoplaştırdığını toplumcu muhalefetin sıkış*tırması sonucu anlamağa başlamışlardır.* «I love you America» türküsü çağırırlar, bunu önümüzdeki günlerde iyice boşluyacaklardır. İş adamlarına dayanan bir iktidarın işbaşına geçirilmesi de yetmemiştir. Amerikanın umu*lanı vermiyeceği* Yunanistan'a açılan kesenin ağzının sıkılığından anlaşılmaktadır. Papandreu'nun muhalefeti Amerika'nın gözünü açmıştır. Toplumcu muhalefetle, işadamları iktidarının başedemiyeceği Amerika'yı uyarmış*tır. Türkiye artık, höt diyince susan insanla*rın memleketi değildir. Toplumcu muhalefet partiler içinde olsun, partiler dışında olsun, sendikalarda veya mukavemet bölgelerinde örgütlenmiş olsun, diyeceğini en ikna edici şekilde *ortaya koymaktadır. Bunun* işadamları iktidarı farkında değilse bile, işadamları iktidarını destekleyenler farkındadırlar. Türkiye bir Vietnam veya bir Kore değildir. Olmıyacağını dostlarımız da düşmanlarımız da *bilmektedirler. Bunun içindir ki, iktidarlara* Türkiye gerçeğine kulak vermeyi öğütlemektedirler. Şimdiye kadar, bunlar bize, soyut sorunlar gibi gelmekte idi. Kıbrıs sorunundan sonra, soyut görünen fikirler, somutlaşmıştır. *Gizlide duran üsler meselesi açığa çıkmıştır.* Amerikanın bizi nerelerden, nasıl sömürdüğü anlaşılmıştır. Nato'yu süslü bir gelin gibi köşeye oturtarak herşeyi olup bitti gösterme modası vitrinlerden kaldırılmıştır. Cento'nun ye*tersizliğini, sadece bizimkiler değil, Pakistan* söylüyor artık. İran, Pakistan, Türkiye birbirleri ile ilişkilerini Cento dışında arıyorlar. Hattâ Cento'nun bir İngiliz oyunu olduğu bizim dışımızdakilerin kafalarına dank etmiştir**

***Bunları öğrenmemiz için Kıbrıs bir turn*sol kâğıdı olmuştur. Batır batır sonucu öğren..**

KOLAY İKTİDAR SEFASI

Şimdiye kadar oy toplama *bezirgânlığını* bilenler için Türkiye kolay iktidara gelinen memleketlerden biri idi. Ama bugün kolay iktidara gelenler olsa bile, kolay iktidar edilemediği öğreniliyor. Halk mı? oyunu alır, ko*layca dört yıl geçinir gideriz diye umanlar*, bunun böyle olmadığını görmüşlerdir. Kolay iktidar alınır ama, kolay kolay iktidar sefası sürülemez. İktidar, bu kadar karmaşık meselelerin bulunduğu bir memlekette «ateşten *gömlek»tir. Giyeni terletir, bunaltır.* Kıbrıs mı, kaybedildikten sonra:

«— Bizden önceki iktidarın suçudur...» demek yetmiyor.

«— Neden kaybettin anlat bakalım...» diye soruyorlar adama... Sadece Kıbrıs'ı sormuyorlar, bütün dış politika sorunları ortaya dökülüyor, bundan sonra izlenecek yolun anlatılması isteniyor. Bütün antlaşmaların eleştirisi yapılıyor, dökümü isteniyor.

«— *Dört genel müdürü değiştirirsem ne* olur?» düşüncesinde olanlar, bu düşünceyi uygulamaya kalktılar mı, bunun hesabını soranlar çıkıyor.

Eğer dört genel müdürün hesabı iyice sorulmaz, *iktidar bunun hesabını vermezse* yol olur. Başka yerlere de uzanan cüretini artırabilir. Menderesten, bu hesap, anında sorulmadığı için Yassıada'lara kadar varan çetin bir yolu izlemek zorunluğunda kaldık. Yarın *bir çoğunluğa dayanarak «herşeyi yaparım»* niyetinin bizi nerelere vardıracağı kestirilemez.

İsmet Paşa, Tural mektubunun açıklanmasını komutanın üstüne güvensizliğini artırır *biçiminde yorumluyor. İsmet Paşa* askerlikten geldiği için bunu iyi biliyor. Mektubun açıklanması «Tural meselesi» olmaktan çıkmış, komutanın üstüne güveni veya güvensizliğini haline gelmiştir. Devlet arşivlerindeki sırrı faşedenler, «esrar-ı devlet» i yorumlamasını bilmiyenlerdir. Topaloğlu günün birinde gider, ama bu iz bırakacaktır.

GÖZLERDEN ÇIKAN MERTEK

Demirel plânı kendine engel sayabilir. Vergi açıklamasını sevmiyebilir. Türkiyede dağıtılacak toprak olmadığını sanabilir. Petrol statüsünün böyle sürdüreceğini umabilir. Amerikasız dış politika güdülemeyeceği kanısında olabilir. Beş milyon oya güvenerek kendini güçlü düşünür.

Bu yurt bizim, fikirlerimizi söyliyeceğiz. Fikirlerimizi en kandırıcı ve doyurucu bir biçimde söyliyeceğiz. Herkes dilediğini yapamıyacaktır. Dilediğini neden ve niçin yaptığını söyliyecektir.

«— Biz hükûmet değil miyiz?» sorusu*nun ılık gölgeliğine uzanıp* her şeyi çözümlediklerini ve başkalarını ikna ettiklerini sananlar yanılacaklardır. Yanılmanın bedeli ağırdır. Hem yanılan için, hem de bu memleket için. Yol yakınken ağır bedeller ödenecek ve ödetecek işlere kimse girişmesin.

Ülkemiz ulusal bağımsızlığına kavuşmak için bir savaşma vermektedir. Bu savaşmaya katılanlar sonunda galip çıkacaklardır.

Biz ulusal kurtuluş savaşmasından yana *olan herkesle birliğiz. Bunda bağnazlığımız* yok. Yolu açarız. Ulusal kurtuluş için bütün engellerin kaldırılmasında herkese yararlı oluruz. Bu yolda bizden kimseye zarar gelmez. Bu şerefli yolda atılacak her adım, bu adımı *atana ait olacaktır. Ama ulusal kurtuluş sa*vaşmasına engel olmak istiyenler de bunun vebalini hesaba katmalıdırlar.

Kıbrısı yitirme karşılığı ulusal kurtuluşu görenler kazanacaklardır. Her başarı ulusal kurtuluş çizgisi üzerinden geçmektedir. Kıbrısı yitirtenler, bu merteğin gözlerden çıkmış olduğunu halâ görmüyorlar mı?

Görmüyorlarsa pes doğrusu... Onlar hiç bir şeyi görmüyorlar demektir.

Mehmed Kemal

ÖĞRETMENİN ÇİLESİ

Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu Genel Başkanı Hayrettin Uysal (CHP Sakarya Milletvekili), Atatürkçü öğretmenlere karşı girişilen baskı hareketlerini 60 madde hâlinde açıkladı. Sâdece olayları dile getiren bu 60 maddeyi okuyunca, Hayrettin Uysal'ın görüşüne katılmamaya imkân yoktur: **«Millî Eğitimde aşırı solcular varmış gibi ortaya çıkan bir zihniyet gerçekte Atatürkçü ve Anayasacı yurtsever aydın öğretmenleri tasfiye etmeyi hedef almıştır.»**

Bu engizisyonu YÖN okuyucularına eksiksiz duyurmayı görev sayıyoruz:

1. SAIT ÇILTAŞ: Yavuzselim İlköğretmen Okulu Öğretmenliğinden, Kdz. Ereğlisi Ortaokulunun Türkçe Öğretmenliğine sürüldü.

SUÇU: Belli değil. Sorulan şu sorularla cezalandırılıyor:

a) Tanrı'ya ve dine inanıp inanmadığı...

b) Köylünün *perişan* ve sömürülmüş olduğunu niçin söylediği.

c) Köylü vatandaştan «halkım» diye niçin bahsettiği.

d) Bir takım yayınları niçin okuduğu, v. b.

Sait Çiltaş için iki kez Erzurum Adliyesinde dâvâ açılmıştır. Orada çıkan Hürsöz isimli bir gazetenin kışkırtmasiyle açtırılan dâvâların *ikisinden de aklanarak* çıkmıştır. Bu yapılan haksızlığı *kamu vicdanında protesto* için Sait Çiltaş gibi öğrencileri tarafından çok sevilen bir öğretmen mesleğinden istifa etmiştir.

2. Ahmet Nuri MACIT: Samsun İlköğretim Müfettişi iken müfettişliği üzerinden alınıp Malatya'ya ilkokul öğretmeni olarak sürülmüştür.

SORULAN SORULAR:

a) Niçin Köy Enstitüleri rozeti takıyorsunuz?

b) Dernekçilik ve sendikacılık la neden *ilgilisiniz?*

c) Dergi ve gazetelerde neden yazı *yazıyorsunuz?*

d) (Ölen bir öğretmenin ailesine) yardımlaşma kampanyası açıp, neden para topladınız? v.s.

3. Sırrı ÇELİK: Samsun İlköğretim Müfettişi iken, Adana İlköğretim Müfettişliğine sürülmüştrü.A. Nuri Macit'e sorulan sorular sorulmuştur.

4. Ali ÇIÇEKLİ: Konya Lisesi Edebiyat Öğretmeni iken Çal İlçesi *Ortaokulu* Türkçe Öğretmenliğine sürülmüştür.

SORULAN SORULAR:

a) Öğrencilere sosyalist kitaplar salık *veriyormuşsunuz?*

b) Çetin Altan ve İlhan Selçuk gibi yazarları okuyormuşsunuz?

c) Çevrede huzursuzluk yaratmışsınız? v.b.

5. Nazım BAYATA: Samsun 19 Mayıs Lisesi Felsefe Öğretmeni iken meslekten ihraç edildi. Millî Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu'nun kararı şu:

«Bundan sonra Nazım Bayata öğrencilerle temas etmiyecek. *Dilediği takdirde* Bakanlık örgütünde bir sıra memurluğuna *tayini* yapılabilecek. (Öğretmenin mecburi hizmeti vardır.)

6. Faruk SÜKAN: Tokat İlköğretmen Okulu Bedeneğitimi öğretmeni iken ve ortada hiçbir sebep yokken «partizandır» sözüyle Sivas'a sürgün edilmiştir. Eşi hâlen Tokat İlköğretmen Okulunda öğretmendir.

7. Nurettin KARABİLECANOĞLU: Manisa Kız İlköğretmen *Okulu İş Dersleri* Öğretmeni. Akpınar İlköğretmen Okuluna *ani olarak tayini çıkıyor.* Meslektaşımızın ailesi hasta ve de annesi *kötürümdür.* Durum Manisa öğretmenlerini son derece üzmüştür.

8. Savaş ALTAY: Lâpseki öğretmenlerinden. Sarhoş bir Polis Memuru tarafından karakola çekilerek bayılıncaya kadar dövülmüş ve hastahanelik olmuştur. Hükûmet Tabibi suçlu polisi himaye etmeye kalkışmakta olup, iş siyasî yöne itilmeye çalışılmaktadır.

9. Cahit ÖZKAN: Malatya Atatürk *Ortaokulu İngilizce* Öğretmeni.

Babialide Sabah Gazetesinde, öğretmen Cahit ÖZKAN'ın sınıfta ders yaparken öğrencilerine dinsizlik telkin ettiği yazılmış, bunu ele alan Malatya Fikir Kulübü Reisi Yürksek Mühendis Mehmet Helvacı adında biri, yayınladığı *bir beyanname ile bir* irtica hareketi yaratabilme eğilimine *geçmiştir.* *Malatya öğret*menlerini parçalamak, birbirlerine düşürmek, halkı öğretmenler aleyhine kışkırtarak, öğretmenlerin onurlarını zedeleyici beyanlarda bulunmuştur.

10. Mehmet AKGÜN: Elâzığ Millî Eğitim Müdür Yardımcısı.

Nurettin Ardıçoğlu, Mehmet Akgün'e makamında hakaret ederek, «Mehmet Bey siz misiniz? Şimdi sizi tokatlasam, karakolluk olsak olur mu?» diyerek dövmek ve vurmak istediğini yüksek sesle ifade etmiş, neden telefonu

Hayrettin Uysal

kapattığını sormuş. Bunun üzerine Mehmet Akgün «telefonda daha fazla hakaret kelimeleri duymak istemedim» deyince:

«Ben bugüne kadar kimsenin yanına bırakmadım. İlköğretim Genel Müdürü benim adamım. Ona bildirip senin de yanına bırakmıyacağım» gibi sözlerle tehditte *bulunduğu o anda tutulan* tutanak ve şahitlerin ifadelerin*den anlaşılmıştır.*

11. Mustafa Hakkı GÜREŞÇİ: Çanakkale İstiklâl İlkokulu Öğretmeni.

Çeşitli siyasî baskılarla hakkında tahkikat açılmıştır.

12. Tirebolu İlçesi, Karakaya İlkokulu Öğretmenlerinden Aziz Karakaya, İbrahim Kutluoğlu, Hüsnü Kılıçaslan ve Aziz Semiz'in «komünist oldukları», «komünizm propagandası» yaptıkları isimsiz ve imzasız bir ihbar mektubuyla *Adalet Bakanlığına* şikâyet edilmiş, C. Savcılığı bir *ön soruşturmaya dahi gerek duy*madan 8-10 jandarmayla öğret*menlerin* ve yakınlarının evlerini, meslektaşlarımızı derslerinden çıkartarak aratmış, fakat hiçbir suç unsuru bulunmadığından «takipsizlik kararı verilmiştir.

13. Hüseyin AKABALI: İsteği dışında, hiçbir idarî tahkikat da geçirmeden Suluova İlköğretim Müdürü iken, Göynücek İlk öğretim Müdürlüğüne sürülmüştür.

14. Kars Lisesi Edebiyat Öğ*retmenlerinden Şemsettin Özde*mir, Ramazan Karagöz, İhsan Demirci Atatürk Devrimlerin uğrunda savaştıkları ve Anayasamızın savunuculuğunu yaptıkları için Bakanlık emrine alınmışlardır.

SORULAN SORULAR:

a) Sınıflarda yeni Türk yazarlarının *eserlerini*, yabancı yazarların eserlerini sık sık tavsiye *etmişsiniz, fakat M. Han, Pey*ami Safa'nın eserlerini yasaklamışsınız?.

b) Öğrencilerinizin okumaları için baskı *yaptığınız* iddia edilmektedir.

c) Öğrencilerin *dinî* duygularını zayıflatmaya uğraştığınız iddia edilmektedir.

f) Toprak reformundan bahseder, onunla ilgili kompozisyon konuları verirmişsiniz?

g) Bugünkü eğitim düzenimizi beğenmez, tenkit edermişsiniz. Programların yetersiz olduğunu söylermişsiniz? v.b.

15. Arpaçay İlköğretim Müdürü Şevket Kızılkor, isteği dışında Kara Merkez Namık Kemal İlkokulu Öğretmenliğine sürülmüştür.

16. AP. Aydın Milletvekili Reşat Özarda, seçimlerde, Türk *Öğretmenlerine ağır bir dille* ve sık sık tecavüz etmiş, öğretmen*leri «Komünistlikle» itham* etmiştir. Özarda'nın bu hareketi teşkilâtımızca şiddetle ve nefretle protesto edilmiştir.

17. Milliyetçi Öğretmenler Derneği'nin toplantısında konuşan AP. Antalya Milletvekili «öğretmenleri Parlamentoyu basmaya» teşvik etmiştir.

18. Dinar halkından Hüseyin Karagözoğlu adında birisi, «Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin % 90'ı komünisttir» diye ithamda bulunmuş, Dinar Öğretmenler Derneğimiz olayı C. Savcılığına *iletmiştir.*

19. Tunceli-Buğulu Köyü İlkokulu Müdürü İbrahim Aşam, İlköğretmen Müfettişnin verdiği *kasıtlı rapora dayanılarak* ve savunması dikkate alınmıyarak il *içnde yeri değiştirilmiştir.*

20. Borçka Öğretmenler Der*neğimiz lokaline Genel Kurul* karariyle asılan İ. Hakkı Tonguç ve H. Âli Yücel'in fotoğrafları mukaddesatçı bir grup tarafından iki kez çalınmıştır.

21. Eski Atatürk Lisesi Edebiyat Öğretmenlerinden, yeni AP. Kastamonu Milletvekili Şevket Bohça isimli birisi imtihanlarda arı Türkçe kullanılması teklifine karşı çıkarak, arı Türkçeyi «piçleşme olarak» nitelemiştir.

22. Kırıkkale-Ahılı Köyü İlkokulu Bayan Öğretmeni Emel Dilber, kötü niyetli kişiler tarafından dağa kaçırılmıştır. Mütecavizler yakalanmış, Federasyo*numuzun* açtığı dâvaya Keskin Ağır Ceza Mahkemesinde bakıl*maktadır.*

23. Daha önce Akçaabatta üç *öğretmen köyleri kooperatifleş*tirmek istedikleri ve tarihî bir kiliseyi onarmaya giriştikleri için 141. maddeye göre yargılanmak üzere mahkemeye verilmişlerdi. 141. maddeye göre cezalandırılmaları istenen meslektaşlarımız Cemalettin Dilâver, Cemal Durgun ve Zekeriya Kaynak'tan sonra Ortaokul Edebiyat Öğretmeni Aydın Seyhan da 19 Mayıs Bayramında yaptığı konuşmadan ötürü C. Savcılığınca takibata uğramıştır. Aydın Seyhan, yazılı konuşmasında Atatürk Devrimlerini savunuyordu.

var)

GERÇEK SAYGISI

Karanlıktan Alacakaranlığa

Fethi Naci

Bir yıl daha geçti. Bir bakıma yeniliklerle dolu, bir bakıma bomboş bir yıl...

1965, gerçekten de, *yenilikleri olan bir yıl. Nice yıllardır sü*rüp giden toplumcu çabaların birikimi, sonunda, Büyük Millet *Meclisi'ne 15 sosyalist* milletvekilinin girmesini sağladı. Bugün, bütün yurt meselelerinde sosyalist görüşün ileri sürdüğü çözüm yollarını Parlamentodaki sosyalistlerimiz Meclis kürsüsünden rahat rahat ifade edebilmektedirler. Çok değil daha on yıl önce Eluard'ın «Gece hiç bir zaman tam değildir» mısraını anmamızın mahkemelerde hesabını verdiğimiz düşünülürse aşılan yolun önemi daha iyi anlaşılır.

İki yüz yıldır sürüp *gelen batılılaşma isteklerimizin,* kapitalist sistemin yörüngesinde ve kapitalist ülkelerin uyduluğunda gerçekleşemiyeceği gitgide daha geniş çevreler tarafından tartışılmağa başlamıştır. Bunun dışında ve daha önemli olarak dış politika ile iç politika arasındaki derin bağlar artık su üstüne çıkar olmuştur. Bağımsız ve onurlu bir dış politikanın yalnız bir millî gurur meselesi olmadığı, aynı zamanda kalkınmamızın da *temel şartı olduğu anlaşılmağa başlamıştır. Yerimizin Üçüncü* Dünya olduğu, meselelerimizin Üçüncü Dünya'nın meseleleri olduğu gitgide daha açık seçik görülür olmuştur. Sözüne bütün partilerin sözünden daha çok önem verilen Üniversite, yıllardır süregelen utanç verici suskunluğunu bırakmış, halk oyuna gerçekleri duyurma görevine başlamıştır.

1965 yılı, Türkiye'nin gerçek meselelerini ağalarla kompra*dorlar ittifakının hiçbir zaman çözemiyeceğini gözler önüne ser*miştir.

... Ve bugün Türkiye'yi ağalarla kompradorlar ittifakı yönetmektedir. Ve 1965 yılı, Türkiye'nin gerçek ekonomik, sosyal meselelerine hiçbir çözüm getirmeden boşu boşuna geçip gitmiştir. Çünkü 1965'in olumlu yanları olarak saydığım nitelikler ancak şehir orta tabakalarının - aydınların, üniversite gençliğinin, *memurların - farkında oldukları, sözünü ettikleri,* tartıştıkları şeylerdir. Büyük halk kütleleri, yüzyıllardır süregelen ekonomik, sosyal, politik, ideolojik baskıların etkisinde ve 1965'in getirdiklerinin çok uzağındadır. Karanlıktan alacakaranlığa geçenler şehir orta tabakalarıdır. Büyük kütleler hâlâ en küçük bir aydınlığın sızamadığı bir karanlık içindedirler. Ve sosyalist eylemin en büyük meselesi burada yatmaktadır. 1966, bu alanda, sosyalist*ler arası bir takım tartışmalara* gebedir. Sosyalist eylemin ne idüğü, gücünü nelere yettiği, imkânları ve imkânsızlıkları her halde gelecek yıl konuşulmağa başlanacaktır. *Sosyalizmin en bü*yük gücü olan heyecanını yitirir gibi olması ise üzerinde uzun uzun durulması gereken bir husustur.

Evet, bugün Türkiye'yi ağalarla kompradorlar ittifakı yönetmektedir. Öyle görünür ki bu iktidar, geniş kütleleri uyarmak ve *uyandırmak bakımından sosyalistlerden* de fazla iş görecektir. Çünkü geniş kütleler «topraktan öğrenip kitapsız bilen» kişilerden kuruludur. İktidarın içine düştüğü *enflâsyon politikası,* 1966 yılında başlayacak olan toplu iş sözleşmelerinin çoğunun grevlerle sonuçlanmasını doğuracaktır. Çünkü ücretlilerin geçinmeleriyle ilgili olarak fiyatlarda ortaya çıkan yükselmeler bellidir. Ve hiçbir sendika, fiyatlardaki yükselme oranından daha az bir üc*ret zammı talep edemez!*

İktidar, yardım veren dış çevrelerin de etkisiyle bu enflâsyoncu gidişi durdurmak isterse *bunun sonu yatırımların kısıl*ması, ekonomik durgunluk ve işsizlik olacaktır.

Bunun için, 1966 yılı, «köklü reformlar olmadan Türkiye'nin kalkınması imkânsızdır» sözünün adamakıllı somutlaşacağı bir yıl olacaktır.

Kıbrıs meselesinin bu iktidar tarafından nasıl bir çözüme ulaştırılacağı konusunda ise «Hemen Allah cümlemizin yardımcısı olsun!» dan başka *söylenecek söz yoktur!..*

Adalet Bakanlığında Mc Carthy'cilik!

Giresun'un Tirebolu ilçesindeki Karakaya ilkokulu öğret*menlerinin yazdıkları şu satırlar,* bütün Atatürkçüleri uyarmalı*dır:*

«Beş erkek öğretmen bir okulda toplanıp çalışırken, birgün hangi inanışa hizmet ettiği belirsiz biri tarafından isimsiz ve imzasız olarak Adalet Bakanlığına bir ihbar mektubu ile aşağıda adlarımız yazılı biz öğretmenlerle (bir öğretmen müstesna) baba ve yakınlarımızın komünist olduğumuz ve komünistlik propagandası yaptığımız iddia ve ihbar ediliyor. Adalet Bakanlığı bu mektubun bir örneğini bağlı bulunduğumuz il kanalıyla ilçemiz C. Savcılığına (Çok aceledir) kaydı ile havalesini yaptırıyor.

Bakanlıktan, tahkikat ve takibat için havalesi yapılan mektup suretini ilçemiz C. Savcısı, Hâkime vererek, mahkeme bizlerin evlerimizin ve üzerlerimizin aranmasına derhal karar alıyor ve gereğinin yerine getirilmesi için Jandarma Komutanlığına emir ve selâhiyet veriyor.

27.9.1965 Pazartesi günü okula girilerek her öğretmen dershanesinden alınıp (evlerinin ve üzerlerinin aranacağı) gerekçesiyle 8 - 10 jandarmanın nezareti altında evlerimize gidilerek aramaya tâbi tutuluyor ve (... Hiç bir suç unsuruna rastlanmamıştır...) şeklinde tanzim edilen mazbatalar teker teker bizlere imzalatılıyor. Böylece, C. Savcılığının ilişikte sunulan takipsizlik kararıyla tahkikat sona erdirilmiş oluyor. Peşinden de çevrede türlü söylenti ve mahut dedikodular...»

İşte imzasız bir iftira mektubu sonucu Aziz Karakaya (15 yıllık öğretmen), İbrahim Kutluoğlu (15 yıllık öğretmen), Hüsnü Kılıçaslan (9 yıllık öğretmen) ve Aziz Semiz'e (10 yıllık öğret*men)* Adalet Bakanlığının, Savcının ve Jandarmanın reva gördüğü Ortaçağ Engizisyonu. Abdülhamid'in bile, imzasız jurnallere dayanarak işilerin şeref ve haysiyetiyle bu kadar hafiflikle oynadığını sanmıyoruz.

ZENGİN-FAKİR KAVGASI KOMÜNİSTLİK MİDİR?

Turan Güneş - Orhan Apaydın

Kanunlarımıza göre komünizm propagandası yapmak veya komünist bir rejimin iş başına gelmesine çalışmak suçtur. Ne var ki üniversite hocalarının verdikleri birçok bilirkişi raporu göstermektedir ki, Türkiyede komünizm çok yanlış bilinmektedir. Bu yüzden her ileri fikir komünistlikle suçlandırılmakta ve cezalandırılması istenmektedir.

Prof. Dr. Turan Güneş ile Orhan Apaydın'ın, Babeuf'ten bir iktibas yüzünden 7,5 yıl hapse mahkûm olan Atillâ Bartınlıoğlu'nun dâvası dolayısiyle hazırladıkları temyiz dilekçesi, bu meseleyi aydınlığa kavuşturmaktadır. Dilekçenin önemli pasajlarını yayınlıyoruz:

Prof. [illegible]
«Isa [illegible]

KOMUNİZM NEDİR, VUZUHA VARMALIYIZ

Bir siyasî fikirler tarihinin yüksek mahkemece bilinen sayfalarını tekrar açacak değiliz. Yalnız, batılaşma sahasında bugün varılan merhalede, batı ülkelerinde konuşulan, tartışılan konular memleketimize de gelmeğe başladığından bazı şeyleri vuzuha kavuşturmanın kesin bir ihtiyaç olduğu ortadadır. Çok yakın günlerin bize gösterdiği gibi, en masumane reform tedbirlerini, hattâ Anayasanın hükümlerinin yerine getirilmesini bile komünistlikle itham edenler bulunmuştur. Halbuki komünizm propagandası yapmak veya komünist bir rejimin işbaşına gelmesine çalışmak suçtur. Binaenaleyh, eğer yargı organımızı siyasî sloganlara ,onun veya bunun verdiği anlamların esiri yapmak istemiyorsak ve anayasamızın getirdiği hürriyet düzenine inanıyorsak, kelimelerin siyaset meydanlarında veya halk dilinde taşıdığı çarpık anlamlar üzerinde durmadan, onların ilim ve hukuk açısından tarifini yapmağa mecburuz.

Nitekim T.C.K. da böyle ne olduğu bilinmiyen bir terimi kullanmamış, yasaklamak istediği komünizmin unsurlarını metinde göstermiştir.

Gerçekten komünizm ve veya komünist kelimesi, eğer bununla bugün belli bir doktrini bir din kitabına sadık kalır gibi uygulayan, ya da uyguladığını iddia eden bir rejim kastetmiyorsa, her sosyal cereyana verilebbilecek bir isim mahiyetini taşımaktadır. Nitekim, sosyal fikirlerin tarihi üzerine çok önemli ve teferruatlı bir eser yazmış olan «Gerard Walter'in kitabının adı «Komünizm Tarihi» dir Bu kitap İsrail oğullarından yani Isadan çok önce başlamakta. Platon ve Aristo dahil bütün Yunan filazoflarını içine almaktadır. Gene kitapta bütün hiristiyan kêlamcılar da bu arada sayılmaktadır.

Filhakika, Paris üniversitesi profesörlerinden liberal görüşlü Jean-Jagues Chevalier'nin dediği gibi zenginler ile fakirler arasındaki mücadele ve bunun yerine fiili eşitliği yerleştirme düşüncesi ezelden gelmektedir. O halde zenginliğin fakirliğin aleyhinde bulunanlar ve bunun yanında herkese madde plânında da eşitlik tamamk isteyenler komünisttir, bu da Türkiyede yasaklanmıştır tarzında bir görüşün savunulmasına imkân yoktur. Böyle bir yorum Türk fikir hayatını ve Türk toplumunu, insanlığın ortaya koyduğu binlerce fikir abidesinden mahrum etmek ve Türkiyeyi ortaçağ karanlığına götürmek olacaktır.

Bundan ötürü, biz komünizmi tanımlarken, sadece T.C.K.nun 142. maddesi hudutları içine giren bir fiili ve bunun müstenidi olan rejimi anlamak zorunluğundayız. Gerçek vaka odur ki, insanlar arasında eşitliği sağlamak isteyen doktrinlerin tarihi içinde dar mânâda «komünist» olarak vasıflandırılan bir rejim vardır. Ve gerek Anayasamızın gerekse T.C.K. nun mahkûm ettiği bu rejimdir, yasakladığı da, bu rejimin gerçekleşmesine çalışmaktır.

Bunun adı Marksist komünizm daha doğru bir ifade ile Marx'ın ve Engelsin kaleme aldığı «komünist partisi beyannamesi veya Manifestosu» adlı broşürde temel kolları ortaya konulmuş rejim ve aksiyon plânıdır. *Ancak bu broşürün ana temaları üzerinde* yapılacak bir incelemedir ki. 142. madde de yasaklanan fiilin gerçek mahiyetini ortaya koyabilecektir.

KOMUNİZMİN TEMEL PRENSİPLERİ

Burada hemen bir noktaya işaret etmek isteriz. İlk olarak bir siyasî partiye «komünist» adını verdiren, bizzat Marx olmuştur. Filhakika «Komünistler Birliği» adını taşıyan cemiyet 1847 de Londrada Marx ve Engels'in *iştirakiyle kurulmuş ve bu partinin* programı olan beyanname de gene ikisi tarafından kaleme alınmıştır.

Bu beyanname 4 kısımdan ibarettir. Birincisi «sınıflar arasındaki mücadele»den, ikincisi komünistlerin fikirlerinden, üçüncüsü kısım kendisinden önceki sosyal cereyanlardan, son kısım ise komünistlerin diğer partiler karşısındaki durumundan söz eder.

Burada konu ile ilgili bulunan birinci ve ikinci kısımlar üzerinde durulacaktır.

Komünist beyannamesi: Sınıf mücadelesinden kısaca şunu anlamaktadır. Toplumun bünyesini tayin eden, bizatihi istihsal sürecidir. İstihsal süreci değiştikçe toplumdaki sınıflar da değişir. İstihsal vasıtalarını ellerinde tutanlar hakim sınıf, diğerleri de ezilen *sınıf olurlar*. Bütün tarih bunların bir mücadelesinden ibarettir. Bugünün gerçeği, beyannameye göre büyük bir sanayidir. Büyük sanayiyi elinde tutanlar burjuvalardır.. Onun karşısında da emeğini bir meta gibi satan veya kiralayan proleterya vardır.

Bütün yazarların belirttiği gibi «burjuva» kelimesi Marksist dilde özel bir anlam taşır. Burjuva kapital sahibi, büyük sanayici demektir. Engelsin dediği gibi: «Burjuvazi yahi büyük sermaye..»

Bu anlamın özelliği şuradadır: Komünist doktrin fakirlerle zenginler arasındaki bir mücadeleden bahsetmiyor. İstihsal vasıtalarını ellerinde tutanlarla, bundan mahrum olanlar arasında bir mücadeleden bahsediyor. Burjuvazi zengin olduğu için istihsal vasıtalarını elinde tutmamakta, istihsal *vasıtalarını elinde tuttuğu için haksız yere* doktrine göre zengin olmaktadır.

Marks doktrinini, diğer soyal cereyanlardan ayıran birinci önemli nokta budur. Bu doktrinde sınıf mücadelesi zengin ve fakir arasında değil, burjuvazi ile proleterya arasındadır.

Burada esefle belirtmeğe mecburuz ki, birinci bilirkişi Doçent Uğur Alacakaptan, bu sınıf mücadelesinin gerçek mahiyetini kavrıyamamış ve bugünkü sosyolojide kullanılan «sınıf» kavramı ile Marksist doktrini tamamen birbirine karıştırmış ve «işçi sınıfları ile toplumun diğer sınıfları arasındaki çatışma» gibi tamamen yanlış deyimler ve fikirler ileri sürmüştür. Komünist teoride bir tarafta işçiler ve onların karşısında diğer sınıflar diye bir şey mevcut değildir. Bilâkis ortada sadece iki sınıf vardır, diğerleri ise kapitalizmin gelişmesi ile zaten kaybolacaklardır. Bunlar da proleteryanın müttefiki olmak zorundadırlar.

Komünist doktrindeki sınıf mücadelesini böylece açıkladıktan sonra meselenin bir fakirlik - zenginlik veya bir haklılık - haksızlık davası olmadığı ortaya çıkmıştır sanıyoruz.

Marx'ist doktrinin ikinci ana fikri, bu mücadelenin bir ihtilalle proleterya eline geçeceği ve onun da diktatörlükle, burjuvaziyi tahakküm altına alarak yok edeceğidir. Buradaki diktatörlüğün mahiyetini de iyice tetkik etmek gereklidir. Bu bir sınıfın ve beyannameye göre muazzam bir çoğunluk teşkil eden sınıfın diktatörlüğüdür. *Çoğunluk yararına bir kişinin veya bir grubun dik*tatörlüğü değildir. Komünistler devleti zaten bir sınıf diktatörlüğünden ibaret telâkki ederler. Burjuva devleti burjuva tahakkümünü sağlamaktadır Proleterya bir sınıf olarak Burjuvazinin yerini alacaktır.

Bu noktada T.C.K.nun 142. maddesine ve Anayasanın 4. maddesinin son fıkrasına gelmiş bulunuyoruz. 142. maddede komünist doktrinin bu temel fikrinden kalkarak onunla mücadele için «bir içtimai zümrenin di*ğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmek* veya içtimai bir bir zümreyi ortadan kaldırmayı» yasaklamış bulunmaktadır. Anayasa da Marx'ist anlayışın sınıf diktatörlüğünü kesin olarak engellemiş bulunmaktadır.

Marksist komünizmin temel felsefesi işte bunlardan ibarettir. Bunlar, bu anlayış içinde sadece ve yalnız Marx'isme mahsus bulunmaktadır. Binanaleyh 142. maddenin ilk kısmı itibariyle öngördüğü fiil bundan ibarettir.

TÜRKİYEDE «MÜESSES NİZAMLAR VE KOMÜNİZM»

Komünizmin nihaî hedefi, burjuva sınıfını kaldırarak istihsal vasıtalarını topluma maletmek ve böylece de bugünkü anlamda devlete son vermektir.

*Bu hedefi esas alan komünizm mülki*yetin düşmanıdır. Mülkiyetle kasdedilen şeyin «istihsal vasıtaları» olduğundan şüphe yoktur.

Beyannamenin son kısmında, Marx ve Engels, kendilerine yönetilen aileyi, dini, vatanı kaldırmak ithamına da cevap vermeğe çalışmışlardır. Onların izah tarzları ve bugünkü komünist ülkelerde bu kurum ve kavramların yeri ne olursa olsun. gerçek şudur ki, hiç olmazsa teori plânında komünizm bunları inkâr etmektedir.

T.C.K. nun 142. maddesinde «müesses iktisadî nizamları yok etmek, siyasî ve hukukî nizamları devirmekle» kasdedilen de işte komünizmin bu cepheleridir. Burada gözönünde bulundurulması gereken husus, kanunun bu nizamları «yıkmak veya devirmekten» bahsetmiş olmasıdır. Gerçekten komünist teoriye göre sözü edilen müesseseler «değiştirilmeyecek», devleti elinde tutan proleteryanın diktatörlüğü ile yıkılacaktır.

İşte bu yönden, 142. maddedeki yasaklanan komünizmin tarifini yaparken bu unsurları gözden uzak tutmamak lâzımdır. Değiştirilecek olan değil, yıkılacak olan nizamlar, vatan, mülkiyet, aile ve dindir. Gerçekten hukukî ve içtimai nizamın her unsurunun bu madde kapsamına alan bir anlayış Türkiyedeki içtimaî ve iktisadî hayatı kesin olarak dondurmak sonucuna varır. Nizamın «temel» olması şartı da bu sebeple maddeye eklenmiştir.

Burada belirmek isteriz ki, Marksist komünizmin devirmek istediği her müesese de Türk hukukunda temel sayılmış değildir. Gerçekten din, bizim anayasamıza göre sosyal bir temel nizam değildir. Filhakika Türkiye Cumhuriyeti Devletinin içtimai, iktisadi ve manevi temel nizamları Anayasanın 2. maddesiyle başlangıçta belirtilmiştir. Din bunlar arasında bulunmamaktadır. Nitekim T.C.K. da dine karşı suçları ayrı bir fasılda düzenlemiş bulunmaktadır. Söylediklerimiz mülkiyet hakları içn de böyledir. Türk Anayasasının yürürlüğe girmesinden itibaren eski ve kesin mânâdaki mülkiyet temel nizam olmak niteliğini kaybetmiştir. Gerçekten 36. maddenin gerekçesinde de: Artık mülkiyet hakkı Roma hukukundaki anlamda...... hudutsuz bir hürriyet niteliği taşımamaktadır.. Mülkiyet anlayışı mülkiyetin aynı zamanda sosyal karaktere sahip bir hak olduğu yolundaki..» *denmek suretiyle bu durum belir*tilmiştir.

Buna mukabil, aile, vatan, siyasî hürriyet Türk toplumunun temel nizamlarını teşkil etmektedir.

İşte bu biraz uzunca açıklamamız göstermektedir ki, gerek ilmî açıdan, gerekse TCK. da öngörülen suç olma bakımından komünizm, kaynağını Marx ve Engels'de bulan ve özellikle Lenin tarafından geliştirilen doktrin ve rejimdir. Bugün komünist sıfatı da bu görüşü benimsiyen yazarlara veya siyaset adamlarına verilebilir.

DAVA KONUSU YAZI VE KOMUNİSTLİK

Dilekçemizin birinci bendinde, mahkemenin kararında Babeuf'un komünist olarak tavsifi ile bu tavsifden hareket edilerek yayınlanan yazının komünist propagandası olarak suçlandırılmasının isabetsizliğini belirtmiştik.

Şimdi de bizatihi yazının muhtevası ve yayınlanması maksadına dayanılarak yapılan suçlamayı incelemek isteriz.

1 — Yazının muhtevası :

Karar, yazının «fakir sınıfın kendinden bütün imkânlarıyla daha kuvvetli durumda olan zengin sınıf karşısında aciz ve müdafaasız kaldığını, aynı silâhlarla karşı koyamadığı takdirde ortadan silineceğini bu sebeple fakirlerin beklemeğe tahammülleri olmadığını belirtmekte ve her iki sınıf arasında bir savaşın zaruretini ileri sürerek eşit silâhlarla yapıldığı takdirde mutlaka fakirler lehine neticeleneceğini belirterek, komünizmin karekteristik vasfı olan sınıf mücadelesini körüklediğini söylemektedir.

Mahkemenin yazı muhtevası hakkındaki bu görüşü, yazının gerçek anlamına uymadığı gibi, 142. maddenin 1. bendinde tarif edilen komünist propagandası unsurlarına da en küçük ölçüde tekâbül etmemektedir.

Filhak'ka bir defa yazı fakirlerin acıklı halinden bahsetmekte ve zenginleri fakirlerin karşısında göstermektedir. Ne komünist doktrinde, ne de sosyolojide zengin, fakir ayırımı diye ikili bir sınıf tasnifi mevcut değildir. Mevcut olmayan sınıfların mücadelesi diye bir şey de kabili tasavvur olamıyacaktır. Kaldı ki yukarıda açıkladığımız gibi «sınıf mücadelesi» denilen kavram, kararın anladığı gibi zengin ile fakir arasında bir yaşama savaşı veya hattâ bir iç harp demek de değildir. Sınıf mücadelesi, Marksist - komünist doktrinin temelini materyalist diyalektikte bulan determinist bir kavgadır.

İNCİLDE KOMUNİSTLİK

Eğer zenginlerle fakirler arasında ezelden gelen mücadele Marksist açıdan bir sınıf mücadelesi sayılsaydı, mevcut bütün dünya siyaset adamlarının da çoğunun her gün söyledikleri nutuklar sebebiyle komünistlik suçundan takip edilmeleri gerekirdi.

«Zengin arabasını dağdan aşmış, fakir düz yolda şaşırmış» «Zenginin parası, züğürdün çenesini yorar» gibi komünistlikle alâkasını sayın bilirkişi Uğur Alacakaptan'ın bile bulmakta güçlük çekeceği atasözlerin*den anlaşılacağı üzere «zengin-fakir» mü*cadelesi, Marksizmin değil, siyasî edebiyatın temalarından biridir Meselâ, İncil'in mektupları kısmından aşağıda aldığımız satırlar daha önce de belirttiğimiz gibi böyle bir ayırımın insanlığın ilk çağından beri mevcut olduğunu göstermektedir:

«Sevgili kardeşlerim dinleyin beni: Al-

Dr. ... Güneş
... mi?»

... imanda zengin yapmak ve sevdiklerini ... eylediği cennetin mirasçıları olmak için ...nın gözü önünde, fakirleri seçmedi ...? Size zulmeden, sizi mahkemelerde sü...üren zengiler değil midir? Taşıdığınız ... ismi kirleten onlar değil mi?

Şimdi size söylüyorum! Yarın şu şehre ..., ticaret eder para kazanırız diyenler! ... başınıza ne geleceğini bilmiyenler! Ha... nedir ki? Kısa bir süre görünen, sonra ...olan dumandan ibaretsiniz siz!

Zenginler sıra şimdi sizde! Başınıza ge... felâketler için şimdiden ağlayıp dövü...! Servetleriniz tefessüh etmiş, esvap... kurtlar kemiriyor. Altınınız, gümü... paslandı! Bu pastır aleyhinize tanık... edecek!... Son gücünüze kadar servetler ...dınız. Tarlalarınızın hasadını toplayan ...rin hakkıydı bu servetler. Tarlalarını... emekçileri bağırıyorlar, haykırıyorlar. ... haykırış kâinatın sahibinin kulağına eriş... Dünyada son güne kadar, şehvette ve ... sefada yaşadınız. Boğazlaşma günün... gönül eğlendirdiniz. Hakkı mahkûm et... öldürdünüz. O size dayanamadı.»

Bu satırların bahsettiği hak Hazreti İsa... Binanaleyh Saint-Jacques'e göre İsayı ...üren de zenginlerdir!

İncil hergün Türkiyede kiliselerde oku...yor. Ne kimse hristiyanlığa komünist ..., ne de savcılar zenginliğe yapılan bu ...umlar sebebiyle İncili yayınlıyanları ta... ediyor. Zira zenginle fakir arasındaki ...cadeleden bahsetmek veya zenginleri kö...mek 142. maddeye veya herhangi bir ...ddeye göre suç değildir.

Filhakika madde «bir sınıfın tahakkü... tesis etmek veya sosyal bir sınıfı or...dan kaldırmak için propagandayı» ceza...dırmıştır. Yazıda ise, herhangi bir sınıfı ...dan kaldırmak veya diğerinin tahakkü... tesis etmekten en ufak ölçüde bahse...memektedir. Binaenaleyh madde metnine ... mücadelesi gibi bir unsur eklemek ve ... da böyle bir unsur mevcutmuş gibi ...kûmiyet yoluna gitmek anlaşılır şeyler... değildir.

SINIF MUCADELESİ

Rapor altındaki imzadan Ankara Hukuk ...tesi doçentlerinden olduğu anlaşı... Uğur Alacakaptanın da karara mesnet ... eden bilirkişi raporunda maddeye ye... unsurlar, hattâ yeni bir suç ihdası te...lü kendini göstermektedir. Bu da «sı... mücadelesini kızıştırmak ve sınıf şuuru ...tmak» suçudur.

... defa sınıf şuuru yaratmak diye bir ... yoktur, olamaz. Zamanımızda hemen ... bir sınıf şuuruna sahip bulunmakta, ...de Amerikada herkesin sınıf şuuru ve ...ru hakkında çok ilgi çekici incele... yapılmaktadır. Bir kişide böyle bir ... mevcut olması veya uyanması için ... Anayasasının okunması kâfidir.

... orada başkalarına tanınmıyan bir ... hakkın işçilere tanındığı görüleceği gi... bu haklara müsteniden kurulmuş sendi...ların Türk işçisinin mümessili olarak, hergün işçi sınıfından bahsettiğini, siyaset adamlarının da işçilerimizin haklarını dillerine doladıklarını görecektir. Sayın bilirkişi, işçilerin haklarını ister hale gelmesini anlaşılan isabetli bulmamaktadır. Bu mümkündür. Ama Türkiyeyi Anayasa ve kanunların idare ettiği bir gerçektir. Bu gerçek karşısında bilgin adaylarının indi kanaatlerini kendilerine saklamaları gerekmektedir.

Diğer taraftan, 142. maddede «sınıf mücadelesi» o derece namevcuttur ki, Ceza Kanunumuz bunun için ayrı bir madde sevketmiştir. O da 312. maddedir. Müvekkilimiz bu maddeden dolayı takip edilmediği için, konu üzerinde fazla durmıyacağız. Ancak şu kadarını söyliyelim ki, toplumun muhtelif sınıflarını kin ve adavete sürüklemek de yeterli sayılmamış ve bunun umumun emniyeti için tehlikeli bir tarzda olursa şartı konmuştur. (Faruk Erem — Türk Ceza Hukuku. Cilt II, S. 567—De Rubies'den naklen). Umumun emniyeti için bir tehlike teşkil edecek tarz ise, herhalde mücadelede eşitlik değildir.

Kaldı ki, dâva konusu yazı, zenginleri kötülemekten çok, fakirlerin acıklı halini dile getirmektedir. Nitekim mahkemede bunu böylece anlamakta «fakir sınıfın, zengin sınıf karşısında aciz kaldığını ve eşit silâhlarla mücadele zaruretinden..» bahsedildiğini kabul etmiştir. Böyle bir fikrin yayılması suç olmak şöyle dursun Türk Anayasasının temel prensiplerinden birisinin ilânından başka birşey değildir. Türkiye bir sosyal devlettir. Sosyal devlet anlayışı iktisaden güçlü olan kişilerle, güçsüz olan kişiler ayırımına dayanır. Nitekim Anayasanın 2. *maddesinin gerekçesinde «zamanımızın* devleti, iktisaden zayıf olan kişileri, bilhassa işleri bakımından başkalarına tabi olan işçi ve müstahdemleri, her türlü dar gelirlileri *ve yoksul kimseleri himaye edecektir»* demekte ve sanki Babeuf'den iktibas yapar gibi «Gerçekten maddi (Mali ve iktisadi) imkânlardan, yaşama için zaruri olan gelir kaynaklarından ve varlıktan mahrum olan halk tabakaları için, klasik hürriyetler yalnız kâğıt üzerinde kalan parlak fakat boş lâflardan başka bir değere sahip olamaz» diye de bir ilâve yapmaktadır.

Binanaleyh, fakir sınıfın aczinden bahsetmek, zenginlerin kuvvetli olduğunu söylemek, devletimizde suç değildir.

2 — Yazının grev zamanında yayınlanmış olması

Kararda «yazının matbaa işçilerinin grevi ve yurdun başka yerlerinde greve hazırlanan işçilerin bulunduğu bir zamanda yayınlanmış olması» komünistlik propagandası olarak telâkki edilmiştir.

Öyle sanıyoruz ki bu mütalâa, tamamen tersine müvekkilimizin lehine olarak kullanılması gerekirdi. Mahkemenin grev konusunda ne gibi bir suç gördüğünü anlamakta müşkülât çekmekteyiz. Grev Türk Anayasasının işçilere tanımış olduğu bir haktır. Bir hakkın kullanılması veya kullanılmaması için teşvikler yapılması için bir zaman suç teşkil edemez, bir suç unsuru olamaz. Eğer bahis konusu greve teşvik, maksadı, kanun *dışı bir greve teşvik ise, bu da 142.* maddeye değil, 311. maddeye giren bir fiil olurdu. Bununla beraber, gazetenin hiç bir yerinde kanunsuz grev tahriki görülmemektedir.

Anlaşılan sayın mahkeme, grev zamanını bir kargaşalık hali sayarak, böyle bir zamanda fakirlerin haklarından veya sefaletin*den bahsetmeyi tasvip etmemektedir. Şüphe* yok ki, grevle birçok insanlar maddi ve manevi alışkanlıkları bakımından tedirgin olurlar. Fakat Anayasamız ve kanunlarımız grevi bir hak olarak tanıdıktan *sonra*, bu hakkın kullanılmasından doğan içtimai şartları, bir nevi ihtilâl havası gibi telâkki etmek ve bundan hukuki neticeler çıkarmağa çalışmak yersizdir, kanuna ve Anayasaya aykırıdır.

Kararda önemli bir yer verilen grev konusu dolayısiyle bir diğer noktaya da değinmek isteriz. Anayasa grev hakkına yer vermek suretiyle, işçilerin devlet vasıtaları ve imkânları dışında, işverenlere karşı bizzat kullanacakları bir mücadele silâhı da ihdas etmektedir. Binaenaleyh işçilerin patronlara karşı bir mücadele açmasını da tabii görmekte, kabul etmektedir. Buna rağmen «sınıf mücadelesi» kavramını, başka anlamda da olsa komünist doktrinde de vardır diye, işçi-patron veya fakir-zengin çatışmasını aynı açıdan görmek aklın almıyacağı bir şeydir.

3 — Bilirkişi Alacakaptanın Mütalâaları

Kararda uzun kısımlar alınan bu mütalâanın birçok noktalarını daha önce cevaplandırmış bulunduğumuz raporun, burada *genel istikameti hakkındaki görüşlerimizi* ve henüz değinmediğimiz bazı taraflarını ele alacağız.

Rapor, «kanuni ölçüler» başlığını taşı*yan kısmında 142. maddenin* bir tahlilini yapmak yerine, kendi indince komünistlerin ne gibi faaliyetlerde bulunduklarını sıralamağa çalışmaktadırlar. Alacakaptanın inancına göre, azgelişmiş ülkelerde komünizm akımı daima sınıf şuuru uyandırmakla tecelli etmektedir. Komünistler bu ülkelerde her vesile ile işçi sınıfı ile diğer sınıflar arası mücadeleyi kızıştırırlarmış.

Bir kere, az gelişmiş ülkeler deyimi, sanayinin henüz gelişmediği, proleteryanın mevcut olmadığı ülkeler için kullanılabilir. Burada güçlü bir işçi sınıfı mevcut değildir, ki mücadele sonunda devleti ele geçirebilsin ve burjuvaziyi tahakkümü altına alabilsin. Bugün az gelişmiş ülkelerdeki komünist cereyanlarla bilirkişinin söylediklerinin hiçbir ilgisi yoktur. Kullanılan temalar da, taktikler de tamamen başkadır.

Bununla beraber, bilirkişinin bu düşüncesinin biran için doğru olduğu kabul edilse bile, bunların bir ceza davasıyla ilgisini bulmak mümkün değildir. Mahkemeler, milli emniyetin veya polisin görevini yüklenerek bazı söz ve faaliyetlerden şüphelenip, komü*nist* aramaya çıkan organlardan değil, kanunla yasaklanmış belli fiilleri cezalandıran yargı yerleridir.

Ceza Hukuku Doçenti Alacakaptan, ya*zıyı hukukçu gözüyle değil polis gözüyle* değerlendirmeye raporunun «ölçülerin olaya uygulanması» bölümünde de devam ederek, makalenin «sınıf mücadelesi körüklemek amacına matuf görüldüğünü», «bu intibaın kuvvetlendiğini..» «bu intibaın silinmediğini» söylemekte ve kendisinde uyanan bu intiba sebebiyle yazının komünistlik propagandası olduğu sonucuna varmaktadır. Böyle intibalar, vatandaşın haklarının teminat altına alınmadığı polis devletinde, belki zabıtaca böyle yazı yazanların gizli gizli takibine yol açabilir. Karinevi, şüpheli intibaı ve ihtimali bir suçun sübutu kabul etmiyen medeni ve ilmi bir ceza hukukunun uygulandığı hukuk devletinde mahkûmiyet sebebi olamaz.

Bilirkişi, intiba ve dolayısıyla Ceza Kanunu ihlâle dayanan teorisine «mücadelenin cebir yoluyla» olacağı hakkındaki düşüncelerinde de devam etmektedir. Gerçekten A*lacakaptana* göre, adı geçen makale mücadelenin dolaylı bir şekilde de olsa cebri olması gerektiği temasını işlemektedir.

İfadeden, temanın mı dolaylı işlendiği, yoksa cebrin mi dolaylı olacağı anlaşılmamakla, beraber, her iki anlayışın da ciddi bir mahiyet taşımıyacağını söylemek mecburiyetindeyiz. Zira, mantıken dolaylı bir cebir olması imkânsızdır. Dolaylı olarak cebir teması işlenecek ise ancak intibaa dayanan ceza hukukunda bir suç mahiyeti kazanabilir.

Tabiatıyla bilirkişinin.. «sınıf mücadelesi» *ile 142. madde arasında kurduğu ilgi de yeni* bir suç anlayışının mahsulü olarak kalmaktadır.

Netice itibariyle, hukuk ve özellikle *ceza hukuku, ilmi ve tarihi* gerçek ve kavramlarla bağdaşmıyan bu raporun karara mesnet yapılamsı tamamen usulsüz, yersiz ve kanun hükümlerine aykırı bulunmaktadır.

4 — 169 yıl önce Fransa'da cereyan etmiş olaylarla paralel kurulması.

169 yıl önce Fransa'da cereyan etmiş olaylarla paralel kurulması müvekkilimizin aleyhine bir delil olarak kullanılmıştır. Bu delil, o yıllarda Fransa'da bir komünist ihtilâli bulunsa ve sınıflar arası mücadele sonunda demokratik rejimin bir proleterya diktatörlüğüne müncer olması halinde muteber olur, müvekkilimiz Türkiye'deki proleterlere «siz de öyle yapınız» demiş olabilirdi.

Tarihi gerçekler tam aksinedir. «169 yıl önce Fransa'da reaksiyoner ve gerici bir idare vardı. Prof. Chevallier'nin dediği gibi, hürriyet demokratik değil, aristokratik bir mahiyet taşıyordu. İş başında bulunanlar bir «oligarşi» teşkil ediyorlardı. Bu rejim Thermidor adını taşır ve büyük Fransız tarihçisi *Mathiez'in bu devirle ilgili* temel eserinin ismini «Thermidor Gericiliği» koymuştur.

Şüphesiz Türkiye böyle bir rejim altında değildir. Müvekkilimiz hafıza ve hayallerde *böyle bir rejim ile paralel kurmak istemişse,* hataya düşmüştür. Ama her halde bir sınıf mücadelesi, devirici ve proleter diktatörlüğünü hatırlatmak istemiştir denilemez. Nitekim *Thermidor idaresi Napolyon'un Diktatörlüğüyle*, yani daha sağda bir rejimle sona ermiştir. Türkiye'deki rejimi ve içtimai şartları bilerek veya bilmiyerek başka bir devirle kıyaslamak ise ceza kanununda mevcut olmayan bir suçtur.

Kaldı ki, müvekkilimiz bir tarihi paralel kurmamaktadır. Gazetenin hiç bir yerinde böyle bir işarete raslamak mümkün değildir. «paralel kurma çabası» tamamen indi bir delil olarak kalmaktadır.

5 — Başbakana İthaf Edilmiş Olması..

Mahkemece aleyhte bir delil olarak kabul edilmiş bulunan bu unsur, tam aksine, yazının hükümeti uyarma ve tenkid kastıyla yayınlandığını riyazi bir kesinlikle ortaya koymaktadır. Gerçekten yazının başında, «kafaları kızıştırmanın zamanı değil diyorsunuz, bir hükümetimiz var, ona yürümesi için zaman vermeli» diye kaydedilmiş bulunmakla, makalenin hükümeti istihdaf ettiği hiçbir tereddüde mahal bırakmamaktadır

Yazıda sonra, «bu durum artık sürüp gidemez, eğer hükümet bu yürekler acısı durumu değiştirmenin yollarını aramazsa, ondan şikâyet hakkımız vardır» denmiş, en sonra da gene hükümetin yoksulluk hakkında bilgisi olmadığı, «siz hiç yoksulluk nedir bilmediğiniz için yoksulluğa katlanın demek kolay» cümlesi ile belirtilmiştir. Makalenin temelini ve iskeletini teşkil eden ve deomkratik bir devlet nizamı içinde bütün vatandaşlar gibi bir gazetecinin de en tabii hakkı, hattâ vazifesi olan hükümeti tenkid olayını, mahkemenin bir suçluluk unsuru olarak görmesi anlaşılması güç bir şeydir. Bizatihi Başbakana ithaf ve hükümeti tenkid, yazının komünist*likle ve propagandası ile hiçbir ilgisi* bulunmadığı aşikâr bir hale getirmekte ve mahkûmiyet kararındaki isabetsizliği inkâr götürmez bir şekilde göstermektedir.

Mahkeme kararında sözü edilen yazının kırmızı ile çerçevelenmesi delili üzerinde durmaya dahi lüzum görmüyoruz. Türkiye'de kırmızı veya diğer bir rengin kullanılmasını yasak eden bir kanunun ademi mevcudiyeti bir tarafa, gazetede sadece makalenin etrafı değil, bir nevi baş yazı niteliğini taşıyan yazı yanında, gazetenin altı da kırmızı çizgi ile sınırlanmıştır.

Atilla Bartınlıoğlu

CIA'nın Dizginlenmesi

Amerikan casus teşkilâtı C. I. A. yalnız az gelişmiş ülkeleri için değil, Amerika için de büyük bir mesele olmuştur. Az gelişmiş ülkelerde sık sık hükümet darbeleri düzenleyen C. I. A. 'nın verdiği bilgilerin ciddiyetine pek az kişi inanmaktadır. C. I. A. sırları, senatörler ve milletvekilleri arasında alay konusudur. Üniversitelerde profesörler, en iyi talebelerine C. I. A. emrinde çalışmaktan kaçınmayı tavsiye etmektedirler. Ama bu alaya alınan teşkilât, «devlet içinde devlet» haline gelmiştir. Observer gazetesi, «yabancı ülkelerde statükonun korunmasını sağlamak» amacıyla «kendine özgü bir siyasî savaş yürüten» C. I. A. 'nın «devlet içinde devlet» oluşunu, «garip bir gerçek» saymaktadır Observer'e göre, «Başkanların verdikleri talimata rağmen, C. I. A. memurları, aslında denizaşırı bütün Amerikan elçiliklerinde tamamiyle bağımsız ve apayrı bir biçimde hareket etmektedirler. C. I. A. memurları, Amerikadaki ve yabancı ülkelerdeki üniversitelerde yapılan araştırmaları, malî yönden desteklemektedirler». Yunanistan dahil, Orta Doğu ülkelerinde C. I. A., fiilen Amerikan elçiliklerinin üstünde bir duruma sahiptir ve teşkilât, General Porter'ler aracılığı ile başbakan aramaya dahi çıkabilmektedir.

Bu sebeple C. I. A. bizleri yakından ilgilendirmektedir. Washington da çıkan New Republic dergisindenaldığımız aşağıdaki yazı, YÖN okuyucularına, bu tehlikeli teşkilâtı daha iyi tanıma imkânı verecektir.

22 Ocak 1946'da Başbakan Truman bir kararname ile Merkezî İstihbarat Grubunu kurdu. Ve bu grup, ertesi yıl Kongreden geçen bir kanunla Merkezi İstihbarat Ajansı (CIA) hâline geldi. Yılda bu teşkilât için 500 milyon dolar ödeyen Amerikan vergi mükellefleri bu para ile neler elde edildiğini veya CIA'nın, Kongredeki başlangıçtaki niyetinden ne kadar ayrıldığını hemen hemen hiç bilmezler. Başlangıçta, ne Başkan, ne de Kongre CIA'nın yurt dışında Amerikanın başlıca bir sembolü yada Hariciyenin bir rakibi olacağını tasavvur bile edemiyorlardı. Mr. Truman, Aralık 1963'te «Ben CIA'yı kurduğumda, onun barış zamanında böyle silâhlı ve maskeli maceralara karışacağını aklımın köşesinden geçirmiş değildim» demiştir. Çektiğimiz sıkıntı ve karışıklıkların bir kısmı, zannederim ki Başkanın bu sessiz istihbarat kolunun başlangıçtaki niyetten çok fazla ayrılmasından ileri gelmiştir. İlk amaçlardan ayrılma o kadar fazladır ki CIA şimdi, uğursuz, esrarengiz yabancı entrikası sembolü sayılmaktadır. Soğuk Harpte hasımlar bundan yararlanmaktadır.

Truman, CIA'nın bu sessiz istihbarat teşkilâtı olmaktan çıkıp denizaşırı ülkelerde gizli teşebbüslere girişen bir kuruluşa dönüşmesinin, kendi iktidarı sırasında vuku bulduğunu söylememektedir. CIA'nın kendisini kuranların niyetlerinden bu kadar ayrılarak Amerikaya gittikçe artan ölçüde çam deviren, kaba, gerici bir dünya devleti adını kazandırmış olması, sâdece bürokratik bir imparatorluk kuruluşunun sonucu değildir. Truman Doktrininde ifade edilen tamamen yeni ve iddialı amaçları ile CIA'nın kuruluş gayesi ve örgütlenmesi konusundaki açıklıktan voksunluk bu duruma yol açmıştır. Truman'ın deyimiyle, Amerika 1947'den sonra «dış baskılara ya 'da silâhlı azınlıkların iktidarı ele geçirme teşebbüslerine karşı koyan halkları destekleme» işini üzerine almıştır. Dış baskılarla mücadele için ABD, çabucak gizli bir silâh geliştirmeye çalıştı. Fakat Truman Doktrinini yürütmek ve bunun gerektirdiği dış tahhütleri yerine getirmek için gerekli dış politika araçlarının nasıl teşkilâtlandırılacağı konusu kadar bizi uğraştıran mesele olmamıştır. Kurulan bir sürü teşekkül arasında da CIA en çok mesele çıkaranıdır.

Politik harb alanında, CIA'nın başarı ve yenilgilerinin herkesçe bilinen listesini nakletmeğe ihtiyaç yoktur. CIA «kazandığı» zaman bu, genellikle statükonun zaferinden başka bir şey olmamıştır. CIA ekseriya tutulmayan yabancı hükümetleri desteklemiştir. CIA için belki 1953'te İran'da, 1954'te Guatemala'da, 1965'te Dominik Cumhuriyetindeki müdahelelerinde «başarılı» denebilir, fakat bunlar olumsuz zaferlerdir. CIA'daki kriz, 1961'deki Domuzlar Körfezi istilâsının akamete uğramasıyla açık olarak patlak

Truman
«Frankeştayn'ın babası»

vermiştir. Bu trajik olaydan alınan «dersler» sık sık hatırlatılmıştır. Fakat derslerden faydalanılıp faydalanılmadığı hususunda büyük şüpheler mevcuttur.

CIA'nın kendisini savunma durumunda hissettiğini şu iki olay göstermektedir: 1) Tenkitçileri susturmak. 2) Kendisine karşı yöneltilen tenkitlerin komünist propagandası olduğunu el altından yaymak. Dört yıl önce Allen Dulles, Andrew Tully'nin «CIA'nın İçyüzü» adlı kitabı için yazara «aşırı sol kaynaklardan alınmış bilgileri hâvi» diye târizde bulunmuştur. Dulles, «CIA'yı tenkit edenler, ne yaptıklarını bilmeden de olsa, komünist propagandasını tekrarlarlar» demiştir. Bir kitabın içindeki olay ve fikirlerin hatalı olduğunu ilân etmek başka şey, saygı gören bir gazeteciye, yazdığı olayların neresinin yanlış olduğunu belirtmeden bu şekilde hücum etmek. CIA'nın başındaki adam için çok daha başka bri şeydir. Geçen aylarda CIA yetkilileri, Kongredeki bir avuç seçkin ve kuvvetli temsilciye bir doküman göstermişlerdir. Dokümanda Sovyetler Birliğinin, CIA ve FBI ve USIS gibi teşekkülleri gözden düşürmekle görevli bir yanıltıcı haber yayma teşkilâtı bulunduğu belirtilmekteydi. CIA, Sovyetlerin bazan yalar imal edip yaydığını, bazan da güvenilir Amerikan kaynaklarından alınmış olup CIA'yı küçük düşüren haberler verdiğini ileri sürmektedir.

Sovyetler Birliği, CIA'yı gözden düşürmek isteyebilir, fakat teşkilâtın kötü bir ün kazanmaktaki başarısı kendisine aittir. Yabancı ülkelerdeki dışişleri görvelileri, bazı CIA personelinden can sıkıcı ehliyetleri şüpheli «hayaletler» diye söz etmekte ve onların bol parasını kıskanmaktadırlar. Pentagon (Savunma Bakanlığı), CIA'ya tamamen güvenmemektedir. Bu sebeple CIA'ya kısmen rakip olan Savunma İstihbaratı Teşkilâtını (D. I. A.) geliştirmiştir. Kongrede Güney Demokratları ile Cumhuriyetçilerden meydana gelmiş küçük bir grubun dışında, CIA'nın bazı sırları ve CIA'ya dayanan bilgiler sık sık kahkaha ile karşılanmaktadır. Akademik çevrelerde profesörler, en iyi talebelerine —Bu tavsiye bazan ihmal edilse bile— CIA'da iş almaktan kaçınmalarını tavsiye etmektedirler. CIA çok zamandan beri liberallerin, Mc Carthy'ci muhafazakârların ve ADA üyelerinin hücumlarına hedef olmaktadır. Teşkilâtın, en azından, bir halkla münasebetler meselesi vardır.

Başlangıçta CIA, harp yıllarının Stratejik Hizmetler Ofisine benzer biçimde kuruldu. Görevi Millî Güvenlik Konseyi ile Başkan için bütün dış haberlerin merkezi koordinasyonunu yapmaktı. Silâhlı kuvvetler servisiyle Dışişleri ve öteki istihbarat kuruluşlarının yerini almıyacak, merkezi koordinasyonu en iyi şekilde gerçekleştirmeye çalışacaktı.

CIA çatısı altında belli başlı dört görev toplanacaktı:

1 — Araştırma ve analiz millî istihbaratı değerlendirme üretimi.

2 — Dış ülkelerdeki casusluk

3 — Denizaşırı karşı casusluk,

4 — «Politik Harp» adı verilebilecek olan dış ülkelerdeki çeşitli gizli faaliyetler.

Hepsinin ilk hedefi «istihbarat» olmıyan bu farklı servislerin birleştirilmesi, Truman Doktrinin geniş hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve 1948 Çekoslovak hükümet darbesi ile Kore Harbi gibi komünist süprizlerinin etkisiyle tedricen gelişmiştir. Allen Dulles, 1951'de CIA'nın denizaşırı casusluk, karşı casusluk ve gizli politik eylemlerinin sorumluluğu yüklenen «Planlama Bölümü» ne nezaret etmek üzere, direktör yardımcısı olarak Washington'a gelmiştir. Domuzlar Körfezi istilâsı ilk burada planlanmıştır.

CIA'nın kuruluş kanunu dar anlamda yorumlanırsa, sadece «istihbarta» ile yükümlü kılınan teşkilâtın yetkilerini aştığı ileri sürülebilir. Zira CIA'nın 15 yıldır giriştiği faaliyetlerin çoğunu istihbarat saymak, bu kelimeye çok geniş bir anlam vermekle mümkündür. CIA'nın asıl görevlerinin neler olması gerektiği meselesini Kongrenin yeniden ele alması için bu durum, ciddi bir sbep teşkil etmektedir. Meselâ, işin başından itibaren araştırma, tahlil, denişazırı casusluk, karşı casusluk, gizli politik eylem paramiliter faaliyet karşı ihtilâl terepleme gibi birbirinden çok ayrı işleri birleştirmek hata değil miydi?

CIA'nın organizasyonu ve yönetilmesi, altı Hükûmet incelemesine konu olmuştur. Bunların en mükemmeli 1955'te General Mark Clark'ın başında bulunduğu Hoover Komisyonu raporudur. Rapor, CIA faaliyetlerinin ve malî hesaplarının kontrol dışı kaldığını belireterek şöyle demekteydi: «Kontroldan uzak kalış daima tehlikelidir. Gevşekliğe ve suiistimale yol açar. Bu da Amerikan halkına çok pahalıya mal olabilir.» Clark Raporu, gerek Kongre, gerek Başkan seviyesinde CIA faaliyetlerinin denetlenmesini tavsiye etti. Kongre, bu rapordaki tavsiyeleri yerine getirmedi. Dışardan alınan müşavirlerle bir Başkanlık Kurulu teşkil edildi. Fakat yıllar geçtikçe, bu Kurul, ciddi bir denetlemeden çok nezaket ziyaretleri yapan bir üniversite heyetine döndü.

CIA'DA KARIŞIKLIK

Domuzlar Körfezi olayından sonra Başkan Kennedy, istilânın başarısızlığının özel bir tahkikat konusu yapılmasını emretti. Araştırıcılar arasında Robert F. Kennedy ve General Maxvel Taylor da vardı. Fakat acayip bir seremoni olarak, tahkikata, faaliyetleri tahkikat konusu yapılan Allen Dules ve Amiral Arleig Burge de katıldı. Araştırmaların sonucu, CIA liderliğinin tam bir sarsıntı geçirmesi oldu. Başkan Kennedy CIA üzerindeki kontrolunu sıklaştırdı. Yardımcılarına, özellikle Mc George Bundy'ye, CIA'nın teklif ettiği hareket planlarını daha sıkı kontrol etme talimatını verdi. Kennedy, gelecekteki paramiliter faaliyetler için baş sorumluluğu CIA'dan alarak Pentagon'a bıraktı. Fakat CIA, birçok gözlemcide hayal kırıklığı yaratmasına rağmen, casusluk, denizaşırı karşı casusluk ve gizli politik eylemlerin sorumluluğunu hâlâ elinde tutmaktadır.

Ölümünden kısa bir süre önce, Başkan Kennedy, CIA'nın yabancı ülkelerde «başına buyruk» hareket ettiğini reddetmiş ve Vietnam'da CIA'nın kendi talimatı dahilinde çalıştığını sert bir dille açıklamıştır. Bu sırada Ordu, Dışişleri ve CIA arasında bir çekişme başgösterdi ve Büyükelçi Lodge, Diem tarafından CIA şefi John Ricahrdson'u Amerikaya geri yolladı. 1956 yılında henüz senatörken istihbarat konusunda bir Meclis Komitesi kurulması için oy kullanan Kennedy, o zaman başarısız kalan bu teklife Başkan olunca iltifat etmedi. Mevcut kontrolleri yeterli bulduğunu söyledi. Kennedy'nin gerçek maksadı, ölümünden birkaç gün önce, ABD'nin dünya üzerindeki istihbarat ve diğer gizli faaliyetlerini koordinasyon ve etkenlik bakımından inceliyerek bir heyetin teşkili çalışmalarıyla meşgul olması üzerine açığa çıktı. Fakat önceki birçok araştırma gibi, bunda da istihbarat topluluğu, kendi faaliyetlerini kendi araştıracaktı. Üç kişilik heyet, CIA, Pentagon ve Dışişleri temsilcilerinden kurtuluydu. Üçlü kurulun raporu, Başkan Johnson'a verildi, fakat hakkında hiçbir açıklama yapılmadı. Artık Hükûmetin doğrudan doğruya, ya da dolaylı olarak katıldığı her türlü dış istihbarat ve araştırma konusunda geniş bir kamu soruşturması zamanı gelmiştir. Bu soruşturmada belli başlı istihbarat teşekkülleri olan CIA, Savunma İstihbaratı (D.I.A.), Millî Güvenlik Teşkilâtı (N.S.A.) ve Dışişleri Dairesi daha sıkı gözden geçirilmelidir. Bu arada Milletlerarası Kalkınma Teşkilâtı (A.I.D.), Silâhlı Kuvvetler, Silâhların Kontrolü ve Silâhsızlanma Teşkilâtı gibi teşekküllerin yaptıkları araştırmalar üzerinde durulmalıdır.

Aşağıdaki hususlar böyle bir soruşturmanın konusu olabilirler:

1 — Organizasyon: Casusluk, karşı casusluk ve denizaşırı gizli faaliyetlerin tek elden yürütülmesi ve denetlenmesi görüşü kuvvetlidir. Fakat bu işleri, gerçek anlamıyla istihbarat sayılacak olan araştırma ve tahlil işlerini yürüten bir teşkilâtta toplamak isabetli sayılamaz. Mevcut kuruluş, gizli kalması gerekeni gizli tutmayı imkânsızlaştırmakta, araştırma ve tahlil için yüksek kaliteli personel bulmayı güçleştirmekte, aynı işin iki defa yapılmasına, ajanların birbirlerinin işlerine karışmasına ve çalışmalara yol açmaktadır. Yalnız Pentagon'un geliştirdiği D.I.A. dolayısiyle değil, aynı zamanda FBI yüzünden aynı işin geniş ölçüde iki defa yapılması meseleri ortaya çıkmaktadır. FBI hiç değilse İkinci Dünya Savaşı yıllarında büyük çapta faaliyet gösterdiği Güney Amerika'da dış istihbarat yapma iddiasındadır.

2 — Kontrol: İstihbarat işinin politikayı tesbit eden yanı içinde en iyi yere yerleştirilmesi meseleri büyük güçlükler yaratır. Fakat en zor problem, casusluk, karşı casusluk ve denizaşırı politik harb gibi işlerin sorumlu politik otorite tarafından kontrolüdür. Normal olarak bu hususta Dışişleri Bakanlığı yetki sahibi olmalıdır.

Belli bir noktanın ötesinde, gizli ajan, ister casus, ister gizli propagandacı, isterse gerillacı olsun, kontrol edilemez. Bunu an-

lamayış. Eisenhover yönetiminin etkili bir koordinasyon ve kontrol kuramayışını kısmen izah edebilir. Kennedy yönetiminde, daha güçlü bir başkanlık koordinasyon ve liderliğinin belirtileri vardı. Fakat CIA'nin uğradığı en büyük felâket olan Domuzlar Körfezi çıkartması, hazırlama, kumanda ve kontrol bakımından zayıflığın devam ettiğini gösterdi. Pentagon ve CIA, ileri hatlarda kötü hazırlanmış rollerini oynarlarken, Dışişleri Bakanlığı, doğru dürüst bir otorite kullanmadan gölgede kalmıştır. *Theodore Sorensen'in* belirttiği gibi, Kennedy, Dışişleri Bakanlığının teşebbüsü öldüren ve aşırı gecikme eğilimi dolayısiyle karar almayı engelleyen bir atalet içinde bulunduğunu *hissetmiştir. Cevaplandırılması* gereken soru, CIA probleminin ne ölçüde bir Dışişleri Bakanlığı problemi olduğudur.

3 — Kamuflaj: Gizli muharipler ve istihbarat ajanları, hakikî kimliklerini, niyetlerini ve hareketlerini gizlerler. Demokratik bir toplumda, gizliliğin uygun kullanılışı nasıl olabilir? CIA'nın «gizlenme» amacı ile, öteki denizaşırı Amerikan teşekküllerine sızma alışkanlığını nerelere kadar götürdüğünün kötü bir örneği «Barış Gönülleri» dir. Barış Gönüllülerinin kuruluş günlerinde CIA'nın buraya nüfuz etme teşebbüslerini önlemek için ciddî ve güçlü bir çaba göstermek gerekti. Sızma tehdidine başarıyla karşı konuldu. Fakat insanı daha fazla hayrete düşüren şey, komünistlerin, Barış Gönüllüleri Teşkilâtının bir casusluk cephesinden başka bir şey olmadığı iddialarına rağmen, CIA'nın sızma tehdidinin varlığıdır.

CIA'nın diplomatik servisleri, üniversiteler tarafından gönderilen teknik yardım heyetleri de dâhil, dış yardım heyetlerini ve öteki teşekkülleri faaliyetlerini gizlemek için kullanmasına ne ölçüde müsaade edilecektir? CIA nın Amerikan özel teşebbüsünü istilâsı ve vakıfları, üniversiteleri, yayınevlerini ve öteki kurumları gizlice kullanması, aynı şekilde ciddî sorunlar ortaya çıkartmaktadır. Hükûmet tarafından finanse edilen savunma araştırmalarını yapan üniversiteler, CIA yataklığını açıkça yapmaktadırlar. Fakat bu sözde açıkmış gibi görünen ve asıl maksadı gizlen*miş olan araştırmalar, önemli* meseleler yaratmaktadır. Böyle bir kamuflaj, akademik kurumları zehirlediği gibi, denizaşırı bilimsel araştırmalar için mâsu*mane bilgi toplayan profesörlere* de zarar verebilir. Massachusate Teknoloji Enstitüsündeki Milletlerarası Çalışmalar Merkezi, kuruluşunda kısmen CIA tarafın*dan finanse edilmiştir.* Fakat Merkezin CIA ile olan bu ilgisi, 1951-52'de halka açıklanmamıştır. Böylelikle MIT'ın CIA'ya bir kılıf temin ettiği söylenebilr. *MIT, bu çeşit bir tertipten birkaç* sene sonra vazgeçmiştir. Fakat bu haller, insanı, başka hangi akademik araştırma enstitülerinin geçmişte ve şimdi kılıf olarak *kullanıldığını düşünmeye zorla*maktadır.

Allen Dulles
Hem dâvâlı, hem kadı

Soğuk Harb zihniyetinin en büyük tehlikelerinden biri, hasmı taklit etmektir. Bizim bilginlerimiz, kitaplarımız ve vakıflarımız, üniversitelerimiz ve diğer özel sektör teşekküllerimiz gizli teşkilâtlar tarafından bir kılıf olarak kullanılma şüphesinin dışında kalmalıdırlar. Ümitli olarak şunu söyliyebiliriz ki, henüz dönüşü olmıyan noktaya ulaşmamış bulunuyoruz.

4 — Gizlilik: CIA Direktörü, istihbarat kaynaklarının ve metodlarının gizliliğini korumakla yükümlüdür. CIA'ya girenlere bağlılık andı içirilmesine, yalan bulma testlerine ve çok gizli (Top Secret) damgalarının mebzulen kullanılmasına rağmen, CIA sırlarını saklamakta açıkça başarısızdır. Bir çatının altında araştırma, tahlil ve gizli stratejik servislerin toplanması, bütün teşkilâtın üstüne bir gizlilik örtüsünün çekilmesini gerektirmektedir. Ne var ki, bu örtünün deliklerle dolu olduğu anlaşılmıştır. Bunun önemli sebebi, Kongre, Dışişleri ve Basın çevrelerinde teşkilâta karşı duyulan güvensizliktir. Başka bir sebep, CIA Başkanı olan Allen Dulles'ın bilhassa Eisenhower yönetimi sırasında ismini saklama titizliğini göstermemesidir. Daha sonra iş başına gelen direktörlerden John MtCone ve Amiral William F. Raborn herkes tarafından beğenilen bir şekilde daha sessiz sadasız iş görmüşlerdir. Bununla beraber, Ocak 1964 de bir basın konferansında CIA sözcüsü, Sovyetlerin ekonomik gelişme oranı tahminlerini, Rusların ümit edi*lenin altında bir kalkınma hızı* gerçekleştirdiklerini ispatlamak için açıklamıştır. Bu iş neden CIA'ya düşmüştür? Zira bu iş, Beyaz Saray, Dışişleri Bakanlığı veya *Millî Propaganda Teşkilâtı* tarafından yapılabilirdi.

Amerika, asker-sivil ilişkilerini düzenleyen temel kuralları iyi bir şekilde çözmüştür. Popüler hikâyelerin ve filmlerin aksine «at sırtındaki» veya B—52'deki asker, zamanımızda yüksek sivil otorite içn bir tehlike değildir. Fakat istihbarat teşekküllerinin ve faaliyetlerinin uygun yeri ve kontrolü meseleleri henüz çözülememiştir. Meseleyi umursamayış, ya da bürokrasinin hızla büyümesi ile ilgili Parkinson Kanununun kontrolsüz hâkimiyeti, bu alanda bizi felâkete götürebilr.

Harry Howe Ransom
Çeviren: Öcal Beningtan

SÜLEYMAN DEMİREL'E

«Ufak Uyarmalardan»

Nimet Arzık

KÜSKÜNÜZ BRE!...

Muhalefete, CHP muhalefetine küskünüz bre abiler, iktidara küsme!: ne haddimize, ne haddimize — Söyle iktidarcım! —

Gel CHP muhalefeti, karşılıklı bir «döküm» yapalım seninle. İçimiz belki rahatlar!...

27 Mayıs sonrası iktidara geldin CHP'cim. Birinci koalisyon, onuncu koalisyon, kırkıncı koalisyon... amma gerçekte iktidarda sendin CHP'cim!

Ne yaptın bu iktidarda?

Ne mi yaptın?

Ne ki seni iktidarda tutacak sadece onu yaptın. (Hesabın uymadı gerçeğe o başka! Ve acıklı şekilde alaşağı edildin.)

1. Seni iktidarda tutacak zannettiğin Seçim Kanununu yaptın.

2. Seni iktidarda tutacak çığırtılar çıkardın: «Uyanık kuvvetler, uykuda kuvvetler» diye.

3. İdareye adamalrını yerleştirmek için tatlı tatlı kanunlar çıkardın.

4. Reformları ne ağayı, ne paşayı ürkütmiyecek şekilde, üstü kapaklısından şöyle bir geçiştirdin, ağaya da paşaya da üfleye üfleye güllerle bezenmiş kamışçıklar sokarak, bize de!

5. 27 Mayısı «idare» ettin kendince, yüzeyde bazı «alüviyonlarını» muhafaza ederek, yalnız yüzeyde. Hep suyun akımındaydın, hep!... Hiç suyu çevirmeyi denemedin. Yalnız kendi tarlanda, kuyucuklar, kanalcıklar açtın, bu su kendi tarlanı sulasın diye!...

6. «Tarafsız idare» diye çığırdın. Tarafsız senin için «benim adamım» demekti. Ve içtenlikle ekler bir halin vardı: «Ben ona tenbih ettim tarafsız olsun diye. Devletin mutemedi benim zira!...»

Yalnız şu arada bir dürüstlüğün vardı: «Fondamantal değişiklik yapacağız» diye çığırmamıştın, çığırmamıştın elhak! Çok suçlusun çok CHP'cim, oyalayıcılığın ile, oligarşiciliğin ile, zümreciliğin ile, alaturkalığın ile, papaz mektebi fanatizmin ile, çok suçlusun çok CHP'cim... Üstelik de bütün hesapların «fosss» çıktı!... «C'est plus qu'nun crime, c'est une faute» sözü var ya, tam senin için, tam senin!...

Yenilgiyi bile kabul edemiyorsun, o kadar gerçek dışısın ki... Memleketlerinden kovulmuş aristokratlara benziyorsun, 20 sene sürgünde milletin «yeni idare»ye karşı ayaklanmasını bekleyen... Ve bu hayalle boş boş sevklenen!...

20 seneden beri hep yeniliyorsun bre! Ve hâlâ Satır abimiz, oturtma tebessümünü kaybetmeden, «oy orantısında gerilemiş değiliz» gibi lâkırdılar ediyor, bozulmaz bir huzurla! Huzurunun bozulması için *ne lâzım ki?... Söyleyin* yapalım!

Tekrar ediyorum, dürüstlüğün şu oldu: Hiç bir zaman fondamantal değişiklikler yapıyorum, yapacağım diye çığırmadın.

ŞİMDİ SENİNKİLER

Şimdi seninkiler, yani iktidar, «fondamantal »değişiklikler yapmak niyetinde... Senin hazırladığın kaypak zeminin üzerinde bakalım bu «fondamantallikler» ne şekilde tutacak?

TRT Kanununu değiştireceğim diyor.

Özel teşebbüs diyor.

Gazetecilere değineceğim, yani fikir hürriyetine diyor.

Bunları 27 Mayıs getirmiş halbuki, ama sen CHP bütün bu «apor»ları o şekle sokmuşsun ki, taze iktidarı da bu yola sen sürmüş oluyorsun!

1. 27 Mayıs Anayasasının getirdiği TRT Kanunu, eksikliklerine rağmen iyi idi... Ama sen, «Tarafsızlık, devlet içinde devlettir» tefsirini yaptın ve o şekilde uyguladın...

Bu uygulamadan ötürü kanun değiştirilecek. Ne şekle girecek bilemeyiz!...

2. 27 Mayıs sosyalizmi getirmiş, bir zümreyi mahkûm ederek.

*Yeni iktidar «özel teşebbüs» di*yor... Bu sahayı da sen hazırladın, «tavşana kaç»larınla, «tazıya tut»culuğunla!...

Bakalım bu çetin dirseği taze iktidar dönebilecek mi?

3. 27 Mayıs, fikir hürriyeti ge*tirmiş.. Fikir hürriyeti demiş a*ma, «anarşi» dememiş! Amma bu kadar değişik fikirlerin kaynaştığı yerde tabiî ki fikir hürriyeti, «anarşimtrak» bir devre geçirir... Ve tabiî ki taze iktidar bunu hazmedemez.

Ve basına karşı büyük dâvalar, senin iktidarın zamanında açıldı CHP. Taze iktidar, işin sadece karara bağlanma safhasına rastladı. Ben onun yerinde olsam, bu sonuçlara hiç sahiplenmem, hiiiç!...

... Ve sen CHP, bir gün şunu diyeceksin: «AP, 27 Mayısla gelişme halinde!»

Şunu dedirtme be AP!... Bu hesabı da «foss» çıksın tecrübeli aydınlar oligarşisinin, hesaplarının «fosss» çıktığı gibi! Ne ki onu ik*tidarda tutacak, onu* yaptıktan sonra... Ve yalnız onu yaptıktan sonra...

Demirel'cim, bütün bunları CHP'ye söylememe itirazın var mı? Yok değil mi? öyleyse, sana da s.yleyeceklerime itiraz etmezsin: *Söyleyeceklerim var çünkü!*

Macaristan İzlenimleri: 4

Budapeşte'den Çizgiler

Fakir Baykurt

Budapeşte'de, Tuna üstündeki köprülerden biri «Erjibet» köprüsüdür. Erjibet köprüsünden Buda yakasına geçerseniz, karşınıza birden bir tepe çıkar. Tepe, aşağıdan akıp giden Tuna'ya dimdik iner. Tam dik yerde şimdi bir anıt var. İri gövdeli bir adam kolunu havaya kaldırmış. Elinde bir ışık. Işığı öyle hınçla kaldırmış ki, yeryüzünün bütün pis karanlıklarını bir anda boğmak istiyor sanki. Bütün dünyaya ;etecek kadar gümrah bir ışık... Anıttan aşağı doğru renkli sular iniyor. Yapma, küçük bir çağlayan. Yukarı doğru da renkli ışıklar çıkıyor. Tepenin orası, geceleri pırıl pırıl. Bakınca uzaklardan, çok uzaklardan belli oluyor. Kocaman bir ışık topu gecenin içinde...

Şimdi o tepenin dibine daracık bir gezi yolu yapmışlar. Yukardan bir taş yuvarlasalar, o taş dos doğru Tuna'ya *gömülmeyecek*, gezi yoluna düşüp kalacak. Eskiden bu bayırda diş diş kayalar varmış. Şimdi onlar da aşınmış, silinmiş, nerdeyse yok oluyor. Bir koyun düşse, bir insanın ayağı kaysa, üstü başı, derisi parça parça olmayacak, kanamayacak...

Çok eskiden, tâ 1030 yıllarında, Macaristan halkı puta tapıyor. Zaman Kral İstvan'ın zamanı. Dört bir yandan Hıristiyanlık dalgaları gelip putçuluğu sıkıştırıyor. Çağı geçmiş inanç, gelen genç inanca karşı durmak istiyor. Dayanamayınca hırçınlaşıyor, vurup kırmağa kalkıyor. İnsanlar genç inançları yok etmenin ne kadar zor, daha doğrusu olanaksız olduğunu o *gün de bilmiyorlarmış*. «En üstünü bizimkidir, yeni inançları boğarız, yakar yıkarız.» sanıyorlarmış. Ellerine bir kitap, bir yazı geçse ateşe basıyorlar, bir insan yakalasalar ipe çekip asıyorlarmış. Necidir, nerelidir demeden boğuyorlarmış. Yaktıklarının birkaç kilo kâğıt, boğduklarının elli altmış kilo et kemik olduğunu bilmiyorlarmış. Genç inançlar, düştükleri toprakta hızla kök salacak, bir süre geçince canlı canlı yeşerecek; farkına varamıyorlarmış...

İtalya'dan bir papaz geliyor. Macarca filân bildiği yok. Çok kalıyor Macaristan'da. Sonunda yine de güzel bir Macarca öğrenemiyor. Ama anlaşıyor insanlarla. İnsanlarla anlaşmanın tek aracı dil değilmiş demek. Papaz başka araçlar kullanıyor. Halk türkülerini severmiş çok. Dilini bilmediği halde Macar halkının türkülerini dinlerken kendinden geçermiş. Kendi kendine kalınca hep o ezgileri mırıldanırmış. Sevgisi o kadar derinmiş ki, bu türküler üstüne güzel yazılar yazmış, övmüş, anlatmış onları. *Kimmiş bu; asıl adı neymiş*, bilen yok. «Gelleyrt» diye bir ad uydurmuşlar, adı Gelleyrt olmuş. Adının önemi yokmuş, insanların yeni bir inancıymış o. Önemli olan inançmış. Bu yüzden ülkenin yaşlı putçuları çullanmışlar üstüne. «Aramıza yeni inançlar giremez, Hıristiyanlık filân istemeyiz!» Tutmuşlar Gelleyrt'i, ama o kaçıp kurtulmuş ellerinden. Kovalamışlar. Uzun süre saklambaç oynamışlar...

Kral İstvan geniş görüşlü bir kralmış. Papazı buldurup yanına almış. Oğluna öğretmen yapmış, kollamış onu. Gelleyrt uzun süre bu çocuğu okutmuş, eğitmiş. Kral oğlunun öğretmeni olduğu döneme ilgili bir *hikâyesi var. Kral* demiş ki, «İşte şu yaşa geldim, öldüm ölüyorum. Oğluma bir mektup halinde öğütler bırakacağım. Ben ölünce zarfı açıp okusun. Bu mektubu sen yazsan olmaz mı?»

Papaz «Olur,» demiş. Almış kalemi eline, yazmış. Bütün güzel öğütleri sıralamış. Devleti şöyle yöneteceksin, insanlara böyle davranacaksın. Halkı ezmiyeceksin, ezdirmiyeceksin...

Güzel öğütlerinin biri de şu: «Ülkende, başka dilleri konuşan halkları hoş göreceksin. Onların dillerine, kültürlerine saygı göstereceksin. Bir ülkede yaşayanların hepsinin, aynı dili konuşmalarını istemek demek, geniiiiiiiş bir bahçeyi tek bir cins çiçekle doldurmak demektir ki, var sen tasarla ne kadar çirkin!...»

Bütün öğütlerin insanlar üstünde tatsız bir etki bıraktığını, en iyilerinin bile insanda bir direnme, bir karşı koyma duygusu geliştirdiğini o zamanki halklar da bilirmiş, ama bu öğüdü sevmişler, bir öğüt gibi değil, yeni bir hoşgörü yeli gibi içlerine çekmişler. *Öğütten öğüde yol varmış* demek. Adamının ağzına geçince kimi öğüt böyle tatlanır, böyle ballanırmış...

Besbelli papaz sıkılmış kral sarayında. Yine halk içine çıkayım demiş. Çıkmış ama, yine düşmüşler izine. Kurt sürer gibi süre süre bir dereye indirmişler. Tutup getirmişler bir tepenin başına. Döğmüşler, kanatmışlar. Kanata kanata sorguya çekmişler. Sonra da kayalardan aşağı yuvarlayıvermişler. Yarısı bu kayada, yarısı öteki kayada... Yarısı da aşağıdan akıp giden sulara karışmış. Geniş yataklı, gür bir ırmakmış akan. O zaman duru, dupduru akıyormuş. Aka aka bugünkü bulanık Tuna olmuş sonunda.

Putçuların papazı yuvarladıkları tepeye «Gelleyrt Tepesi» diyorlar. Koluyla karanlıkların içine güzel ışığını saçan iri gövdeli adam o. Geceleri uzaklardan bile bakınca görünen o. Yedi güzel renkle aydınlanan anıt onun anıtı. Gökyüzündeki güzel ışık topu o. Şimdi Macar topraklarında süren de o*nun inancı*.

Kalır mı yarına? Kalamaz. Çünkü zaman bu. Akıyor. Zaman böyle aktıkça, daha yeni, daha genç inançlar gelecek. Yaşlılar, diledikleri kadar direnslnler. Yok diremelerin bir yararı. Her zaman yeniler, her zaman gençler baskın çıkmış, çıkıyor, çıkacak...

Akşam yemeğinden sonra «Avrupa Yayınevi» editörlerinden Karig Sara'nın evine gidiyorduk. «Erjibet» köprüsünden geçtik. Çarpacakmış gibi Gelleyrt anıtına sokulduktan sonra sağa kıvrıldık. Balatona giderken de bu yoldan geçmiştik. Ama hikâyeyi bilmiyordum. Arkadaşlar o gün orada, Karig Sara'nın evinde anlattılar. O *akşam Karig'in evinde güzel* şeyler gördüm. Tatlı konuşmalar dinledim. Ama içimi dışımı hep bu hikâye kapladı. Bir yandan «azınlıkların dili» üstüne düşündükleri, bir yandan horlanan inancı uğruna giriştiği savaş, bir yandan halk türkülerine olan tutkusu... İç içe örülüyordu içimde. Birini ötekinden ayıramıyordum. Şimdi de ayıramadan, olduğu gibi, iç içe yazdım...

Karig Sara, Avrupa Yayınevi'nin bu çalışkan editörü, bu cüssesi bir arınınki kadar küçük kültür işçisi, bir evde tek başına oturuyor. Kitaplarından; biri İslav, biri Lâtin alfabesiyle iki yazı makinesinden başka kimi kimsesi yok. Kedisi *var mıydı? Ona da dikkat* etmemiştim. Etmişsem bile unutmuşum. Aklımda kalan kitapları, yazı makineleri, makinelerin yanında açılmış kâğıt topları...

Macaristan'da bir fabrika kitaplığından görünüş
Orada kitap, ekmek gibi bir şey...

Altı yedi kadar dil biliyor. İngilizceden, Almancadan, Fransızcadan, Rusçadan Macarya; Macarcadan İngilizceye çeviriler yapıyor. Bir dünya kitabın seçilmesinde, hazırlanmasında, hattâ basılmasında onun eli, onun emeği. «Bunlar kültürümüzün adsız kahramanları.» diyordu Mate. «İşin büyük bölümünü bunlar yapıp bitirirler, en arka bir yere adları küçücük harflerle ya yazılır, ya yazılmaz. Bunların hepsi adına bir anıt dikmeli; güzel, süzülmüş, damıtılmış bir anıt ki hepsini anlatmaya, belli etmeye yetmeli...» Anıtların bu kadar bol olduğu bir ülkede çok yerinde bir eylem olurdu doğrusu. İnce bir temsilci olarak anıta Karig'in yüzünü işlemeliydi. Gözlerinin okumaktan morarmış, halkalanmış önlerini belli etmeliydi. Parmaklarının yazmaktan nasırlanmış biçimini belli etmeliydi. Ama ille de o alçakgönüllü, o yerle bir halini belli etmeli, bunu hiç unutmamalıydı. Elli bir yaşına gelmişti. Hâlâ, «Dil öğreneceğim, Türkçe öğreneceğim.» diye tutturuyordu. «Türkçenin bambaşka bir tadı var.» diyordu. «Şimdi okuduğumu anlıyorum. Konuşmayı da anlıyorum biraz. Ama konuşamıyorum. Birkaç Türkçe kitabın editörlüğünü yapışım bilgimden değil, sevgimden, saygımdan, hayranlığımdan...» Kitaplığından «Dünya Halklarının Masalları» diye bir dizi gösterdi. Bir boyda, bir ciltte, kapak kâğıdı bir, iç kâğıdı bir, harfler bir, resimler, resim *tekniği bir. «Ben plânladım, ben* başlattım, ben bitirdim.» diyor. Dünya halklarının bir boyda bir renkte eşitliğini mi anlatmak istemişti bu «birlik»le? «Yurdumuzda, bir değişikliğe uğramadan, başladığı gibi tamamlanan tek kitap dizisi budur. Bir ömrün sadece on yılını almıştır. Hepsi kırk kitaptır. Yaptığım işler içinde en çok bunu severim.» Yanlış söylüyordu. «Ben yaptığım işlerin hepsini böyle derin derin severek yaptım. Bu onlardan sadece biri.» diyecekti. Demiryordu... İki olanlardan sekiz on kadarını ayırıp armağan etti bana. Bilmediğim, anlamadığım bir dil. Ama insanın tutup tutup okşayası geliyor her *birini. Dizide bir tane de bizden* var: «Türk Halkının Masalları». Kütahyalı çinilerden bir kapak içinde, «Benli Bari» Çoğu Pertev N. Boratav'ın derlemesi. Dizinin ilk on beş kitabı için bir broşür bastırmışlar. Broşüre kapak olarak da «Benli Barı»nın kapağını seçmişler.

Karig Sara ile kitaplara daldık iyice. Gündüzden benim için bazı kataloğlar toplamış. Onlar üzerinde konuşuyoruz. Yine sayılar, fiatlar, yine dizi dizi kitaplar. İnsanlığın birikmiş göznuru, ilkçağlardan sürüp gelen ürün. İşte 12 kitaplık Dickens dizisi. İşte Çehof'un dört ciltte toplanmış bütün yapıtları. İşte Balzac'ın «*İnsanlık Komedisi*», *işte Shakespeare* çevirileri. Bilmem kaçar sefer, kaçar bin basılmış. Deri ciltli «pahalı» kitaplar. Önceden parası peşin yatırılan kitaplar. İçinde Petöfi'nin bile çevirisi olan Shakespeare dizisi. İşte Sovyet yazarlarının seçme yapıtları. İşte 22 kitaplık Gorki dizisi. İşte daha tamamlanmamış Macar romancısı Mor Jokai. İki yüz kadar romanı varmış Jokai'nin. Gümüşgöz eşi kapatır, «Yaz!» dermiş, o da yazarmış. Lüks baskılı kitaplar. İşte Macaristanın kültür kirizması: 600 kitaplık ucuz dizi. İçinde her şey var. Bir paket sigaradan daha ucuz kitaplar. Ve işte okuyucuların «Ucuz kitaplardan bıktık, varsın azıcık pahalı olsun, güzelliğe önem verin.» demesi üzerine de düzenlenmiş elli kitaplık «Altın Kitaplar» dizisi. Baskı sayıları elli̇şer bin. Depolarda sarara sarara beklemek yerine uçar gibi gidip okurların eline, gözüne ulaşan kitaplar...

Macar kültürünün en önemli ürünü kitapları galiba. Kültürün kendisi de önemliydi. Romancı Timar Mate, Köln'de Henrich Böll'le gezip tozarken, Böll'e kendi hikâyesini anlatmış. Dayanılmaz acılarla dolu tutsaklık yılları, Sibirya... Daha, ötekinin acısı dinmeden gelen 1956 tutuklanması... *Henrich Böll demiş ki Mate'ye*, «Bu kadar acıdan, bu kadar çileden sonra nasıl oluyor da hâlâ o düzen için çalışıyorsun? Henrich Böll, Macarları seven, kitapları Almanya'dan çok Macaristan'da tutulan toplumcu bir yazar. Mate karşılık vermiş: «Ben bu düzene, ya da bu düzenin temsilcilerine çalışmıyorum. Ben onlarla «biri», onlarlar «aynı» yım.»

Karig Sara'nın evinden geç vakit çıktık. Gelleyrt anıtının önünden bir daha geçtik. Yine ışıklar içindeydi. Tuna, tepenin ayakucundan usul uslu akıp gidiyordu. Gecesiyle gündüzü arasında ayrım olmayan başkent yine gürültülüydü. Koca taşıtlar dolu dolu geçiyordu. *Geçerken caddeleri sarsı*yorlardı. İnsanlar tıpkı gündüzki gibi işe gidiyor, işten dönüyorlardı. Yine yüzleri biraz yorgun, gözleri biraz uykuluydu. Bir yerlere ulaşmak, bir yerlere varmak için koşuyorlardı. Varacakaları yere varanlar, daha öteye ulaşmak için koşuyorlardı. Varacakalr yere varanlar, daha öteye ulaşmak için yine koşuyorlardı. Yaşamak, sonu yok bir koşuya benziyordu. Tuna'ya benzer, bir tek durgun insan görünmüyordu...

N. VEDREŞ,
NAZIM'I ANLATIYOR

Ertesi gün Nemeth Vedreş'le buluştuk. Cadde üstü kahvelerden birinde çay içtik. Nemeth Vedreş Türkiye'de bulunmuş, Türkçe biliyor. Budapeşte'de, Moskova'da Nâzım Hikmet'le arkadaşlığı olmuş. Atlaya sıçraya bazı anılarını anlattı. «Yeryüzünde o sağken basılmış son kitabı Macarcadır. Burada, Budapeşte'de basıldı.» diyordu. Kitabın Türkçe adı, «Gurbet Zor Şey Kardeşim». Seçme şiirlerdir. Resimli, küçük boy, kare *gibi bir kitaptır. Ölümünden az* önce haberleştik. Yazın dinlenmek için buraya gelecekti, Thany'de, Yazarlar Birliği'nin dinlenme evinde kalacaktı. Kitabının parasını harcayacaktı. Ama bir duyduk, ölmüş. Kendi gelmedi, ölüm haberi geldi. Çoğu zaman çocuk gibi bir hali vardı Nâzım'ın. Üstünde bir şey görsen, yahu bu ne güzel şey, bu ne güzel gömlek! desen, hemen çıkarıp vermek isterdi. Almasan gücenirdi. Bir gün Moskova'daydım. Onda kalıyordum. Yeni bir boyunbağı takmıştım. Gördü, «Yahu ne güzel boyunbağı!» dedi. Sesimi çıkarmadım. Durdu *durdu. «Güzel boyunbağı, güzel* seçmişsin.» dedi. Yine seslenmedim. Böyle birkaç sefer üsteledi, karşılık vermedim. Sesini kesti. Geç vakit yataklarımıza çekildik. Sabahleyin erken kalktım. Evdeki ütüyü buldum, boyunbağını ütüledim. Kapıyı vurup girdim usulca. Elimdekini ayakucuna uzattım. Baktı yüzüme, bir çıkıştı sonra: «Ben sana bunu mu demek istedim!...» İstedin, istemedin... zorla aldırdım boyunbağını. Aklıma geldikçe gülerim hâlâ. O gün bir güzel giyindi, o boyunbağını bağladı. Ama çok sürmedi ki. Akşam üstü bir arkadaş gördü. «Yahu o ne güzel boyunbağı!» Nâzım bir bana baktı, bir arkadaşa, gözümün önünde *çıkarıp veriverdi*, usulca. Moskova'da iki evi vardı. Biri Kentte, biri Kentten otuz km. kadar dışardaydı. İkisi de kira idi. Onları öyle güzel döşemişti ki! Birinin mobilyası Estonya'da yapılmıştı. Estonyalı güzel bir ağaçtandı. Ağacın rengi cilâyla boyayla bozulmamıştı. Duvarlarda biber dizileri, mısır hevenkleri asılıydı. Bir yerde *soğan kelleleri* duruyordu top top. Dünyanın dört yanından gelmiş armağanları oraya buraya serpmişti. Rozetleri radyo hoparlörüne geçirmişti. İnsan o kadar rozeti bir arada görünce şaşırıyordu. Başka bir güzellik çıkıyordu ortaya. Bir de hara'sı vardı. «Bu benim hara'm.» derdi. Atları toplamıştı. Belki üç yüz, beş yüz at. Kilden, kemikten, tahtadan, tunçtan, bezden, buğday sapından atlar. Ne çok severdi atları! Her cinsten, her ulustan atlardı. Bütün ulusların at sevgisi, at saygısı birdi. Ayrım yok. Atlara bakar bakar sevinirdi, «Benim hara'm» derdi. Atlara bakarken gözleri çocuk gözleri gibi güler *dururdu... Genç arkadaşlara, yöne*tici olacaklara bir öğüdü vardı. Birini gözü tuttu mu, ne yapar eder o öğüdü söylerdi: «İş başına geçince her şeyi ihmal edin, ama bir şeyi ihmal etmeyin: Evinizin alışverişini kendiniz yapın. Yöneticiler için en çok gerekli olan bu!» derdi... Kadınlara karşı zayıftı biraz. Moskova'da bir doktorla yaşıyordu önceleri. Doktor biliyordu onun hastalığını. Vaktinde ilâcını veriyor, iğnesini yapıyordu. Sonra bir oyuncuya tutuldu. Oyuncu, bilemedi, anlayamadı. Sonunda onunla beraberken öldü. Cenazesine gittim. Doktor, «Ben yanında olsam iğnesini yapar kurtarırdım.» diyordu. Oyuncu gözlerini sile sile ağlıyordu...» Nemet Vedreş anlatmayı bitirip gülüyordu: «Canım, siz biribirinizin kadrini birazcık da sağlıkta bilseniz olmaz mı?» diyordu.

Türkiye'ye iki sefer gelip giden

ga... ra'dan tanışmıştık. Budapeşte'ye varınca buluştuk. Çalıştığı gazeteye de uğradım bir ara. «Nepsabaçag» Macaristan'ın en büyük gazetesi. *Haftada altı gün çıkıyor* ve her gün 840 000 basıyor. Söylediklerine göre bu, Rusya ile Fransa arası bir sayı imiş. Gazetenin bir milyon bsılması gerekmiş, ama kâğıt yetmiyormuş. Zaten bu kâğıt yetmezliğini hep söylüyorlardı. Nepsabaçag, sadece Macaristan'da değil, dışarda da satılıyor. Çekoslovakya, Yugoslavya, Avusturya, Fransa, Amerika ve Kanada Macarlarına her gün 100 000 kadar Nepsabaçag gidiyor. Romanya'da da çok Macar varmış, raya gönderemiyorlarmış. fakat bir anlaşmazlık yüzünden o-

İstvan L. Sabo, Andras İlyes, Timar Mate birleştik, son günün akşamını eğlenceye ayıralım dedik. Sabo gazete ve televizyondaki işini bitirip gelmişti. İlyes daireden çıkmıştı. *Mate'yle ben de kitapçılara* girip çıkmıştık. Dördümüz de yorgunduk. Sabo'nun arabayı *bir yere çektik. İlyes'ind arabayla* Buda yakasına geçtik. Orada eski biçim bir Macar lokantası varmış. Yemeği yiyip sonra dolaşacaktık. Yağmurlu bir akşamdı. Kaynata kaynata yağıyordu. Dışarda, Kişkörös yanlarında bağların göztaşları *yıkanıyordu*. Hasattaki köylüler üzülüyorlardı belki. Belki çoğu makineyle motorla dövüp eleyip *taneyi içeri almıştı*. Gür, güzel bir yağmurdu. Kaldırım taşlarına vuran damlalar yukarı yukarı sıçrıyordu. İç sokaklarda *kıvrıla kıvrıla bir bahçenin önünde* durduk. İçeri gireceğiz, bir de baktık lokanta kapalı. «Öte yakada *Gazeteciler lkoantasına* gideriz.» dedi Sabo. Girdik arabaya.

Öte yakaya geçmeden yüksekçe bi: alanda durduk. Hafifleyen yağmur altında kenti seyrettik. *Sonra Tuna kıyısındaki bir kilise*yegeldik. Eskilerden kalma bir kiliseydi. Büyüktü. Dışarlardan ge*lip görüyoralrdı. Gören «hacı»* gibi bir şey oluyordu. Kiliseyi bir güzel ışıklandırmışlradı. Kocaman, *ak bir kayaya benziyordu* bu saatte. Artık yağmur durmuştu. Kilise çevresine arabalar doluşmaya başladı. Gecenin turistleriydi gelenler. *Geniş*, rahat bir alan vardı. Sonra Tuna'ya paralel, kemerler başlıyordu. Kemerler göz *gözdü. Gençler geziniyorlardı. Göl*gelerde sarılıyorlar, sevişiyorlardı. Oralarda ışık yoktu. Ortalıktaki serinlik üşütecek kadar değildi. *Kemerleri arasından yarasalar*, gece kuşları uçuşuyordu. Uzaklar da ne oluyor, yakınlarda ne var, Tuna mı akıyor, sel mi olacak? Akla gelmiyordu. Hoş bir geceydi. Arkadaşlar ayaklarının ucuna basarak, çıt bile çıkarmadan *yürüyorlardı*. Kimse öksürmüyordu. Gecenin içinde bile «Avrupa» vardı. Belli oluyordu.

Karşıya geçerken Gelleyrt'in güzel anıtına bir daha baktık. Kolu yine öyle havadaydı. Yine bir top ışıktı. Nereden baksan görünüyordu. *Gazeteciler lokantasına* geldik. Burası küçük bir yerdi. Bir ev gibi döşenmişti. Gazetecilerin sadece bir değil, birkaç tane yeri varmış böyle. Birini görmüştük. O k genişti. Hattâ lükstü. Buranın kuş yuvasını andırır, sıcak bir havası vardı. Belki Kişkörös bağlarından, belki Balaton bağlarından gelme bir şarap açtırdık. Sabo, «*İçelim, bu gece patron benim*.» diyordu. Belki sadece orada yenebilecek, başka yerde bulunmayacak bir yemek geldi. Hıyar rendeleyip bir de salata yapmışlardı. Güzel bir Macar şarabıydı, hafifti. Mate önce Petöfi'den, sonra *Jozef Attilâ'dan şiirler okuyordu*: «Ananın doğurduğu eninde sonunda aldanır. Ya kendisi aldanır, *ya kendisi aldatır. Savaşırsa* savaşarak, savaşmazsa boyun eğerek ölür...» diyordu Jozef Attilâ. Mate, içtikçe içleniyordu: «Bu kadar iyi arkadaşlıkların kurulabildiği bir dünyada bu ayrılıklar neye? Yarın çekip gideceksin!...» *Yeniden içiyor, yeniden şiirler o*kuyordu. Sabo, garsonu sesleyip yeni şişeler getirtiyordu.

Gazetecilerin oradan çıktık, danslı, cazlı bir yere geldik. En bağırganından bir Afrika, Amerika müziği. Soyunmuş, yolunmuş kol bacak numaraları. Tüller, pullar içinde sekmeler, çökmeler, açınmalar. Hint mi, Halep-Şam mı, *yoksa tüm Amerikan mı olduğu* belli olmayan taklitler, taşlamalar. Sinema perdelerinden sızıp gelme uydurma *tipler... Macar türkü*lerinden, Macar oyunlarından eser yok. «Bu mevsim böyledir bizim başkent!» diyor Sabo. «Şimdi her şeyin iyisi Baalton kıyısına çekildi. Hurdalar, döküntüler kaldı burada. Bu sesler ses değil, danslar *da dansa benzemiyor pek. Şimdi* eğence şenlik Baaton kıyısında. Gece hayatı orada. İki yüzden fazla *gece kulübü var o küçük gölün* çevresinde. En hünerli kızlar, en hünerli türkücüler, şarkıcılar, çalgıcılar orda. Çünkü halk orada şimdi...»

Geç vakte kadar oturduk, «Sığırcık» sigarası, şarap içtik. Benim tren yine erken kalkacaktı yarın. Saat sabahın ikisi olmuştu. Mate: «Bu gece uyumayalım.» diyordu. İlyes, «Bize gidip sabahla*yalım, sonra* kalkar *trene yetişi*riz.» Ben de bavulumu toplayacaktım, hiç olmazsa bir iki saat uyu*yacaktım. «Gelin ayrılalım, nasıl* olsa ayrılacağız.» dedim. Öpüşüp tokalaşıp ayrıldık. Mate'nin sesi *titriyordu*: «Bu kadar iyi arkadaşlıktan sonra bu ayrılık...» Sözünün sonunu getiremiyordu. «Boşver, getirme sonunu!» diyordum ben de. Anlaşılıyordu.

Bavulu filân toplamadan yattım hemen. Otelin gece görevilleri telefonu çalarak uyandırdılar sabahleyin. Petöfi'nin camlı resmini çamaşırların arasına koydum. Üç beş kitabı paket yaptım. İndim aşağıya. Judit geldi sabahın o saatinde. Akşam iyi eğlenip eğlenmediğimizi sordu. Yüzümün haline *bakıyor bakıyor. «Her halde hiç* uyumadınız, ah sizi, ah sizi!» diyordu. Göz açıp kapayana kadar geçivermiş bir on gündü. On gün oradaki insanlarla anlaşmama, dostlaşmama yardım etmişti Judit. Bildiğini, aklının erdiğini, i*nandığını anlatmağa* çalışmıştı. Ne görmek istemişsem parçalanmış, bulmuş sağlamıştı. Bir tiyat*ro, yalnız tiyatro görememiştim*, nasıldır, neye göredir, kime göredir, ne katar hayata; bunu an*layamamıştım. Mevsim kapalıydı*. Demek her yerde yaz gelince tiyatroları kapatıyorlardı. Eh, bizim günlerimiz çuvallara girmemiştir. Başka yıllar, başka güzler bu da olur, dedik ayrıldık. Tren 5.40'ta kalktı. Öttüre öttüre yeşil Macar *ovasına* daldık. Kalabalık başkent kaldı. Geniş çayırlıklarda biçilmiş demetler. Arada kamyonlar dolaşıyor. Yığınlara yanaşıyorlar. Adamlar dolduruyor. Mısır ekili geniş topraklar... Bu toprakların genişliği 93 000 kilometre karedir. Bir kilometre kareye 110 kişi düşer; orta sıklıkta bir ülkedir. Ve tarlalar böyle, bu kadar geniştir. *Bakınca sınırı, tumpu görünmez*. Deniz gibidir... Kişkörös dolayları nı yara yara güneye, güneyin «Kelebia» kapısına geliyoruz. Geçiş işlemleri yapılıyor. Biraz uyuyorum. lemler iyapılıyor. Biraz uyuyorum. Yanımda bir Macar aile var. Ana *baba, kız, Adriyatik kıyısındaki* Dubrovnik'e gidiyorlar. Tatil geçirecekler. Bu yıl dışarı çıkan birbuçuk milyondan üç kişiydi bunlar. Baba kız İngilizce biliyorlar. Edebiyat, sanat? O da var. Sanki «yine», sanki «hâlâ» Macar top*raklarındayım. Halbuki iyice* Yugoslavyadayız. Toprağın hali değişti. Kavruk hasabalar görüyoruz. Köylerin çatıları sazdan samandan. Az sonra ince uzun bir Dita çıktı geldi yanımıza. Pırtısız, bagajsız bir Yugoslav yolcusu. Oralardaki bir gölün kıyısında dinlenmiş. Elinde sadece bir plâj çantası. Tâ Üsküp'e gidiyor. Bir işlet*mede ekonomist olarak* çalışıyormuş. Ayaklarında pantolon, «tokyo»lar, ince, uzun... Epey bir süre *konuşmalarımızı dinliyor*. Sonra o da Yugosalv edebiyatından açıyor. «Yeniler soyutla somut, anlamıyla anlamsız arasında bocalıyorlar. Ne varsa *İvo* Andriç'in kuşağında var. İyi ressamlarımız da o kuşaktan.» Macar baba Yanoş Sekely, dağa taşa, kayalara anıt yontan Mestroviç'i soruyor Dita'dan. Dita, Mestroviç'i, yurdundaki heykel sanatını anlatmaya geçiyor *bu sefer. Sekely'nin kızı Gaby*, bizim başbakanın Sovyetler Birliği gezisinden söz ediyor. Sabah *gazetelerinde* okumuş. «*Ne kadar* çok «ü» var sizin başbakanın adında? Bizde hiç «ü» yoktur, sizde bol: Ü-ür-güp-lü...» *diyor*. İnsanlar biribirlerinin neleriyle ilgileniyor! Elbet yaşın da etkisi var. Baba ekonomiye geçiyor hemen. Ana *sessiz, elindeki kitaba dalmış*. Arada bir konuşulan sözlere kulak kabartıyor, sonra yine kitabına dalıyor. *Rayların üstünden* kaya kaya Belgrad'a geliyoruz. Tren biraz kalırsa, Ditayla çarşıya çıkıp Mestroviç'in albümünü arayacağız. Ama kalmıyor. Macar aile geçip gidiyor. Dita'nın yolu ayrılıyor. Bir ayağım yerde, bir ayağım mer*divende koca katar yürüyor*. Tekerleklerin her dönüşünde, trenin her ötüşünde yurda yaklaşıyoruz.

Evet!.. Dışarlar böyle. Dışarlar kalkınmış, gelişmiş. Benim gezi iz*lenimleri burada biter. Darısı?* Darısı, geniş göklerin altındaki bol ışıklı, bol iklimli, madenli, yemişli petrollü, bol insanlı, fakat yoksul yurdumuzun başına...

SON

Yaz gelince göl kıyılarına çekilen halk oyuncuları

ALEKSANDR SOLJENİTSİN'İN BİR GÜNÜ

Ferit Edgü

Ivan Denissoviç'in Bir Günü, çev. Niyazi Dalyancı, Ataç Kitabevi, 160 s., 4 lira.

Ivan Denissoviç'in Hayatında Bir Gün, çev. Zeyyat Özalpsan, 20. Yüzyıl Klâsikleri, 211 s., 6 lira.

İşte, otuz yılı aşan korkunç bir sessizlikten sonra, Gogol'lerin, Tolstoy'ların, Dostoyevski'lerin ülkesinden gelen bir kitap. Bu büyük yazarlar zincirinin kopmadığını gösteren, kendine değin süregelen sessizliği bozan, ilk büyük roman! (Pasternak'ın, Jivego'sunu hesaba katarak söylüyorum bunu.) Evet, bugün elimizde bulunan bu kitap, **Ivan Denissoviç'in Bir Günü**, büyük Rus yazarının ,edebiyatının) Tostoy'un bir romanının adını anarak söyliyeyim. ölümden sonra dirilişinin en açık belirtilerini taşıyor. Hem belgesel, hem de yazınsal bir kitap (bu iki niteliğin bir yapıtta eşdeğer olması, itiraf etmeli ki, pek sık karşılaştığımız bir şey değildir): Yalnızca yaşadığımız yüzyılın en büyük trajedilerinden birinin tanıklığını yapmakla kalmıyor, ama aynı zamanda, bu yaşanılması mümkün olan en korkunç insan - dışılığın ortaya konulmasında, yazını yazın eden öğelerden hiçbirini saf dışı etmiyor.

Temelinde, tüzel, eşitcil, tek bir sözcükle insancıl olmak isteyen bir ülkenin yozlaşması sonucunda, bu kavramların bir kıyıya atılıp, bu uğurda yapılan devrime karşı yapılan ihaneti, biz dışardakilerin, bugün bile anlaması pek kolay değildir. Bunu ilk anda söylemek gerekir. Düşlerindeki insancıl dünyanın kurulması için, bütün mutluluklarına, delikanlılık ve genç kızlık yaşlarını unutup, kendilerini bir devrime adayan «doğruların» içlerini kemiren, yarın bizden sonra gelenler ne yapacaklar? sorusuna, yarının, Stalin'in ağzından verdiği cevap budur işte: Suçsuz-suçlular; tüzesiz bir tüze, bir birey diktatörlüğüne dönüşmüş bir sınıf diktatörlüğü. Peki devrim ardını doğruları, bugün, buzların çözülüşünü yazan **berinler**, neredeydiler bu yozlaşma sırasında? Bir şefin gölgesinde tüm etkenliğini yitirmiş bir Rus **intelligensia**'sı uykudayken, yüzbinlerce kişi, Sibirya'da, insan-dışı, saçma bir dün dünyanın günlerini yaşıyorlardı. İşte, **Ivan Denissoviç**'te yükselen, bu soğuk cehennemden gelen sesin sahibi Soljenitsin, bu yüzbinlerden biridir.

Bugün bir taşra kentinde matematik öğretmenliği yapmakta olan yazar, Stalin devrinin suçsuz-suçlularından biridir. Ve romanın da, yaşamanın on yılını geçirdiği çalışma kamplarından birinin bir gününü anlatmaktadır. Bunu yaparken, yüzbinlerce acı yoldaşından birinin yerine koyup kendini, bizden hiçbir acıma dilenmeden, sesini hemen hiç yükseltmeden, kimseyi mahkûm etmeden yalnızca, biz bunları yaşadık, bilin! diyor. Bu dört sözcüklük cümlenin anlamında, sürgünler, kamp yaşamı, açlık, insan-dışı koşullar ve işkence gizlidir.

Ivan Denisov'in Bir günü, 1960 yılında, yeni, özgür bir yazının ateşli savunucularından, **Novi Mir** dergisinin yönetmeni, Tvardovski tarafından yayınlanmıştır. Yayınlandığı anda da, yalnız Sovyet Rusya'da değil, dünyanın dört bir yanında büyük yankılar uyandıran bu yapıt, yazarın, gene aynı dergide yayınlanan, **Bu Kretçetovka'da Oldu** (bu öykü, Z. Özalpsan'ın çevirisinde, **Dâva Uğruna**, adıyle yer almaktadır) ve **Matriona'nın Evi**, adlı iki uzun öyküsü izlemiştir. Bütün bu öykülerde, Soljenitsin, içinde yaşadığı toplumun yürümeyen yanlarını ortaya koymaktadır. Bu, Sovyet yazınında uzun bir süredir unutulmuş bir tutumdur. Sovyet toplumunun, böylesi yapıtları okuyabilmesi için, Kruçev'in Stalinciliğe karşı cesaretli çıkışı, 20. ve 22. kongrelerin gelmesi gerekmiştir. O günlere değin, sanat alanını, olumlu tipler, olumlu işler öyküsü, büyüklere yazılan övgüler kaplamıştı. Yazın alanındaki bütün eleştiriler, yalnızca, yabancı ülkelere yöneltilen, kendisine konu olarak, yabancı ülkeleri seçen yapıtlarda kendini gösteriyordu. Bütün Sovyet yazarları bu Jdanovcu ilkelerin karanlığıda, sanki, diyalektik sözcülüğüyle didaktik sözcüğünün anlamlarını birbirine karıştırmışlardı. Bu sınırlı gerçekçilik içinde ortaya çıkan, yaşamasız, cansız, ilgin, olamayan (hiç değil bizler içinde ortaya çıkan, yaşamasız, cansız, ilginç olamayan (hiç değil ler için) bir sanat olmuştur. Bugün, bu sınırların genişlediğini, daha özgür, daha bağımsız bir sanat gerçekçiliğine doğru gelişmelerin olduğuna, Soljenitsin'in öyküleri, Voznesenski'nin şiirleri tanıklık etmekteler.

Sovyet toplumunun eleştirisinden kaçmak, yalnız Rus yazarları için değil, Avrupa'daki bağımlı yazarlar için de söz konusu olmuştur. Bunlardan biri, Fransız yazarı Pierre Daix, Fransa.da Stalin kampları söz konusu edildiğinde, bunu yatsımış, daha sonra da, bu kampların sosyalizmin en başarılı işlerinden biri olarak gördüğünü söylemişti. (Oy, acı alay!... Aynı yazar, bu sözleri söyledikten on yıl sonra, elimizdeki kitabın Fransızca çevirisine önsöz yazarak, bu kampların insan-dışılığından söz ediyor ve Soljenitsin'in övgüsünü yapıyor.) Politik bir tutum, denecek. Gerçekte de kabul etmek gerek, politika ile ahlâk arasındaki ilişkinin Machiavelli'den beri, daha sıfırıncı noktasındayız.

Burda, konuyu «istismar» etmek istemiyorum. Bunun için de politika-ahlâk arasındaki ilişkileri burda incelemeye girişmiyeceğim. Bu konuya, daha geniş olarak, başka bir yazımda, Garaudy'nin **Sosyalizm ve Ahlâk**, adlı kitabının çevresinde dönmek istiyorum. Buraya değin söylediklerimi de, Soljenitsin'in kitabını anlamak için gerekli bulduğumdan söyledim. Çünkü **Ivan Denisoviç**... bize, birden fazla sorun üstünde düşünmek olanağını vermektedir. Bundan da yararlanmak gerekir.

Bu kitabı, bu yönden de önemli bir kitap olarak karşılıyorum. Yukarda da değindiğim gibi, o, yalnız bir tanıklık, bir belge olarak kalmayıp, kendine değin olan Sovyet romancılığı içinde de bir aşamadır. Soljenitsin'in yazdıklarının yazınsal değeri üstünde durmak, orda yükselen sesi, Gogol'e, Dostoyevski'ye, özellikle **Ölüler Evi**'nin Dostoyevski'sine bağlamak, güç olmıyacaktır. Ama burda, üstümüze düşen, yalnız bir yazın eleştirisi yapmak değildir. Burda, belgesel değer ile, yazınsal değer, birbirinden ayrılmaz bir bütünü oluşturmaktadır. Giderek, anlatan ile anlatılan arasındaki ayrım bile eriyip yok olmuştur. Yalnızca tek bir ses, Ivan Denisoviç-Soljenitsin'in sesidir kendini duyuran. Ve hepimizin bu sese, bütün içinde kulak vermemiz gerekiyor. Bizim olmayan, sorumluluğunu taşımadığımız bir yakın-geçmişi yansıtıyor diye, ilgisiz kalamayız bu kitaba. Ortaya koyduğu sorun, az önce de belirttiğim gibi, tek değildir. Ve bu sorunlar üstünde, ayrı ayrı, hepimizin, siyasal düşüncelerimiz ne olursa olsun, hepimizin, eğilmemiz, düşünmemiz (kara kara?) gerekiyor.

Bağımlı yazın üstünde, son yıllarda çok duruldu. Batı'da, dolayısıyla da bizde. İşte size, tam anlamıyla bağımlı bir yazar. Ama bir partinin buyruklarına, ya da ülküsel gerçeklere bağım değil; yaşama, içinde yaşadığı topluma, bu toplum koşullarının, gerçeklerinin birer yansısı olan yapıtlarına bağımlı bir yazar. Gerçekte de bunun dışındaki bir bağımlılık, sanatçı için ölümcüldür. Soljenitsin, bu yalnızca kendine, yâni insana inancı olan yazar, buzlar çözüldükten sonra ateş yakanlardan, hakkı olduğu halde sesini yükseltenlerden, içinde yaşadığı toplumun yüzüne tükürenlerden değildir. Bu on yıllık kamp hükümlüsünün sözcükleri, cümleleri arasında, sizi, kendine çekecek olan, insanlar arasında insancıl ilişkileri dondurmayı başarmayı bilmiş olanlara (tükürdüğü zaman bir onların yüzüne tükürüyor Soljenitsin), ve o hiç bitmeyecekmiş gibi sürüp giden tarihin yoğun gecesine karşın, direnmeyi, yaşamaya devam etmeyi sağlayan, tüm ilişkilerin bir çıkara bağlandığı gecede bile, söndürülmeyen, söndürülmeyecek olan küçük bir ateştir o umutsuzlukla umudun tek bir kavrama dönüştüğü, yalnızca varolmanın ve devam etmenin gerekliliğine inananın (başka hiçbir şeye, başka hiçbir şeye...) içindeki ateştir; kamp ateşi değil.

«CEZA SÖMÜRGESİ»

Dünyaya ilk kez, bu kampların varlığını duyuran, kendisi de eski bir kamp hükümlüsü olan (Nazi kamplarının), Fransız yazar Davit Rousset olmuştu. Davit Rousset, bir kitabında, kamp dünyasının saçma bir dünya odluğunu çok acı bir biçimde göstermişti. Soljenitsin'in gözümüzün önüne serdiği dünya da, yapısı gereği, saçma bir dünyadır. **Ivan Denisoviç**'i Kafka'nın **Ceza Sömürgesi** adlı öyküsüyle karşılaştırın. Göreceksiniz ki birincisindeki saçmalık, ikincisini aşıyor. Burda, saçma ile trajik doğru orantılıdır; ve burdaki saçma metafizik hiçbir öğe kapsamamaktadır. Gerçek bir kez daha, düşsel olanı aşıyor. Bu kamplarda sürünenler, ne niçin burda olduklarını biliyorlar, ne de burdan ne zaman kurtulacaklarını. Onları buraya sürükleyen korkunç bir şüphesidir; ve akıl almaz bir terör. Bir çoğu, Almanların eline tutsak düşüp, kaçmayı başaranlardır. Bunların her birinin birer casus olarak anayurda dönmüş olduklarına değin olan şüphe, tek bir şüphe, «adalet» mekanizmasının önünde, su götürmez bir kanıt niteliği almaktadır. Hemen hepsi kendi mahkûmiyetlerini kendileri imzalamışlardır · ama suçlarının ne olduğunu bilmeden, yalnızca bir kuşku rejiminin kurbanı olduklarını bilerek; bazı durumlarda belki bunu bile bilmeyerek. Acı-alay bir kez daha karşımızda: Sibirya'nın ortasında kurulacak, Sosyalist Yaşama Sitesi'nde çalışacaklar, ilkin, kendilerini çevreleyecek, kaçmalarına engel olacak, tel örgüyü çekmek zorundadırlar. Tıpkı, arada bir, kendi elleriyle inşa ettikleri, dolayısıyla ne mene bir yer olduğunu çok iyi bildikleri hücrelere tıkılmaları gibi.

Gerçekte, belki bu trajik diye adlandırdığımızı trajik kılan bu saçmalık da değildir; belki de yalnızca, bu durumun, yurttaşlarına, eşitlik, doğruluk, özgürlük ilkelerine dayanan bir düzende yaşamaları için, kurbanlarını vermiş bir devrim ülkesinde ortaya çıkmış olmasıdır. Umutsuzlukla alış-verişi olmayan bir trajik düşünülemez. Ama burda umutsuzlukların en kahredicisi ile karşı karşıyayız. Bu insan dışı kamplar demek yalnızca emperyalist naziliğin sonucu değil, düşüncesidir bu her toplumsal ve politik eylemi imkânsız kılan umutsuzluğun kaynağı. Gerçekte de üstünde durulması, aydınlığa çıkarılması gerekli olan, gerçeğin bu yüzüdür; yani, birbiriyle taban tabana zıt iki rejimin, bir dönemde nasıl olur da benzerlikler gösterdiğidir. Rejimin rengi ne olursa olsun, ister kara ister kızıl, tarihin bir devrinde, birincisi ideolojis gereği, ikincisi de, bugüne değin doyurucu bir açıklanması yapılmamış nedenlerden ötürü benzerlikler göstermektedir. Ve görülen benzerlikler yalnız kamplar konusunda değildir.

Bu artık ortadan kalkmış gibi görünen olgular üstünde niçin böyle duruyorum? Şunun için: Biz bugün, her zamankinden daha çok dünyaya açılmak zorundayız. Tarih'i bir tüm olarak kavrayabilmek, geleceğe yönelmek için de, bu olguların açıklamasını yapmak, belirli, doyurucu bir açıklığa vardıktan sonra da, bütün bunlardan bir ders almak, ileriye uzanan eylemimizde kendimize bir yol çizmek zorundayız. Bütün bir geçmişe karşın, bu sorun, günümüzün sorunu olarak süregelmektedir. Bir Fransız yazarı, Claude Roy, bir yazısında, «Kerhanede aşk neyse, Stalin tipi halk demokrasilerinde de sosyalizm odur», diyordu. Ama yeryüzünün dört bir yanında kerhaneler henüz kapanmış değil. Ve kapıları, sanıyorum, pek işliyor.

Afrikalı şairlerden seçmeler

SENGHOR

Görmedim bir ana bağrı, naylon bacaklar gördüm. Tersiz ve kokusuz bacaklarla göğüsler.
İşitmedim tatlı bir söz, dudakları mı yok nedir, pahalıya satılmış yapma yürekler gördüm.
Bilgeliği öğreten tek kitap bile yoktu. Ve ressamın fırçası çiçekler çıkarıyordu mercan billûrlarından.
Uyunmayan geceler oy Manhattan geceleri! Öylesine delik deşik, ölgün parıltılarla; ve boş saatların geçtiğini uluyordu klaksonlar
Ve taşıyor da taşıyordu karanlık sular sağlığa uygun aşkların artığını, çocuk leşlerini taşır gibi kabaran ırmaklar...
Harlem! seni gördüm Harlem! Dansedenlerin çıplak ayaklarıyla sürülen bir tarla gibiydin...
Ve o basık evlerden dökülen aşkın yemişlerini gördüm atlı polislerin ayakları altında...

AGOS TİNHO NETO

«Anacığım, çocuklarının birer birer gittiğini gören siyah kadın,
Öğretmiştin ya bana da mutsuzluğun sana bütün öğrettiğini,
Yani umudu ve bekleyişi öğretmiştin ya
Bak ne yaptı hayat
Nasıl öldürdü gizemli umudu sofuca bekleyişi
Bekleyen değilim artık
Beklenen oldum şimdi
Çocuklarına bak
Çocukların artık Umut'un kendisi...
Aradıkları da hayat.»

CESAİRE

«Yalandır çünkü insanın bitip tükendiği
yapacak bir şeyimiz kalmadığı dünyada
asalak geçindiğimiz yalandır
ve yalandır dünyaya uymamız gerektiği
şimdi başlamakta insanın işi asıl şimdi...
ve güzellik ve zekâ ve kuvvet hiçbir ırkın tekelinde değildir ki
fetih buluşmasında önceden ayrıldı hepimizin yeri...»

Türkçesi: Attila Tokatlı

(Yukardaki şiirler, Attilâ Tokatlı'nın Basil Davidson'dan çevirdiği ve Sosyal Yayınlar tarafından yayınlanan «AFRİKA'DA MİLLİ KURTULUŞ ve SOSYALİZM HAREKETLERİ» adlı eserden alınmıştır.)

YOKSUL BİR AİLE DEDİ Kİ:

Burda yağmurdan söz edilmez
Bir hastalık gibidir çünkü su

Bataklıklar var önümüzde
Hırsızlar emeğimizi ceplerine çeken
Bir de okumuşların kış uykusu
Yüreğimizi bir bulut kanattıydı

Büyük ve kara duruşuyla
Yağmur yüklü göklerden gelen
Kondumuz küçücüktü üç aylıktı
Duvarları paslı gaz tenekelerinden

Odamızı ılık ışıklarıyla ısıtan dost
Orta sivri dağından gülen güneşti
Bahçemizde sabahı getiren kuşlar varmış
Tek gözlü bir ihtiyardan kalan bahçemizde
Güller ve otlar yabani yollar dardı

Karşı komşumuz karcıydı sanırım
Arapaşı yerdi akşam yemeklerinde
Bütün yaz sıska eşeğiyle dolaşır

Çocuklara satın aldığı karları satardı
Dağ ağalarından kar tüccarlarından
Kapı komşumuz şarapçıydı galiba
Geceleri uyumazdı dört mevsim

Tombul ellerini güneşe çıkarır
Binlikler sallardı bize doğru
Kadınlar bulunan apartmanından
Burda eski yıllar anlatılmaz

Derin bir acıdır çünkü onlar
Kondumuz küçüktür on günlüktür
Tavanı kara taşlarla tutturulmuş
Pencereleri kırık göz yaşlarından

Süreyya Kamıpak

EDEBİYATIMIZ NİÇİN DIŞ ETKİLER ALTINDA ?

Demir Özlü

Edebiyat ve düşünce alanında, yurdumuzda sosyalist akımın gelişmesiyle, yeniden ama bu defa gerçekten sorunun temeli ile ilgili olarak ortaya çıkan ulusal kültür —*Batı kültürü tartışmaları*— ortalama iki yıldır sürüyor. Durmadan yeni görünüşler kazanarak sürecektir bu tartışmalar, kökel bazı düşünceleri —bu düşünceleri yansıtabilecek kavramları— ele geçirecektir; ama zıtlıkları, iyice partizan davranışları da taşıyacaktır tartışma, gerçekten gelişen düşünce bu zıtlaşmalarla partizanca davranışları da beraberinde getiriyor. Karşı tezlerden birini savunan bir duruma düşürülen —oysa bir bileşimi ortaya koymak isteyen— ben de düzenli aralıklarla bu konuda düşüncelerimi, kişileri değil de sadece oluşan düşünceyi gözönünde tutarak, bütünü kapsayan bir yapı kurmaya çalışmaksızın parçacı bir tutumla, yazacağım.

İnancım şu ki hangi toplumda yaşarsa yaşasın kişiyi de edebiyat ya da düşünce adamını da belirleyen en önemli etken toplumsal koşullar (sosyal şartlar) dır. Edebiyat adamının içinde yaşadığı toplumsal koşulları büyük ölçüde aşmasına imkân yok. Ekonomileri gelişen, ekonomileriyle birlikte sanat ve düşünceleri de gelişen toplumlarda, soruna geniş açıdan bakılınca, belli bir çağdaki sanatla düşüncenin —bu arada bilimin de— belli bir alanı aşamadığını görüyoruz. «Critique de la Raison *Dialectique*» de *Sartre, Hegel* için «Gerçekten toplumsal koşullar ve onları *yansıtan felsefe* (kantizm) belli bir alanı aşmasına imkân *vermiyordu.» diyordu. Bu bakım*dan Hegel, marksizmin doğması için gerekli *bütün felsefi* dayanakları haz ırladığı halde bizzat mark*sizmi ortaya koyamadı. Sosyalist* görüşün diliyle söylemek gerekirse *belli bir toplumun, belli bir dö*neminde üretim ilişkileri bir bütün teşkil eder ve bu bütün toplumsal koşulları belirler. Bu üretim ilişkileri, *bilimsel toplumculuğun* gösterdiği gibi tarih içinde *niceliksel* ve *niteliksel* değişimini gerçekleştirir, birikimlere, değiş*melere, köklü değişmelerle büsbü*tün değişik niteliklere dönüşür. *Üretim ilişkilerinin yarattığı top*lumsal koşullarsa hem bilinci, hem *de bilince bağlı olarak sanatı*, düşünceyi belirlemektedir. Kişi top*lumsal koşulların kölesidir* demiyorum, geniş anlamda kişiyi —bilincini de— *toplumsal koşullar* belirler diyorum.

Ekonomik alanda ilerlemiş toplumların üretim ilişkilerinin daha *ileri bir safhada olduğunu söyle*mek apaçık bir şeyi tekrarlamak olur; az gelişmiş bir ülke olan Türkiye'nin üretim ilişkilerinin daha geri bir aşamada olduğunu söylemek gibi.

Bu açıdan bakılırsa Türkiye'de çağdaş bir edebiyat yapma olanağı yoktur. Bu kesinlemeye hemen ters bir karşılık vermiyeyim ama şu gerçeği gözden uzak tutmayalım: Nasıl Türkiye'nin üretim ilişkileri dış zorlamalarla geliştirilmek (kapitalist yolda geliştirilmek) isteniyorsa, düşünce ve edebiyatı da dış zorlamalarla (siyasi dış zorlamalarla değil, dıştaki düşünce ve edebiyatların zorlamasıyla) gelişiyor. Tabii, kapitalist bir yolda değil; iç üretim ilişkilerinin —kendi başlarına eriştiremiyeceği bir ölçüde— kapitalist düşünceye ters bir yolda: Ya kapitalist gelişmeye doğrudan doğruya karşı koyuyor (toplumcu gerçekçiliği devrimci kıldığı ölçüde) ya da kapitalist toplumun yabancılaştırdığı, ayrı düşürdüğü insanı (ya da insanın bilincini) ortaya koyarak ona dolaylı olarak karşı koyuyor. Böylece ileri ekonomik toplumda durmadan kendi kendini yenileyen —«yansılamalayla» yani nesnel olanın, değişen nesnelin bilince yansımasıyla, ya da kendi diyalektik gelişmesiyle— düşünce, bu geri toplumda dış itici güçlerle de gelişiyor.

Bu düşüncelerin apaçık sonucu şudur: Türk Edebiyatı ister istemez dış edebiyatların etkisinde olacaktır; sadece şunun için: Dıştaki birtakım toplumların üretim ilişkileri daha ileri bir aşamada oldukları için. *İlerlemiş bilinç* geri kalan bilinci etkiler çünkü, ge*lişen kültür*, can çekişen *kültürün* topraklarına yayılır, ileri üretim *ilişkileri, ilişkilerin* sıklaştığı çağımızda geri kalmış üretim ilişki*lerini bir bütünlenişe doğru değiş*tirir. Apaçık şu düşüncemi de yazayım: Türk *Edebiyatına gerçekçi*lik de toplumsal gerçekçilik de dış edebiyatlardan gelmiştir, ve uzun çabalar sonucu bu edebiyatın içine yerleşmiş, onun yerlisi olmuştur. Bir toplumda gerçekçi edebiyatın kendiliğinden doğabilmesi için o toplumun bir düşünce geleneği olması gerekir, bu düşünce geleneği içinde maddeciliğin ortaya çıkması gerekir, hattâ daha ileriye gideceğim, o toplumun makineyi kendisinin bulması gerekir. Peki Türk toplumunun düşünce geleneği yok mudur? Bu düşünce geleneği içinde maddecilik ortaya çıkmamış mıdır? Makineden söz ederek işi ileri götürmiyelim; bu edebiyatta geleneğin etkisi nedir? Bu soruların karşılıklarını düşünmek bizi sorunu kavramaya götürür.

KİTAPLAR

samih emre

*«Sürekli olarak militarizm ve savaş pro*pagandası içinde bulunan bir toplumda, kişiler arası ilişkiler bakımından bir yozlaşma olduğu kolayca görülür. Amerikan basınında savaş propagandasıyla birlikte yürütülen ticarî reklâm kampanyalarında, atom savaşının etkilerinden korunmayı sağlıyacak özel sığınakların yapılmış ve satışa çıkarılmış olduğu bildirilmektedir. Tek kişi için yapılan bu sığınaklara başka birinin *girmesine* engel *olmak* için, göz yasartıcı bombaların da verildiği vi*ne bu reklâmlarda açıklanmaktadır. Bu ör*nek, herkesin herkese karşı savaştığı bir toplum düzeninin, insan davranışları ve ahlâk anlayışı üzerinde ne gibi etkiler yapabileceğini açıkça gösteriyor. Böyle bir düzende umutsuzluğun ve cürmün yaygınlaşması en tabiî sonuçtur.» (sayfa 5[illegible]

Roger Garaudy'nin «Sosyalizm ve Ahlâk» adlı kitabından aldım bu satırları; (GERÇEK YAYINLARI, *çeviren:* Selâhattin Hilav, Aralık 1965, İstanbul, 96 sayfa, 4 lira) Son ayların piyasa bolluğu içinde *özel bir* dikkatle muhakkak seçilip hemen okunması gerekli bu özlü eserden. Darwin'in, Spencer'in, Hegel'in nihayet Marx'la Engels'in ana kaynaklarından yoksun bir ortamda insanlık tarihinin gelişimini, bu gelişim içinde boyuna değişen ahlâk biçimlerini bu kadar açık bir *yorumla özetliyen; «yabancılaşma»*, «başkaldırma», «Sosyalist hümanizma»... gibi iyi bilinmeden *tekrarlanan temel kavramları bu* kadar aydınlık bir düşünce ve dil yaygınlığına getiren başka hiçbir eser tanımıyorum. Bir defa daha onaylıyorum ki en kolay anlatılan şey, en iyi düşünülmüş ve kavranmış olan şeydir. Yazıdaki her çeşit bulanıklık ise, kafanın karanlık noktalarındaki karmaşıklığın dile bulaşan güçsüzlüğü. R. Garaudy'nin «Sosyalizm ve Ahlâk»ı bu aydın kitap, üstelik ko*nunun sahiplerinden usta bir çeviricinin* bilgili diliyle geliyor. Selâhattin Hilâv'ın adı, oku*yucuyu kitaba yaklaştıran güven sebeplerinden* biridir.

Bir tarih terkibiyle ahlâk sorununa yönelen Garaudy, bu küçük ama eksiksiz kitabında, pratikten yola çıkıp teorik açıklamala*rın özüne dokunarak gene pratiğe dönüyor.* Din ahlâkıyla bilimsel ahlâkın karşılaştırmasını özetlerken ilk sayfada yaygın bir sanıyı sarsarak söze başlıyor: «Marksizm; ahlâkı, dinî görüşlere dayandırmaya karşı olduğu gibi, pozitivist görüşlere de karşıdır.» (7). Ardından, «Modern toplumun hareket kanununu keşfetmeyi amaç edinmiş» olan «Kapital» görüşüyle, «katkısız akıl terimini tanrı kavra*mının lâikleştirilmiş bir kopyası olarak kul*lanan» Kant felsefesinin eleştirisi (11) ve teolojik ahlâkın bu son örneğinden ayrılarak bilimsel bir temel seçimi. Hem fizik ve biyolojik tabiatın gelişmesini, hem insan emeğinin yarattığı insanî gelişmeyi hem de ekonominin ve politikanın değişmesini inceliyen tarih bilimini (13) temel yaparak ahlâkın araştırılması. Önce insanı tabiatın bir parçası, zaman ve *mekân içinde bir anı ve bir uğrağı olarak* sayan biyolojik gerçekleri anan R. Garaudy, insan *tarihini tabiatın tarihinden ayıran temel* görüşe geliyor (17). «İnsanoğlunun tarihini insan yapmıştır.» (Konunun bu bölümünü aydınlığa çıkaran iki önemli eser daha var elimizde. Garaudy'nin de beslenmiş olduğu iki seçkin kaynak: Alfred Bayet'nin Bilim Ahlâkı, çeviren Vedat Günyol, Çan Yayınları 1963 - Jean Rostand'ın Biyoloji Açısından nİsan, çeviren Ender Gürol. Varlık Yayınları. 1964)

İnsana has emeğin ortaya çıkışı ve gelişimi, emek araçlarının yaratılışı (18), toplumun kollektif emeği ve tabiata egemenlik (21), kapitalist toplumda emeğin üretkenliğini arttırmak için kullanılan yöntemlerin ahlâkı değerleriyle sosyalist emek anlayışının ayrılığı (23-24), iş bölümü ve özel mülkiyetin yarattığı hırslar (25), insanın emeğinden ayrı düşü*şü (26). Yabancılaşma sorunu* ve *bunun* Hobbes'dan Hegel'e ve Marx'a kadar değişen açıklanışı (26-36), emeğin meta haline geldiği toplumların kapitalist orman kanunu (sermayenin vahşi ormanı) (39), insanın kendi varlığından kovuluşu (41)... gibi açıklama aşamalarından sonra Burjuva Ahlâkı (42-57).

SOSYALİZM VE AHLAK

Roger Garaudy

Sınıflara bölünmüş her toplumda ahlâkın *bir sınıf ahlâkı olması zorunlu olduğuna göre* (43) çağdaş üç ahlâkın -derebeylik kalıntıları, çürümek üzere olan burjuva ve her an gelişen işçi sınıfı ahlâkının- benzerlik ve ayrılıkları nelerdir? Rönesans hümanizmasının derebeylik dünyasına karşı kazandığı yenginin sebeplerini açıklayan Garaudy (47-50) burjuvazinin özgürlük sanılan köleliklerini açıklıyor: «Raslantılardan yararlanabilme imkânına bireysel özgürlük adı verilen toplumlarda burjuva özgürlüğünü özünden doğan işçi köleliği.» (51) *Serbest ticaret ve en çok kâr ilkesiyle suçlar* arasındaki ilgi (55), ahlâkın yeni amacını ortaya koyar: «Her gerçek hümanizma için ahlâkın konusu ve amacı, yabancılaşmaya son vermektir.» (57).

Yabancılaşmayı doğuran dünyayı değişikliğe uğratmak için (58), Rousseau özlemi de (59), mevcut zenginliklerin paylaşılmasını teklif eden ilkel görüş de yetmez. «İşçi sınıfının *meselesi bir varlık, bir varolma meselesidir*, malikolma meselesi değildir.» «İnsanın tari*he yön verebilmesinin bilinç ve sorumluluğu»* (61) emekçinin üç çeşit davranışı ile ortaya çıkar: Günlük kârlar ardında koşan emekçi kişisel çıkarı için çalışır veya takdiri ilâhiye boyun eğebilir; tepki gösteren işçi kör başkaldırmalardan organize mücadelelere de geçebilir; kökünü bilmeden alan kavrayıcı bir bilince ulaşamazsa, gerçek görevini anlayamaz (62). «Demek ki işçi sınıfı hareketinin doğur*duğu ahlâk, işçi sınıfının yaptığı mücadeleyi* nasıl olsa kazanacağı ve bunun kaçınılmaz bir sonuç *olduğu gerçeğine değil*, bu mücadelenin insan özünü ve yeteliliğini gerçekleştirmek amacını güden bir hareket olması gerçeğine *dayanmaktadır.» (64)*

Burada insan ahlâkının bir seçim sorumluluğu demek olduğunu belirten Garaudy (68) hristiyan ahlâkının gaye ile araçları arasındaki çelişmeyi açıklıyan örnekleri vererek (68-74) Camus «Başkaldırma» sının eleştirisine *geçiyor (74-76); sonra ahlâklı olmanın* şartları: «Önemli olan, insanların ahlâklı olabilecekleri şartların *yaratılması* ve *gayri ahlâkîliğin* temeli olan toplumsal gerçeklerin ve zorunlulukların ortadan kaldırılmasıdır.» (79).

Son bölüm «Bütünsel İnsan». Alınyazısını kendi değiştiren Prometheus davranışı; en yüce tanrısallık olarak insan bilincini kabul eden, insanın geleceğine inanmanın kişisel sorumluluğu ile dünyanın yaratılmasına yeniden girişerek hayvanlar dünyasından kesin o*larak koparak insanî yaşama şartlarına kavu*şan (82-87), zorunluk çağından özgürlük çağına sıçrayan (88) sosyalizmin yarattığı bütünsel insan (91). «Sosyalizmin ahlâkı, insanların en yüce özlemlerini kapsayacak, kabul edecek ve aşacak kadar evrensel bir ahlâktır. Bütün demokratların ve gelecekten yana olan bütün insanların özlemleri ve amaçları sosyalist ahlâkın kapsamı içinde yer almaktadır. Bu ahlâk, hayatımızın bir anlamı olduğunu ve insanların tarihinin de bir anlam taşıdığını *farketmemizi sağlamaktadır.»* (95)

Ahlâkî tavrın daha görgü kurallarından, öğrenim inceliklerinden, terbiye ve nezaket davranışlarından, toplum içinde zorunlu bazı uyuşmalardan ibaret olduğunu sanan, «iyi ahlâk *derneğinin»* öğütleriyle gazete ve radyo ilânlarından medet umulan bir toplumda ahlâk sorununun *böylesine açık bir tarih ve fel*sefe açısından bu kadar anlaşılır bir özetle böyle derinliğine verilişi, günümüzün kaçırılmaz fırsatlarından biridir. Garaudy'nin kitabı herhalde hemen okunmalıdır.

EREGLİ - DEMİR YOLSUZLUKLARI

Türk basını kötü bir imtihan verdi

Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T. A.Ş. Özel Murakıplar Raporu nihayet açıklandı. Özel murakıplara gidilmesi, yolsuzluk aramaya hiç de niyetli gözükmeyen büyük hissedarların, kamu oyunun tepkisi üzerine başvurdukları bir usuldür. Aralarında Ankara Ticaret Odasının, Türkiye İş Bankası ve Koppers'in seçtiği kişiler de vardır.

Baş hissedarların yolsuzlukları açığa çıkartmaya niyetli görünmeyişi, Özel Murakıp Kurulu Raporunun önemini geniş ölçüde azaltmaktadır. Esasen murakıplar, şirketin başındaki Daniş Koper'in sağladığı belgelere dayanarak ve sınırlı konularda bir araştırma yapmışlardır. Raporda belirtildiği üzere, «ilk keşif fiyatlarına nazaran 450 milyon TL. lık karşılıksız masraf yapıldığı ve kurulan tesisin dünyadaki emsaline nazaran 3 - 4 misli pahalıya mal olduğu hususundaki iddianın incelenmesi imkânlarımızın dışında olduğundan ele alınamamıştır. 450 milyon TL. karşılıksız masraf yapıldığı hususunun tetkik ve tesbiti için, şirketin bütün muamelelerinin gözden geçirilmesi gerekir... Tesisin, dünyadaki emsallerine nisbetle 3 - 4 misli pahalı olduğu keyfiyeti ise, tesisin kuruluş yerine, ham madde imkânlarına, dış ticaret rejimine vesair hususlara göre değişir. Bu bakımdan ciddî bir kıyaslama güçlüğü karşısında söz konusu iddianın ikinci kısmı da ele alınmamıştır.»

Konu itibariyle sınırlı araştırma, Türk Ticaret Kanununun 320 ve 336. maddelerinin ışığı altında İdare Meclisi üyelerinin sorumluluklarını tesbite yöneimiştir. Bu sebeple de araştırmanın alanı iyice sınırlanmış olmaktadır. Meselâ Morrison firmasına hakem kararıyla verilen 11,7 milyon lira meselesini Murakıplar Kurulu «dâvânın hukukî mahiyetini incelemeye kendini yetkili görmediğinden» incelemiş değildir. Kurul, tazminata sebebiyet veren Ereğli - Çelik yetkililerinden, zararın istenilip istenilemiyeceğinin araştırılmasını tavsiyeyle yetinmektedir.

Aynı şekilde CHP Sakarya Milletvekili Burhan Akdağ'ın Mecliste ortaya attığı korkunç bir iddia araştırma dışında kalmıştır: Daniş Koper'in ortağı bulunduğu Bormak Şirketi, makinalarını gölge bir şahıs mârifetiyle Morrison'a kiralamıştır. Yalnız NATO işlerinde kullanılmak üzere ithal edilen bu makinalara Morrison'un ödediği 8,5 milyon lira kira bedeli, iddiaya göre İsviçre bankalarına yatırılmıştır. Kurul, bu meseleyi de, iddianın «Erdemir dışındaki şirketlerin defterleri üzerinde incelemeyi gerektirdiğini, fakat böyle bir yetkiye sahip bulunmadığını» belirterek kenarda bırakmaktadır. Halbuki Ereğli - Çelik hovardalıkları yüzünden, devletin parası çarçur edilmiştir. Yolsuzlukların araştırılmasına devlet en geniş şekilde el koymalıdır. Fakat dar bir hukuk anlayışıyla, özel şirket sayılan ERDEMİR'in hissedar devlet kurumları yoluyla denetlenmesine gidilmek istenmiş, İnönü iktidarının düşmesinden sonra da devlet kurumlarının denetleme hevesi sönmüştür. Sümerbank'ın, olan bitenlerin baş sorumlusu Daniş Koper'i hâlâ temsilcilikte bırakması, yolsuzluk iddialarını umursamazlığın inkâr kabul etmez delilidir.

BASININ TUTUMU

Özel murakıpların son derece sınırlı ve esas itibariyle şirketin sağladığı vesikalara dayanan araştırması, yine de önemli yolsuzlukların varlığını ortaya koymaktadır. Murakıplardan özellikle Prof. Dr. Ali Bozer ile Mazhar Hiçşaşmaz'ın çabalarıyla, bâzı firmaların usulsüz şekilde nasıl kayırıldığı, nasıl hovardaca harcamalar yapıldığı ortaya çıkmıştır. Ne var ki basın, milletin parasını ilgilendiren bu üç milyarlık işte susmayı, ya da yolsuzlukları gizlemeye çalışan bir üslûp kullanmayı tercih etmiştir. Basın, bol paralı şirketi ve yolsuzluklara ismi karışan büyük kapitalistleri kızdırmak korkusuyla, Murakıplar Raporunu ciddî şekilde incelemekten kaçınmıştır. Bu görev YÖN'e düşmektedir:

1 LİMAN İNŞAATI YOLSUZLUĞU: En ucuz teklif veren Arı İnşaat A. Ş. ve Cemal Okçuoğlu firmalarının teklifi, Chamberlain adlı bir yabancı uzmanın 9168 dolar karşılığı hazırladığı rapora dayanarak, reddedilmiştir. Chamberlain, bâriz hatalarla dolu olduğu bilirkişilerce tesbit edilen raporunda, teklif fiyatlarını «realist olmıyacak derecede düşük bulduğu için» bu iki firmanın ihale dışında bırakılmasını istemiştir. Fakat Y. Müh. Prof. İsmet Ordemir, Y. Müh. Nejat Ölçen ve Y. Müh. Hüsnü Okçu'dan kurulu bilirkişilerin raporundan anlaşılmaktadır ki, liman inşaatını alan Sezai Türkeş - Fevzi Akkaya firmasının fiyatının yüksekliği maliyet şişirmelerinden, kâr ve amortisman oranlarının büyüklüğünden ileri gelmektedir: Sezai Türkeş firması, aynı mahiyetteki kazıklar için, yükleme dokunda 1430 lira, boşaltma dokunda 7150 lira fiyat teklifi vermiştir! Aynı kazığın bu iki farklı fiyatı yüzünden Sezai Türkeş'in, Chamberlain tarafından pahlı diye beyenilen teklifi, öteki firmalarınkinden 2 milyon lira yüksek olmuştur. Ayrıca Sezai Türkeş, yüzde 39,5 oranında bir amortismanı öngörmektedir. Normal amortisman oranı ise, yüzde 10 civarındadır. Firma, inşaatta iki yıl süre ile kullanacağı bütün makinaların yeni durumda bedelini, amortisman diye maliyetine geçirmiştir. İş adamı Chamberlain, teklif edilen fiyatların analizini yapmadan, kazık fiyatlarındaki apaçık kazığı görmeden, «ucuzdur» diye Arı ve Okçuoğlu firmalarını ihale dışı bıraktırmış ve işin Sezai Türkeş'e verilmesini sağlamıştır.

Bir yabancı uzman tedarik edilerek tekliflerin onun sözüne göre değerlendirilmesi alışılmış usul değildir. Hele yabancı iş adamının uydurma raporunun şirket teknik servislerine dahi inceletmek lüzumu duyulmadan, İdare Meclisi kararına mesnet yapılması önemli bir usulsüzlüktür. Bilirkisilerin belirttiklerine göre, eğer ihale Sezai Türkes firması ile eşit imkânlara sahip olan Okcuoğlu, ya da Arı firmasına verilseydi, liman inşaatı 6 milyon lira ucuza maledilebilecekti.

2 KİREÇTAŞI YOLSUZLUĞU: Şirket, demir - çelik sanayiinin önemli bir ham maddesi olan kireçtaşı işini, uzun yıllar ihmal etmiştir. Neden sonra kireçtaşı işini, önemli usulsüzlüklerle Sezai Türkeş - Fevzi Akkaya firmasına vermiştir. Bir devlet kurumu olan Türkiye Çimento Sanayii A.Ş. nin teklifi nazarı itibare alınmamıştır. Şirket İcra Komitesi, Bartın Liman Rüsumunu, Sezai Türkeş için 1.60 lira, çimento sanayii için 5 lira hesaplıyarak, devlet kurumunun teklifini pahalı göstermiştir! Aslında yedi yıl süreli şartname esaslarına göre Çimento Sanayiinin teklifi 35.60 lira/ton, Sezai Türkeş'in teklifi 37 lira/ton'dur. Ve devlet kurumunun ocağı evsaf ve rezerv bakımından üstündür. Kayırılan Sezai Türkeş firması, kireç ocağına sahip değildir, ancak Bayındırlık Bakanlığının makinalarıyla ve Erdemir'in ocağından kireçtaşı sağlayabilmiştir. Bütün bu kolaylıklara rağmen, taahhüdünü yerine getirememiştir. Bu yüzden şirketin kireçtaşı ihtiyacı emniyette değildir. Üstelik, sağlanan kireçtaşının yüzde 33'ü şartname evsâfına aykırıdır. Murakıp raporuna göre, düşük evsaflı kirecin kullanılması fazla yakıt sarfedilmesi, erime süresinin uzaması, kapasitenin düşmesi, yarı mamul ve mamullerde istenilen evsafı tutturabilmek için ekstra muamelelere lüzum hasıl olması v.s.» gibi sakıncalar yaratmaktadır.

Görüldüğü gibi, «Sezaicilik» Erdemir'e çok pahalıya malolmaktadır, bu «Sezaicilik»in nedenlerini araştırmak gereklidir.

3 BARAJ YOLSUZLUĞU: İhale hatalı bir projeye dayanarak yapılmıştır. Projedeki değişiklikler beklenmeksizin, iş ihaleye çıkarılmış ve maliyetler yükselmiştir.

İhale kararı Tekfen firmasına, tebliğ süresi geçtikten sonra bildirilmiştir. Firma bu sayede ilk teklifinden caymış, yüksek fiyatlı ikinci bir teklif yapmış ve bu teklif ihalesiz kabul edilmiştir! İlk ihale bedeli 14 milyon lira idi. Şimdi barajın, 27 milyon liraya çıkacağı anlaşılmaktadır.

4 YARI MAMUL MADDE İTHALİNDE YOLSUZLUK: Yabancı firma tekliflerinin değerlendirilmesinde hataya düşülmüştür. Bu yüzden, bilirkişi Macit Çiğdemoğlu ve Mehmet Emin Ekim'in raporlarında belirtildiğine göre, 294.610 dolar fazla para ödenmiştir. Erdemir, Kaiser firmasından ithalâtı nedense uygun bulmamıştır. Kaiser, bu yüzden Erdemir'e ağır ithamlar yöneltmektedir. Her hâlükârda Kaiser'in reddi, 300 bin doların israfına yol açmıştır.

Yarı mamul ithalinde, şirketin hataları yüzünden gecikme, tesislerin faaliyete geçişisini geri bırakmıştır.

5 KALSİNASYON TESİSLERİ MESELESİ: Kireç yakma tesislerinin satın alınması için firmalardan teklif istenmesi müşavir firma Koppers'e bırakılmıştır. Koppers, son derece yüzeyde bir çalışma yaptığı hâlde, tekliflerin incelenmesini üç ay uzatmıştır. Bir Amerikan, bir de Alman firmasının teklifleri uygun bulunmuştur. Alman firmasının teklifi biraz daha ucuzdur. Fakat Erdemir Alman firmasının teklifini değerlendirmeyi iki ay sürüncemede bırakmıştır. Fabrikanın işletmeye alınmaları bakımından bu zaman kaybı önemlidir. Nihayet bu arada Koppers'in teklifi gelmiş, Maliye Bakanlığının da tasvibiyle, 505 bin dolarlık hisse senedi karşılığında, kalsinasyon tesisi Koppers'ten alınmıştır. Böylece 100 bin dolara yakın fazla fiyat ödenmiş olmaktadır. Tesisin gecikmesi sırasında, Erdemir, kireç ihtiyacını serbest piyasadan karşılamıştır.

6 ŞİRKETİN PERSONEL POLİTİKASI: Özel Murakıplar 525 ilâ 7500 lira ücret ödeyen şirketin personel politikası üzerinde de örnekleme usulüyle durmuşlardır. Görmüşlerdir ki, şirketin iş tanımları çiğnenerek personel alınmaktadır. Yüksek mühendislik tahsilini gerektiren bir görevde, ortaokul mezunu vardır. Dört yıllık mühendislik görevini gerektiren işleri, ilkokul ve ortaokul mezunları doldurmaktadır. Şirketin 4 yıllık yüksek öğrenim ve 3 ilâ 5 yıllık tecrübe devresine ihtiyaç gösterdiği Gümrük Uzmanlığı, bir yıl hukuk, bir yıl da edebiyat okumuş tecrübesiz bir gence bırakılmıştır. 8 yıl tecrübe isteyen Dış Alımlar Şefliği, İngiliz Filolojisinden mezun tecrübesiz bir kişinin elindedir. Raporda bunun gibi daha bir sürü örnek verilmektedir. Anlaşılan, özel teşebbüs mucizesi diye ilân edilen Erdemir de, torpillilerin çiftliği olmaktan kurtulamamaktadır.

7 MAMUL FİYATLARI MESELESİ: YÖN'ün ısrarla üzerinde durduğu meselelerden biri, ihracat yapacağı söylenen Erdemir'in mamul fiyatlarının aşırı ölçüde yüksek oluşuydu. Nitekim Murakıplar, levha ve saçlarda Erdemir fiyatlarının Ortak Pazara nazaran yüzde 25.7 ilâ 42.1, A.B.D. fiyatlarına nazaran da yüzde 39.1 ilâ 40.5 yüksek olduğunu belirtmektedirler. Teneke fiyatlarında yükseklik ise yüzde 36.5 tir.

Fiyatlar, yüzde 3,5 gibi çok düşük bir amortisman oranı uygulandığı hâlde, bu ölçüde yüksektir. Murakıplar, «bilânço ve netice hesaplarının samimiliği ve sağlam bir otofinansman politikası» yönlerinden düşük amortisman uygulanmasını tenkit etmektedirler. Fakat yüksek bir amortisman oranı, fiyatların daha da artmasına yol açacaktır.

Son derece pahalı bir çeliğe dayanan sanayi kurmanın mahzurları ise ortadadır. Bu, millî sanayi dış ülkelerle rekabet edemiyecek demektir. Çok daha ucuz fiyatla gerçekleştirilebilecek Erdemir'in ortaya çıkarttığı en büyük sakınca budur: Üç büyük Amerikan tekeli, Amerikan hükûmetinin sağladığı kredilere el koymuşlar ve Erdemir'in müşaviri, proje yapıcısı, denetleyicisi, satıcısı ve ortağı olarak son derece pahalı bir tesis ortaya koymuşlardır. Buna, Daniş Koper'in baş sorumlusu olduğu sonraki çeşitli hovardalıklar eklenmiştir. Böylece bir israf ve pahalılık örneği meydana gelmiştir. Bunun bedelini Türk Milleti ve ekonomisi ödeyecektir.

Murakıplar Raporu, bu israf ve hovardalığın çok sınırlı bir kısmına ve dar bir sorumluluk anlayışı içinde dokunmaktadır. Şirket yöneticileri, baş hissedarlar yolsuzlukları örtmeye niyetli göründüklerine göre, Murakabe Kurulu Raporuna rağmen, muhtemelen ibra edileceklerdir. Ama bir Meclis araştırmasıyla meseleye el koyan Millet Meclisi, devlet parasının hovardaca israfına yol açan Ereğli - Çelik meselesinin peşini bırakmamalıdır.